

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים

ממ"ש

מחוננים, מצטיינים ושוחרי ידע

בטאון האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים

מדיניות ומעשה

גיליון מס' 3 | כסלו תש"ע | דצמבר 2009

תוכן העניינים

דבר מנהלת האגף

דבר העורכת

חזון האגף הלכה למעשה

לב ליבה של הליבה

תכנית מנחים - עמיתים (mentoring)

טיפוח מחוננים ומצטיינים כעוגן לקהילה - מבט רטרוספקטיבי

רשמיה של מנהלת מרכז מחוננים

היבטים רגשיים וחברתיים בטיפוח מחוננים ומצטיינים

פיתוח תכניות רגשיות בבתי ספר לאמנויות

היבטים רגשיים של הילד המחונן

סדנת גשטאלט ליועצות

קבוצת גשטאלט במרכז מחוננים "מעו"ף" בבאר שבע

הסניבה שבשאיפה - חינוך לטיפוח מצוינות והצטיינות

בדרך לצמרת - מבט על תכנית "אמירים" בשנתה השנייה

מפגשים בצמרת

יום "אמירים" - הוראת עמיתים בבי"ס ממלכתי א' ג'לג'וליה

הקמת מרכזי מצוינות יישוביים

הכנס השנתי "החינוך למצוינות בישראל" בתשס"ח

כנס מנהלים מחוז ירושלים בנושא טיפוח מצוינות בבית הספר

כיתות מחוננים - העצמת המכלול

חילופי משלחות ישראל-תאילנד

תלמידי מגמת המוסיקה בפסטיבל הבינלאומי ה-11 למוסיקה קאמרית בירושלים

כיתת המחוננים ברעננה מארחת את לאה גולדברג ונתן אלתרמן

תכנית החממה - תכנית העשרה לטיפוח מנהיגות, העצמה ויזמות חברתית

סמינר בנושא "זיכרון" לכיתה י' מחוננים - הגימנסיה הריאלית בראשל"צ

"שדות חדשים" במרכזי המחוננים

התמזגות אילת-פריז

ירוק מסביב - מאדישות לאחריות

מתמטיקה היא לא רק מספרים במרכז איעבלין

בי"ס "אופק" מסכם יוזמה חינוכית "תיעוד השואה"

תמונה אחת שווה אלף מילים...

מורים בהפסקה

פעם תלמידה והיום מורה במרכז מחוננים - מרכז יש"י

הצמח המחונן

לחפש את מיסטר X

"לעוף רחוק יותר מן הדמיון"

בוקר 13:36:10 2008/11/18

רובטיקה כמקצוע רב-תחומי למחוננים

לראות את הבלתי נראה- פיתוח חשיבה יצירתית באומנות פלסטית

ממצוינות אישית למצוינות אנושית

תלמידים יוזמים: תיכון "אוסטרובסקי" רעננה

תלמידים יוזמים: תיכון "אחד העם", פתח תקווה

תלמידים יוזמים: מרכז רון ורדי לטיפוח ילדים מחוננים, ראשל"צ

פרסים ותעודות הצטיינות לתלמידים מחוננים

נתונים מספריים - תכניות ייחודיות בהפעלת האגף - תשס"ט

תמונת השער:

תלמידי מרחבים, ביה"ס למחוננים ומצטיינים מטה יהודה, בשיעור "חישה, חושים וחיישנים".

עורכת: פנינה זלצר

מערכת: שלומית רחמל

פנינה זלצר

עדה דרורי

עריכה לשונית: צביה רדיאנו

עיצוב גרפי: פרסומי ישראל ושות'

דפוס: מאור וולך

הוצאה לאור: גף הפרסומים, משרד החינוך

4
5
6
6
10
11
14
16
16
18
20
21
23
23
25
26
28
30
31
32
32
33
33
34
34
36
36
37
38
39
40
41
41
42
43
44
45
47
48
51
51
54
56
58
67

דבר מנהלת האגף

עם פתיחת שנת הלימודים תש"ע אנו מסכמים בסיפוק את השנה שחלפה ונערכים לאתגרים העומדים בפנינו בשנת הלימודים הנוכחית. בחרתי לציין כאן את ההתפתחויות המשמעותיות ביותר שמציעידות קדימה את עבודת האגף לקידום התלמידים עתירי הכישרונות.

תכנית "אמירים" - תכנית למצטיינים הפועלת זו השנה השלישית. סך הכול זוכים השנה ללמוד בה כ-10,000 תלמידים מבתי ספר יסודיים ומחטיבות הביניים, ובנוסף אחת עשרה החטיבות הצעירות בבאר שבע שהן ה"חלוץ" להקדמת גיל הטיפוח. צוות "ראמה", רשות ארצית למדידה והערכה בחינוך, החלו בהערכת התכנית.

ביה"ס הווירטואלי - מספר הלומדים, בעיקר בפריפריה, הוכפל. מ-380 תלמידים ל-750 תלמידים. כמו כן אנו ממשיכים לפתח קורסים חדשים בנוסף לעשרה הקיימים, שניים מהם בערבית.

תכנית מנחים-עמיתים - תכנית "מנטורינג" ייחודית, ראשונה מסוגה בארץ, לקבוצה של 17 מחוננים-על הושקה בזכות תרומה ייעודית מחו"ל.

הקמת מרכזי מצוינות יישוביים - ביישובים נס-ציונה, אור-יהודה, ואשקלון הוקמו מרכזי מצוינות בשיתוף הרשויות וגורמים נוספים מהמגזר השלישי, ופותחו מודלים לעבודה יישובית שיושמו בשנת תש"ע ביישובים נוספים.

מתווה ליבה למרכזי המחוננים - ועדת ההיגוי השלימה את מתווה הליבה למרכזי המחוננים, ועתה עומד על הפרק מתווה לכיתות המחוננים. שנת תש"ע תיוחד ללימוד המתווה ולתחילת היישום. **גיוון כלי האיתור** - מכון קינן - שפ"י זכה במרכז לגיוון כלי האיתור שיכללו בעתיד שלושה מרכיבים: קוגניציה, יצירתיות ומוטיבציה. המכון החל כבר בעבודתו ומלווה אותו ועדת מומחים בראשותו של פרופ' ברוך נבו.

פתיחת מסלול לימודים לתואר שני בחינוך מחוננים באוניברסיטת חיפה - התכנית תתפצל בין לימודים עם תזה לקראת לימודי המשך לתואר השלישי וכן לימודים לקראת התמחות בהוראת מחוננים. בנוסף הצביע הסנט של אוניברסיטת חיפה בעד הקמת מרכז לחקר המחוננות לשנת תש"ע בראשותה של ד"ר רוזה לייקין. בין חברי הסגל: פרופ' ברוך נבו, פרופ' ציפי שכטמן ופרופ' משה זיידנר.

אני מנצלת את דפי הממ"ש להודות לכל צוות האגף על המסירות, המחויבות והמקצועיות המאפיינת את עבודתם - כל אחת ואחד בתחומו/ה. בזכותכם הצלחנו!! בתחילת שנת הלימודים נפרדנו מד"ר חפצי זוהר לאחר שנים רבות של עבודה משותפת כמורה, כמנהלת מרכז, כראש אשכול וכמפקחת. בכל תפקידיה הרבים היא היוותה דמות מופת: מצטיינת, מחוננת, מצוינת ומחויבת לערכים אותם אנו שואפים להנחיל.

איחולי הצלחה לחפצי בתפקידה החדש בעיר באר-שבע, לפנינה זלצר שנתמנתה כמפקחת ארצית באגף ולכולנו - שנמשיך להציע את המערכות קדימה למצוינות ולהצטיינות גם יחד!!

שלומית רחמל

דבר העורכת

עיתון ממ"ש השלישי בסדרה יוצא לאור במהדורה מורחבת ובלבוש חדש. כמו קודמיו הוא מהווה עדות כתובה לעשייה ולחשיבה הרבה שנוצרה באגף בשנה שחלפה.

אנו שמחים לארח הפעם על דפי העיתון כתבות של תלמידים מחוננים במסגרות השונות, מאמרים של מורים וכן כתבות בנושא טיפוח תלמידים מצטיינים.

תודה לכותבים, לקוראים ולכל השותפים ליצירה, העוסקים בטיפוח מחוננים ומצטיינים. בגיליון זה בחרנו לערוך את הכתבות לאורו של **חזון האגף למחוננים ולמצטיינים**. מילות החזון נבחרו ככותרות למדורים השונים. התרגשנו לגלות שמהות החזון קורמת עור וגידים ומתממשת לנגד עינינו. משפט כמו "בחזוננו חולקים בו זמנית ערכים של מצוינות אישית ואנושית, תוך מחויבות ורגישות לחברה" מקבל משמעות מעשית בכתבות המספרות אותו.

קריאה נעימה

פנינה זלצר

חזון האגף למחוננים ולמצטיינים

האגף למחוננים ולמצטיינים שואף להנחיל ולהוביל תרבות שבה המצויינות היא ערך מרכזי.

בחזוננו חולקים בו-זמנית ערכים של מצוינות אישית ואנושית, התעלות ומובילות תוך מחויבות ורגישות לחברה. אנו מחויבים ליצירת סביבות למידה תומכת רגשית, גמישות ודינאמיות, שבהן יתאפשרו שיח מאתגר ויצירת ידע חדש.

"הסביבה שבשאיפה" שלנו ייחודה בעצם היותה קהילייה לומדת, שבה תלמידים ומורים שווים בסקרנותם ובמחויבותם לקחת זה את זה שוב ושוב לשדות חדשים, בלתי ידועים. כך תיפתחנה למורים ולתלמידים אפשרויות חדשות להעצמת מכלול היבטי התודעה, למתן ביטוי לכישוריהם הייחודיים וליצירת דפוסי לימוד וחינוך הולמים תוך התחדשות מתמדת.

חזון האגף הלכה למעשה

"האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים שואף להנחיל ולהוביל

תרבות שבה המצוינות היא ערך מרכזי"

מתוך חזון האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים

לב ליבה של הליבה

שלומית רחמל, מנהלת האגף למחוננים ולמצטיינים ורכזת וועדת-ההיגוי

ועדת ההיגוי הפועלת באגף למחוננים ולמצטיינים בראשותה של פרופ' זמירה מברך גיבשה עקרונות מנחים לתכנון מתווה לתכנית ליבה של הלימודים לטיפוח תלמידים מחוננים הלומדים במרכזי המחוננים (יום העשרה).

הוועדה דנה ארוכות בשאלה האם יש מקום להגדיר תכנית ליבה לאוכלוסיית התלמידים המחוננים במרכזי המחוננים. הוועדה בדקה את תכניות הליבה למחוננים המצויות במרכזי למידה במקומות שונים בעולם, נפגשה עם מנהלי התכניות הייחודיות למחוננים לרב-שיח שמטרתו הייתה לשמוע את קולות ה"שדה" בנושא וקבעה תת ועדה בראשות פרופ' ציפי שכטמן לגיבוש עקרונות מנחים לעבודה עם תלמידים מחוננים בהיבט הרגשי-חברתי.

במהלך עבודתה עלו קולות שונים באשר להגדרת תכנית ליבה למחוננים.

מחייבי התכנית סברו כי התלמיד המחונן חייב לרכוש ידע ומגוון רחב של מיומנויות וכשרים בתחומי דעת רבים. לדעתם, רק תכנית ליבה המושתתת על עקרונות קוגניטיביים ואפקטיביים התואמים את צורכיהם הייחודיים של תלמידים מחוננים עשויה לפתח כישורי חשיבה ברמות גבוהות ולהבטיח הזדמנויות למידה המנחילות תרבות שבה מצוינות היא ערך מרכזי, כפי שמוצג בחזון האגף. כמו כן הם סברו שרק תכנית ליבה מחייבת עשויה להבטיח חשיפה רחבה לתחומי דעת רבים בד בבד עם העמקה בתחומים ספציפיים, על פי בחירתו של הלומד. בהיעדר תכנית ליבה, עלול להיווצר מצב בו הילד המחונן נחשף לתחומים שבהם היו במרכז המחוננים מורים מתאימים, ולא דווקא על פי תכנית אב כוללת. חשיפה רחבה ורכישת מגוון גדול של כישורים יעשירו את הילד המחונן ויביאו לידי ביטוי את כישוריו המיוחדים.

השוללים את התכנית טענו כי עצם קיומן של תכניות ליבה סותר את מהותו של מושג המחוננות אשר בבסיסו כישורים ייחודיים, לעיתים קרובות נדירים, שאותם לא ניתן לפתח במסגרת תכנית אחידה ומחייבת. לדעתם, תכנית הליבה תוביל לסטנדרטיזציה, תגביל את חופש הלמידה, תפגע ביצירתיות ולא תאפשר לתת מענה לשונות בקרב התלמידים המחוננים. כמו כן סברו השוללים שכיוון שהידע משתנה במהירות, אין מקום "לכבול" את התכניות למחוננים בידע שלא יהיה תקף בעוד שנים מועטות. על פי גישה זו, תכנית הליבה למחוננים, אם יקבלוה, צריכה להתמקד בכישורים ובמיומנויות ולא בתכנים.

הכול הסכימו כי יש לבנות עקרונות מנחים שמטרתם: טיפוח תלמידים בעלי כישורי חשיבה מגוונים וברמה גבוהה. כיוון שתחומי דעת שונים מאופיינים בכישורי חשיבה ייחודיים, יש לאפשר ללומדים להתנסות במגוון תחומים וליצור הזדמנויות למידה שיממשו מטרה זו. זאת ועוד, בהנחה

שתכניות ליבה מעצם מהותן מתייחסות לגוף הידע ה"קלאסי", תוחלת החיים שלהן ארוכה יותר ומאפשרת לתלמיד המחונן להבין "מאין ולאן" - מהו מקור הידע וכיצד ניתן להמשיך ולהוביל את פיתוח הידע והחברה. העקרונות המנחים אומנם מחייבים, אך בנייה נכונה שלהם יכולה לאפשר חופש פעולה, תוך שילוב מושכל בין התכנית המחייבת ולתכנית הבחירה, כשאת עיקר הדגש יש לשים על המיומנויות והכישורים (competencies). כיוון שאין אפשרות ללמד מיומנויות במנותק מתכנים, יש להדגיש בכל תחום תוכן את הכישורים והיכולות המאפיינים את התחום והמאפשרים את קידומו של התלמיד המחונן. כישורים אלה יש לפתח ולהעצים.

- הוועדה קבעה עקרונות כלליים:
- אשכולות הליבה לתלמידים מחוננים מהווים **תוספת** לתכנית הלימודים הממלכתית הקיימת לכלל תלמידי ישראל.
- אשכולות הליבה לתלמידים מחוננים מורכבים מהתכנים, מהמיומנויות ומהכישורים כמו גם מסביבות הלמידה המתאימות לפיתוח ולטיפוח התלמידים.
- אשכולות הליבה לתלמידים מחוננים כוללים היבטים קוגניטיביים, אפקטיביים, ערכיים וחברתיים.
- בנוסף לידע, למיומנויות ולכישורים הבסיסיים המשותפים לכל התלמידים המחוננים, המתווה המוצע מאפשר בחירה של תחומי דעת אותם מעוניין התלמיד ללמוד מתוך מגוון אשכולות המותאמים עפ"י הוועדה לתלמידים מחוננים הן מבחינה תכנית והן מבחינת הפדגוגיות הייחודיות.
- תחומי הדעת הנלמדים בכל שלב יתחלקו כך ששני-שלישיים מתכנית הלימודים יהיו מורכבים מנושאי חובה והיתר מנושאי בחירה. נושאי החובה ונושאי הבחירה ישלימו זה את זה באופן ספיראלי.
- כל תלמיד ילמד את תחומי התוכן השונים הן ברמת "חשיפה" והן ברמת "העמקה". זו האחרונה ("העמקה") תיעשה על פי בחירת התלמיד, כישוריו ובגרותו הנפשית.
- בנוסף, חייב כל תלמיד לבחור לפחות נושא אחד בכל שנה שבו יבצע למידה עצמית תוך הצגת תוצר למידה על פי בחירתו.
- תכנית הליבה למחוננים תשמר חופש פעולה רב למרכזי התכניות בהתאם לקווים המנחים ועל פי צורכי התלמידים והמורים.

תכנית הליבה בנויה ממודל בן ארבעה צירים. כל ציר בנוי מאשכולות:

ציר תחומי הדעת

ציר המיומנויות והכישורים

הציר הדידקטי-ארגוני

הציר הערכי רגשי-חברתי

ארבעת הצירים משולבים זה בזה.

ציר התכנים ותחומי הדעת

התלמיד יכיר את תחומי הדעת השונים - את השיטות, התכנים ואת מתודולוגיות המחקר של התחום אותו הוא לומד. תחומי הדעת מאורגנים בשישה אשכולות:

1. תרבות כללית וידע עולם
2. לימודי חברה וסביבה
3. אמנות ויצירה
4. שפה ותקשורת
5. חשיבה מדעית ומדעים
6. מורשת התרבות והקהילה בה את/ה חיה

יש להדגיש שהלמידה היא אינטרדיספלינרית, והיא מותאמת לרמתו הקוגניטיבית והבשלות הרגשית של התלמיד.

ציר ערכי, רגשי חברתי

המלצות תת הוועדה בהיבט הרגשי-חברתי מתמקדות בשלוש אוכלוסיות: אוכלוסיית התלמידים המחוננים, אוכלוסיית אנשי החינוך המלמדים תלמידים מחוננים ואוכלוסיית ההורים לילדים מחוננים.

הוועדה המליצה על תכנים ודרכי התערבות לכל אחת מהאוכלוסיות, עפ"י שיקול דעתו של מנהל/ת המרכז הן באשר למסגרות הלימוד חד/רב גיליות) והן בבחירת התכנים. בין המלצותיה:

סדנה לשיפור תקשורת בין-אישית לכל הלומדים לפחות פעם אחת במהלך לימודיהם במרכז. בסדנה זו יעסקו התלמידים בנושאים הקשורים למוטיבציה, להישגיות ולתחרותיות, להתמודדות עם מצבי לחץ, לדימוי עצמי, ולשליטה עצמית.

קבוצות ייעוץ לתלמידים המגלים קשיים בתחום החברתי והרגשי. קבוצות אלה יעסקו בנושאים הנוגעים לבדידות חברתית, לדחייה חברתית, להיותם יוצאי-דופן ולצרכים ייחודיים אחרים. סדנה לפיתוח כישורי מנהיגות המיועדת לתלמידים הבולטים לטובה בכישוריהם החברתיים אשר תוצע כקורס בחירה.

סדנה להורים לילדים מחוננים המעוניינים להרחיב את הידע וההבנה של ילדיהם ושל האינטראקציה ביניהם לבין בני משפחה נוספים.

סדנה למורים אשר בה יקבלו המורים הדרכה כיצד ליצור אקלים מיטבי עבור התלמידים המחוננים ותקל עליהם את המעבר לתכנית "השליפה".

הציר הדידקטי

סביבות הלמידה ואמצעי ההוראה בקורסי הליבה יכללו בנוסף לשיטות הרגילות גם פדגוגיות ייחודיות המתאימות לתלמידים מחוננים, למבנה הדעת ולדרך העבודה של המומחה בתחום. לדוגמה: לימוד בסביבה עשירה מאוד, סביבה גמישה בעלת תשתיות פיזיות-חינוכיות מתאימות הכוללות גם מעבדות, משחקים, סימולציות, סיורים, ביקורים במוזיאונים, קונצרטים, חברות היי-טק, לימודי ביוגרפיות של פורצי דרך.

ציר המיומנויות והכישורים

במהלך הלימודים בקורסי הליבה יטופחו מיומנויות וכשרים. תכנית כל קורס תכלול טיפוח ישיר ועקיף של המיומנויות והכשרים הללו בשילוב עם התכנים הנלמדים באשכולות אחרים.

בשנה"ל תש"ע יעסקו האגף וצוותי ההוראה השונים בלימוד המתווה ויחלו באיסוף ובבניית תכניות לימודים בהתאם. היעד - בשנת הלימודים תשע"א כל מרכזי המחוננים יפעלו על פי מתווה הליבה.

חברי ועדת ההיגוי בתשס"ט:

• פרופ' זמירה מברך (יו"ר)	• פרופ' ברוך נבו
• רס"ן תום אחי דרור	• ד"ר בלהה נוי
• פרופ' בת שבע אלון	• גב' איוה עתיר
• מר חזקי אריאלי	• גב' דליה פניג
• ד"ר ניצה ברנע	• ד"ר דוד פסיג
• גב' ענת גרשון	• מר דני פסלר
• פרופ' עודד זהבי	• פרופ' אהרון צ'חנובר
• ד"ר חפצי זוהר	• ד"ר רמה קלויר
• ד"ר צופיה יועד	• ד"ר אביבה קליגר
• ד"ר האני מוסא	• גב' שלומית רחמל (רכזת)
• מר נפתלי מנהיים	• פרופ' ציפי שכטמן
• ד"ר ליאורה מרידור	• ד"ר אסתי שלייר
• ד"ר אביתר מתניה	

תכנית מנחים - עמיתים (mentoring) בסיוע קרן Legacy heritage ד"ר רחל זורמן, מנהלת מכון סאלד

האגף למחוננים ולמצטיינים בשיתוף קרן Legacy heritage פתחו תכנית חדשה של מנחים-עמיתים, תכנית המיועדת למחונני-על תלמידי כיתות י', י"א בשנת תש"ע. על ביצוע התכנית מופקד מטעם הקרן מכון הנרייטה סאלד. מלווה אותה ועדת היגוי שחבריה: פרופ' דניאל זייפמן, נשיא מכון ויצמן, פרופ' ורדה ברמץ, אוניברסיטת בן גוריון, הרב ד"ר יהודה ברנדייס, ראש בית המדרש במכללת רוברט ברן בבית מורשה בירושלים, רס"ן תום אחי-דרור, מפקד "תלפיות", גב' שלומית רחמל, מנהלת האגף למחוננים, גב' טלי בן יהודה, האגף למחוננים, גב' פנינה זלצר, מפקחת באגף למחוננים.

רציונל התכנית

"הדרך הטובה ביותר לחנך בני אדם היא להיות להם דוגמה"
(אלברט איינשטיין)

קשר של תלמידים מחוננים עם מנחה-עמית שהוא מומחה מקצועי בתחומו, יכול להיות פריצת דרך בעבודת המנחה ובהתפתחותם האישית של התלמידים המחוננים. הקשר מאפשר להם להתנסות בחקר, ביצירה, בכתיבה בכל תחומי הדעת ובליוי מומחים מהשורה הראשונה. במהלך ההתנסות יוצרים התלמידים והמנחים "טריטוריה שלישית" המאפשרת פיתוח יכולות חקר ויצירה אשר אינן יכולות להיווצר בסביבה של הכיתה המסורתית. הטריטוריה החדשה נוצרת בזכות הליווי האישי מהמנחה-עמית, החשיפה לידע עדכני ולמבנה הדעת של התחום, ובזכות המפגש עם בני נוער מחוננים בעלי יכולות יוצאות דופן וחשיבה בלתי אמצעית. כל זאת תוך רכישת כלים להתמודדות עם אתגרים, מכשולים ותסכולים יחד עם הצלחות ונקודות אור שהתחום מזמן. התנסות זו תסייע לתלמיד המחונן לממש את הפוטנציאל שלו ואולי אף לגבש את זהותו המקצועית לקראת בחירה של קריירה עתידית. בנוסף, במסגרת העבודות האקדמיות שיעשו, ינתן דגש גם להיבטים אתיים וחברתיים ברוח המורשת וערכי היהדות, וכך מתוך התמודדות עם נושאים אלה, יתאפשר לתלמידים לפתח גם מודעות לזהותם היהודית.

מטרות התכנית

1. מיצוי הפוטנציאל של תלמידים "מחונני על" בתחומי התעניינותם באמצעות עבודה עם מומחים בתחומים המהווים מודלים לחיקוי (מנחים-עמיתים).
2. פיתוח מודעות אתית-חברתית ואחריות בהתאם לערכים, לפילוסופיה ולמורשת היהודית, בקרב תלמידים אלה.
3. פיתוח מודעות בקרב תלמידים מחוננים לאפשרויות, למגוון ולמורכבות הקיימת בחיים של אנשי מקצוע מהשורה הראשונה בתחומי דעת שונים.

שלבי הפעלת התכנית:

בשלב ראשון, שלב של יצירת התשתית, מונתה ועדת היגוי, נקבעו קריטריונים לבחירה של התלמידים המחוננים (מחונני-על) שישתתפו בתכנית (17 תלמידים), נבנה מאגר של מנחים-עמיתים מועמדים פוטנציאליים לתפקיד המנטורים, ונקבעו יעדים ודרכי ההערכה לטווח הקצר והארוך. בשלב שני, שלב של יצירת הצמדים מנחה-עמית, נערכו פעילויות איתור ומיון שכללו ריאיון תלמידים פוטנציאליים שהומלצו על ידי מוריהם בוועדת קבלה וריאיון המומחים/המנחים מהמאגר. בשלב שלישי, החל מאוקטובר 2009 עד יוני 2010, מכון סאלד ילווה באופן רצוף את תהליך העבודה של כל צמד: תלמיד - מנחה-עמית על מנת להבטיח שאכן הקשר ביניהם פועל היטב הן בהיבט המקצועי והן בהיבט האישי. הצמדים מנחה-עמית - תלמיד ייפגשו פעם בשבועיים למשך 5 שעות, וכן יתקיימו שני ימי עיון שבהם ייפגשו כל התלמידים והמנחים-העמיתים בתחילה ובסוף התכנית כדי לדון בתוצרי העבודה המשותפת ולהציג אותם. בימי עיון אלו תהיה התייחסות גם לאספקטים החברתיים-אתיים של התכנית.

התכנית תלווה בהערכה מעצבת ומסכמת כדי לבחון את התקדמותה לקראת הגשמת מטרותיה ויעדיה.

טיפוח מחוננים ומצטיינים כעוגן לקהילה - מבט רטרואספקטיבי נילי אייזן

נילי אייזן פרשה בסוף שנת תשס"ח לגמלאות. היא ליוותה את האגף כשמונה שנים. בין תפקידיה הרבים היא שימשה יד ימינה של מנהלת האגף שלומית רחמל. אנו מאחלים לה ברכות חמות בדרכה החדשה.

דרך ארוכה עשה האגף למחוננים בתשע השנים האחרונות: מתכניות ייחודיות המיועדות לתלמידים מחוננים בלבד לתכניות לטיפוח תלמידים מחוננים ותלמידים מצטיינים עם הפנים לקהילה.

התכניות הייחודיות לתלמידים מחוננים נוסדו ב-1973 ע"י שר החינוך דאז, יגאל אלון שנתן פרשנות חדשה למושג שוויון. תחת הנהגתו הוקמו כיתות מיוחדות לתלמידים מחוננים בבתי הספר הרגילים ולאחר מכן הוקמו גם מסגרות מחוץ לבית הספר של חוגי העשרה בשעות אחר הצהריים. המדיניות שנקבעה הגדירה את התלמידים המחוננים כ-1% - 3% מהתלמידים בעלי ההישגים הגבוהים ביותר במבחנים הבודקים יכולת לימודית כללית (g). הקריטריונים לבחירה נקבעו על פי נורמות יחסיות מקומיות וכך נקבעו אמות מידה חברתיות כבר בראשית הדרך. ב-1986 הוחל בהפעלה של מסגרות מחוזיות של "יום העשרה שבועי" ובשנת 1990 הורחבה הפעילות ליישובים נוספים על מנת להגיע לתלמידים מיישובים מבוססים פחות. בתהליך זה של הקמת תכניות "יום העשרה שבועי" למחוננים בפריסה ארצית בכל המגזרים קוימה

ההתחייבות הבסיסית לספק לכל תלמיד שאותר כמחונן מסגרת לימודית ההולמת את כישוריו וצרכיו.

בשלב זה עלו כמה שאלות:

- מהם יחסי הגומלין בין התכניות הייחודיות למחוננים לבין המערכת החינוכית כולה?
- מהם יחסי הגומלין בין התכניות הייחודיות למחוננים לבין הקהילה והמערכת החינוכית היישובית?
- מהי הגדרת הקהילה?
- מהן ההשתמעויות של תלמיד מחונן הנמצא בין/ב שתי מערכות חינוך: רגילה וייחודית?
- איך ניתן לסייע לתלמיד המחונן בתחום הרגשי והחברתי?
- אילו הזדמנויות טמונות בקשרים ההדדיים עם מערכות אלה?

בעקבות הדיונים בשאלות שלעיל התרחשו כמה תהליכים:

במטה ובמרכזי המחוננים שולבו יועצים והחל תהליך של טיפוח הוליסטי של מחוננים; לא רק טיפוח קוגניטיבי, אלא התייחסות מקצועית להיבטים רגשיים וחברתיים.

צוות המטה עבר תהליך של ניסוח אמנת שירות. התהליך חידד את תפקידו של האגף כנותן שירות לציבור/לקהילה במובן הרחב.

נוסח חזון חדש למערכת טיפוח המחוננים שהדגיש הוראה ולמידה ברמה הגבוהה ביותר בדרך של לימוד משותף של מורים ותלמידים וחינוך למנהיגות, למעורבות ולאחריות חברתית.

ועדת היגוי לקידום וחינוך מחוננים בישראל קמה בשנת 2003 להתוות כיווני פעולה לעתיד. הועדה סיימה את עבודתה והמליצה על הרחבת התכניות ל-5% מכלל אוכלוסיית התלמידים וכן על הקדמת גיל הטיפוח לגני ילדים (דו"ח נבו).

במסגרת התהליך להטמעת החזון ויישום המלצות הועדה, המטה עיצב יעדים חדשים למרכזי המחוננים: לא עוד תכניות יום העשרה שבועי, אלא מרכז מחוננים המהווה גם משאב לקהילה; "עוגן" לקהילה, מקום הוליסטי המהווה מרכז לגורמים שונים הקשורים לטיפוח תלמידים מחוננים ומצטיינים.

החל שינוי בתפיסת התפקיד של מנהלי המרכזים - ממנהל תכנית למחוננים למנהל שמהווה עבור המערכת היישובית והמחוזית מקור לידע מקצועי בנושא טיפוח מחוננים והצטיינות. נערכו השתלמויות למנהלי המרכזים בדגש על ראיית המנהלים כמנהיגים, כמובילים וכפורצי דרך בתחומם וכן נערכו השתלמויות שנושאן היה מיצוב מרכז המחוננים כעוגן לקהילה.

כל אלה הביאו להתפתחויות רבות בשדה:

במרכזי המחוננים הצטבר ידע רב בטיפוח מחוננים וכן כוח-אדם מעולה ומקצועי ונוצר רצון לשתף מסגרות חינוכיות אחרות בידע זה. כמו כן, היו פניות ונוצר רצון בקרב גורמים מחוץ למערכת המחוננים שביקשו ליהנות ממשאבים אלה.

המנהלים החלו להגדיר ולמפות את הקהילות שלהן יכולות התכניות להוות עוגן, את בתי הספר

המזינים, את המסגרות החינוכיות הקרובות, ואת המערכת החינוכית ביישוב ובאזור. במרכזים רבים נפתחו תכניות למצטיינים 5% בתוך מרכזי המחוננים וכן נוצרו שיתופי פעולה בין התלמידים במרכזים ובכיתות המחוננים לתלמידים במסגרות שכנות.

על מנת לעודד את יישום החזון, האגף הקצה תקציב מיוחד למימון יוזמות במרכזי המחוננים ובכיתות המחוננים, כשאחד הקריטריונים לאישור יוזמה היה תרומה לקהילה. מהלך זה הביא ליצירת יוזמות עם הפנים לקהילה.

דוגמאות ליוזמות אלה: מרכז למחוננים "מדע ודעת" בעמק הירדן פתח קורסים למצטיינים במדעים. התלמידים נבחרים על ידי בתי הספר ומגיעים בהסעות מכל אזור עמק הירדן למרכז; מרכז למחוננים בעראבה פתח "תיאטרון קהילתי וריקוד עממי". במסגרת העלאת מחזה על ידי תלמידי המרכז התקיים שיתוף פעולה עם ההורים ועם מתנדבים נוספים מהקהילה ביצירת התלבושות, התפאורה והתאורה. התלמידים המחוננים הופיעו בפני הקהילה שלהם ובפני קהילות מגוונות נוספות; מרכז "ידיד" בתל-אביב פתח תכנית לשילוב תלמידים מצטיינים מדרום תל-אביב ובה תלמידים מצטיינים, מומלצי בתי ספר מדרום העיר תל-אביב, בתי ספר שעד כה לא היו להם נציגים במרכז למחוננים, זוכים להשתלב בקורסים הנלמדים במרכז; במרכז "מעלות" במודיעין ילדי מרכז המחוננים נפגשים עם שכניהם, ילדי הגן לחינוך מיוחד, ומעבירים להם פעילויות בתחומי דעת שונים; במרכז לתלמידים מחוננים בשפרעם מופעלת יוזמה של "אמנות הפסיפס בקהילה" בה לאחר למידה עיונית על נושא הפסיפס על כל היבטיו, התלמידים המחוננים במרכז יוצרים עבודת פסיפס אותה יתרמו להצגה בקהילה.

במקביל לתהליכים ולתכניות שהתרחשו במטה ובשדה, הרשויות המקומיות החלו להתעניין בנושא טיפוח המצטיינים והחלו לפנות לאגף בבקשה להקים תכניות לאוכלוסייה זו שנמצאת בתחומן. במרכזי המחוננים בירושלים, ראשון לציון ורמת השרון נפתחו תכניות פיילוט לגיל הרך המלוות בהערכה.

בתי ספר המשרתים אוכלוסיות ייחודיות (בדרך כלל בתי ספר דתיים) ביקשו לקבל תכניות המתאימות לאוכלוסייה שלהם במסגרת המרכזים הקיימים.

נפתחו תכניות לתלמידים יוצאי אתיופיה במרכזי המחוננים על מנת לתת מענה לבעלי היכולות הגבוהות באוכלוסיה הספציפית שעד כה לא זכו לטיפוח.

בשיתוף עם אגפי הגיל נפתחה "תכנית אמירים" לטיפוח תלמידים מצטיינים בבתי הספר הרגילים, תכנית הנותנת מענה רחב למצטיינים בתוך בתי ספר הרגילים ואשר מרחיבה את היקף פעולתה בכל שנה.*

* כתבות על תכנית אמירים בעמ' 23

רשמיה של מנהלת מרכז מחוננים

רונית סאר היימס - מנהלת תכניות מחוננים ומצטיינים אילת-אילות והערבה

כל מנהיגות חינוכית מבקשת לכוון, לחנוך, להדריך, ללמד, לפתור בעיות, לשקף, להעניק, להתוות דרך, לאכוף חוקים, כללים ונהלים, להעניק תמיכה, להאציל סמכויות ובסופו של דבר לדעת מתי לפרוש בשיאה בכבוד ולפנות מקום לדור הבא.

למנהיגות חינוכית בתחום מחוננים דרושות יכולות ייחודיות ונוספות. כמנהלת המבקשת לבסס ולפתח את זהותה הייחודית, אני מוצאת במנהיגותו של משה רבנו עוצמה רבה ומקור להשראה (אף לבני בכורי קראנו בשם "רועה").

נוסחת מנהיגותו ניתנת לתמצות בעשרה פעלים המכילים את עיקרי תורות המנהיגות על פי הספרות המקצועית העדכנית. פעלים אלה מתוארים בספרו של הרב דוד ברוך: "חמישים לקחים ממנהיגותו של משה" ואלה הם:

- קבל
- הערך
- התחבר
- ספק
- התמד
- פתור
- חפש
- אכוף
- הענק
- פרוש

נראה כי אתגרים משמעותיים רבים עומדים לפנינו, מנהלי תכניות המחוננים, ומכל פועלי העשייה הרשומים לעיל מצאתי את "**חפש**" כמשקף מאוד את דרכנו.

מעבר לחיפוש אחר הידע ואחר מקורות מעוררי השראה נראה כי תהליך החיפוש מתקיים מול כל המערכות בסביבת העבודה שלנו.

החיפוש מבקש לערער על הקיים, ליצור הקשרים חדשים, לשאוף וכך להצמיח (חזון האגף לתלמידים מחוננים), ללמוד מתוך ההתנסויות, ליצור אחרות וכך חוזר חלילה.

בתהליך צמיחתי והצמחתי כמנהלת עברתי מסלולי הכשרה שונים: מנהלת חונכת, "אשכול למידה נושאי" ואשכול במתכונתו הנוכחי. אני זוכרת את תחושת החיפוש מתחילת דרכי: היא הייתה כרוכה בהרבה בלבול ואפילו בדידות, אולם הפכה עם השנים לדרך להעצמה.

מפגשי האשכול אפשרו לנו המנהלות לחלוק סוגיות ניהוליות וארגוניות, עירוניות וארציות לצד אלו הפדגוגיות. פתאום מסתבר שלא משנה אם הרשות היא אילת או כפר סבא, ההתמודדות של מנהלת תכנית מחוננים - מאוד דומה.

הבנה זו הייתה בסיס חשוב בהתפתחותי כמנהלת: כולנו מבקשות לדעת עוד, למצוא אפיקים נוספים (לרוב תקציביים..), לפתח ולצמוח.

אנו חולקות תכניות, פתרונות ומקבלות מידע הכי אותנטי על מקומות אחרים, מקבילים אלינו.

עבורי, כמנהלת תכנית במקום כה מרוחק כאילת, מדובר במשאב משמעותי ביותר: בשל חוסר יכולתי לחלוק מידע שכזה על בסיס עבודה יומיומי. מדובר בהזדמנות פז.

עם העמקת הקשרים המקצועיים-אישיים עלה גם הגוון הייחודי של כל תכנית והתחלנו לערוך סבב ביקורים בתכניות השונות: ביקרנו בכפר סבא, רמלה ואף אנו באילת זכינו לביקור!!!!!!

בשנת תשס"ט אירח המרכז את כל מנהלות האשכול בסמינר המשך בחבל אילות והערבה התיכונה בנושא אקולוגיה וארכיטקטורה מדברית.

הסמינר הניב שיתופי פעולה ייחודיים ויזמות במרכזי האשכול. **במרחבים** החלו בתכנון יוזמה אקולוגית. המרכזים **ברעננה** ו**בעמק חפר** החליטו על המשך המסורת ועל נסיעה משותפת לערבה, ובמרכז **בהוד השרון** נערך סמינר מחקר באוקיינוגרפיה.

הוא שנאמר: "נמשיך לחפש....".

אני רוצה להודות לכן, חברותיי לאשכול, על הזדמנות נפלאה זאת.

היבטים רגשיים וחברתיים בטיפוח מחוננים ומצטיינים

“אנו מחויבים ליצירת סביבות למידה תומכות רגשית, תומכות ודינאמיות שבהם יתאפשרו שיח מאתגר ויצירת ידע חדש”

מתוך חזון האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים

פיתוח תכניות רגשיות בבתי ספר לאמנויות טלי גביש, ממונה על המצטיינים באמנויות באגף

בספרו “דיוקן האמן כאיש צעיר” מתאר ג'יימס ג'ויס בפרטי פרטים ובחושניות מופלאה את עולמו המורכב של סטפאן הילד, ולאחר מכן הנער המתבגר, אשר ניחן בשתי תכונות המאפיינות אמנים רבי-כישרון: רגישות יתר וזיכרון מופלג של הפרטים הסמויים מן העין. האמן מתואר כמי שמוכרח להביע את זיכרונו באמצעות אמנותו. הילד-האמן מתואר כפעוט אשר חושיו פתוחים אל העולם ללא כל הגנות. רגישותו הרבה משמשת כחרב פיפיות: מצד אחד היא מאפשרת את הנגיעה בנשגב, ומצד שני מותירה את האמן הצעיר פגיע, חשוף ובודד. כישורו יוצא הדופן של האמן מאפשר לו ולנו לחוות רגעים מעצימי נפש, אך המחיר האישי הוא לעיתים כבד. סטפאן, גיבורו של ג'וייס, לא בחר להיות כזה. הוא פשוט נולד כך ונאלץ לצאת למסע ארוך של מי שנגזר עליו להרגיש, לזכור ולבטא.

דברים דומים שמעתי לפני כשנתיים מסמדר קולבן, מנהלת התיכון של האקדמיה למחול ומוזיקה בפגישתנו הראשונה. כאשר ביקשתי ממנה לתאר את התלמידים בבית ספרה היא אמרה: “אלו נערים ונערות אשר לא בחרו לעסוק באמנות. האמנות בחרה בהם”. סמדר המשיכה ותיארה את העולם הרגשי המורכב של תלמידיה: “העיסוק המתמיד באמנות כרוך בתעצומות נפש תוך חתירה אינסופית למצוינות. הנער הרקדן או הנערה המוזיקאית מביאים את כל מה שיש להם אל האמנות שלהם. בנוסף הם חווים חשיפה לקהל, ציפיות גבוהות של הסביבה, תחרות, פרפקציוניזם וכו”.

בתיכון האקדמיה חיפשו דרך לתת מענה לאתגרים הרגשיים של תלמידיהם. כך גם בתיכון לאמנויות “תלמה ילין”. מנהל בית הספר חיים דייטשמן מתאר את מטרותיו: “אני פוגש כאן נערים ונערות שהאמנות שלהם היא כל חייהם מגיל צעיר מאוד. חלקם עסוקים כל-כך בחזרות ובביצועים עד שאין להם זמן לחברים, לתנועות נוער ולסתם מנוחה. הם נמצאים בלחץ עצום, וזאת בנוסף לכך שעולמם הנפשי הוא גדוש ורגיש מעבר לממוצע”. דינה שטרקר יועצת בית הספר מוסיפה:

“העבודה היצירתית מזמנת לתלמידים המתבגרים מסע של הסתכלות פנימה. החשיפה והגילוי של ה“אני” שלהם, בפרק הזמן שבו הם עדיין בתהליך של גיבוש הזהות העצמית, יוצר אצלם קונפליקטים רבים”.

מסמך-אב לגבי עבודה עם תלמידים מצטיינים באמנויות גובש במסגרת האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים בשנת הלימודים תשס”ז. במסמך זה מפורטים עקרונות מנחים לעבודה הפדגוגית-חברתית-רגשית עם התלמידים ומודגש במיוחד ההיבט הרגשי של תלמידים אלו. העקרונות מצביעים על הצורך הדחוף ביצירת מערכת בית ספרית של היענות לצרכים המיוחדים של התלמידים אשר

מתאפיינים במצוינות אישית-אמנותית בצד רגישות גבוהה. מסמך-האב מציין את ההתמודדויות שחווים התלמידים/אמנים ואשר מהוות אתגר למערכת החינוכית: א) עידוד ההתרכזות בעצמי כמעט ללא גבולות ב) הסתגרות בעולם מלאכותי של דימויים ג) היווצרות תחרותיות בין תלמידים ד) עיסוק בדימויים אישיים תוך התרחקות מסוגיות חברתיות וערכיות ה) עיסוק בפרטים קטנים עד כדי פרפקציוניזם קיצוני ו) יחסים מורכבים עם קהל ועם ביקורת.

בעקבות הכנת מסמך-האב החלה לרוץ תכנית פיילוט, שכללה תכניות רחבות היקף אותן פיתחו שני בתי הספר הנ”ל על מנת לתת מענה לאתגרים רגשיים וחברתיים שתוארו כאן.

תיכון האקדמיה למחול ומוזיקה בירושלים מפעיל זו השנה השנייה תכנית רגשית-טיפולית לתלמידים. פסיכולוגית מומחית מועסקת בבית הספר בהדרכת מורים ובהנחיית קבוצות תלמידים. הוקמו מסגרות תמיכה קבוצתיות המאפשרות לתלמידים לעבד רגשות לגיטימיים של מתח, קנאה, תחרותיות, תסכול וכדו’. יחד עם זאת לומדים התלמידים כיצד להיעזר בקבוצת השווים כדרך להעצמה אישית ולחיזוק הדדי. את הרציונאל להפעלת התכנית הייחודית מסבירה **המנהלת סמדר קולבן**: “מחובתנו לאפשר לתלמידים הצעירים למצוא את כוחות הנפש בעצמם, לחזק ולהצמיח אותם על מנת שיעמדו בהצטיינות בכל ההשלכות של הבחירה שלהם. מחובתנו לאפשר להם התמודדות מוצלחת עם מערכת הלחצים העצומה שבה הם נתונים. התכנית שלנו תאפשר להם לתמרן בהצלחה בין המערכת העיונית לאמנותית, לצלוח את גיל ההתבגרות בשלום כך שישמרו על בריאותם הפיזית והנפשית, ולא יאבדו את חדות העשייה”.

תיכון “תלמה ילין” לאמנויות בגבעתיים מצא דרך אחרת להתמודדות עם אותם אתגרים בקרב תלמידיו. **חיים דייטשמן**, מנהל בית הספר, החליט שהמורים הם המפתח לאתגר החינוכי שמזמנת המצוינות האמנותית. דייטשמן מאמין בהצמחת הצוות החינוכי ללא יועצים מומחים הבאים מבחוץ, ושואף לכך שכל מורה בבית הספר יזוהה עם דמות המחנך/חונך. “לעיתים”, הוא אומר, “המורה לאמנות קרוב לתלמידים ומכיר את עולמם הפנימי טוב יותר מאשר מחנך הכיתה, ואת ההזדמנות הזו אני רוצה לנצל”. הפיכת הקשיים להזדמנות זימנה לדייטשמן הגשמת חזון אישי: הפיכתם של מורים רבים ככל האפשר לחונכים אשר מקיימים שיחות אישיות קבועות עם תלמידיהם ומעורבים בחייהם.

תכנית הפיילוט אשר פותחה בבית הספר כוללת שני מחנכים לכל כיתה. בכך נוצרות קבוצות קטנות המאפשרות פעילות חברתית אינטימית יותר וכן אפשרות לשיחות אישיות בין המחנכים לתלמידיהם. בבית הספר קם צוות מוביל לתכנית זו הכולל את יועצת בית הספר, הרכזת הפדגוגית ורכזת המחנכים. פורום זה פיתח את “מפ”ה - מרכז פיתוח והכוונה”. מפ”ה נועד לפתח כלים ולהנחות את המורים בעבודתם עם התלמידים, כמו למשל: כיצד לבנות תכנית עבודה פרטנית עם תלמיד, כיצד ללוות את התהליך האישי של התלמיד, כיצד לעקוב אחר ההתקדמות, כיצד לבצע איתור ובקרה.

בבית הספר מאמינים שהרחבת ההזדמנויות לדיאלוג מורה-תלמיד תסייע לתלמידים להתמודד עם הלחץ הרגשי שמאפיין את העיסוק שלהם באמנות ואת חייהם הבית ספריים על שלל חוויותיהם הלימודיות, החברתיות והרגשיות.

היבטים רגשיים של הילד המחונן

סקירת מאמרים

אלין קשטור, יועצת חינוכית, מדריכה באגף למחוננים ולמצטיינים

אחת השאלות שמעסיקה הורים ומחנכים לילדים מחוננים היא האם המחוננות פוגעת במיטביות הפסיכולוגית של הילד המחונן. הספרות המחקרית מצאה שהמיטביות הפסיכולוגית של הילד המחונן תלויה ביצירת סביבה חינוכית לימודית מתאימה, ושהבריאות החברתית והרגשית שלו קשורה בקשר הדוק למתן מענה לצרכים האקדמיים שלו. מכאן מתחדדים החשיבות והצורך הגדולים במסגרות חינוכיות מיוחדות לתלמידים מחוננים.

אולם מהי אותה סביבה חינוכית מתאימה? סביבה זו צריכה בראש וראשונה להכיר בשונות של הילד המחונן על כל היבטיו ולקבל אותה. לשם כך יש חשיבות גדולה מאוד ללמוד את המאפיינים הקוגניטיביים והרגשיים של הילד המחונן ועל ידי כך ליצור סביבה חינוכית הפוגשת את צרכיו. נראה לי שיצירת סביבה כזו איננה מהלך חד פעמי, אלא זהו תהליך דינאמי ומתמיד שניזון מההתפתחות המקצועית של הצוות החינוכי ומהדיאלוג בין הצוות החינוכי לתלמידים.

ברצוני להביא בפניכם סיכום של מספר מאמרים ששפכו עבורי אור על סוגיות אלה.

במאמר [The impact of giftedness on psychological well-being \(1999\)](#) Maureen Neihart

התייחס המחבר לשאלת ההשפעה של המחוננות על המיטביות הפסיכולוגית של הילד המחונן. כדי לבחון את השאלה סקר המחבר מחקרים רבים שבדקו את הבדלים בין מחוננים ללא מחוננים במימדים שונים של מיטביות פסיכולוגית, כגון: הסתגלות, דימוי עצמי, חרדה, אובדנות, יכולת חברתית.

מסקנתו הייתה כי לא ניתן להגיע לקביעה חד משמעית כיוון שרוב המחקרים בחנו את שאלת השפעת המחוננות על המיטביות הפסיכולוגית כשאלה דיכוטומית. כלומר האם המחונן פגיע יותר או פחות, נמצא יותר או פחות בסיכון לבעיות פסיכולוגיות לעומת קבוצת השווים לו.

סקירת המחקרים מצביעה על כך שיש הוכחות שתומכות בשתי גישות סותרות: האחת שהמחוננות מגבירה את הפגיעות והשנייה - שהמחוננות דווקא מאפשרת גמישות והתמודדות טובה יותר עם קשיים.

ברור שהמחוננות משפיעה על המיטביות הפסיכולוגית, אך האם התוצאות הפסיכולוגיות הן חיוביות או שליליות? מהמחקרים שנסקרו עולה שהתשובה לשאלה זו תלויה בשלושה גורמים השלובים זה בזה:

סוג המחוננות ודרגתה

סביבה חינוכית מתאימה או לקויה

מאפייני אישיות, כגון: דימוי עצמי, טמפרמנט ונסיבות חיים

לדברי המחבר יש להימנע מההנחה המוטעית שמחונן הוא בהכרח פגיע יותר לבעיות חברתיות ורגשיות. המחקרים אינם מראים שבעיות ההסתגלות עולות באופן משמעותי מדרגה מסוימת של אינטליגנציה. לעומת זאת ברור שמרמה מסוימת של אינטליגנציה קשה יותר למצוא שירותי חינוך מתאימים, ונראה שחוסר ההתאמה החינוכית תורם לקשיים איתם מתמודדים ילדים מחוננים.

במאמר אחר [* Is your School Setting healthy or Toxic \(2002\)](#) Lisa Rivero

שואלת המחברת האם יש תכניות ופילוסופיות חינוכיות שמזיקות לילדים מחוננים מבחינה אקדמית חברתית ורגשית לעומת סביבות למידה אחרות שהן יותר יעילות עבור אותם ילדים.

לטענתה כל סביבה לימודית וחברתית מעצבת רגשית את הילד בצורה כלשהי. סביבה שמצפה מהילד המחונן להתאים לתבנית אחת יש לה השפעה מזיקה על הילד במיוחד אם היא מצפה שהוא יהיה כמו כל האחרים בשכבתו ואינה מכירה בטווח היכולות הרחב שלו ובמאפיינים הרגשיים המיוחדים לו, או אם היא משווה בריאות נפשית וחברתית להתנהגות טובה או ליכולת להתאים את עצמן לסביבה.

סביבה חינוכית מתאימה צריכה לקחת בחשבון **שלוש קביעות חשובות לגבי הצרכים הרגשיים והחברתיים של ילדים מחוננים:**

1. רוב הצרכים החברתיים והרגשיים של הילד המחונן אינם שונים מאלה של ילדים לא מחוננים כפי שנטען כבר על ידי Webb (1994). במילים אחרות מטרות כמו קבלה, הבנה והבנה של אחרים והגשמה עצמית הם צרכים משותפים לכולם. ילדים מחוננים נפגעים מבחינה רגשית וחברתית בדרך כלל בגלל חוסר התאמה בין המאפיינים הייחודיים להם לבין הסביבה.

2. מה שנורמלי לילד מחונן יכול להיות שונה ממה שנורמלי לילד לא מחונן. Excitability, היכולת להגיב לגירוי, מתייחסת לעוררות להתלהבות. תכונה זו אופיינית לילדים מחוננים, והיא מתפרשת לעיתים קרובות כבעיית קשב וריכוז היפראקטיבית. שאלות על מהות החיים יכולות להיתפס בטעות כבעיות במצב הרוח. ההבדל בין מהירות המחשבה ליכולת לבטא אותה בכתב מובילו לאבחנה מוטעית לעיתים של ליקוי למידה. אין זה פלא שהורים מתארים את הצטרפות ילדם למערכת החינוך כניסיון להתאים בין מבנה ריבועי לחדר עגול.

3. הבריאות החברתית והרגשית של הילד המחונן קשורה בקשר שלא ניתן להתרה למתן מענה לצרכים האקדמיים שלו. כשילד מקבל מענה הולם לצרכים האקדמיים שלו, הוא קרוב יותר לקבלה של עצמו ושל אחרים בניגוד למצב שבו מנסים להתאים אותו לתכנית ולמסגרת שאינם מתאימים לו.

הסביבה החינוכית צריכה גם לקחת בחשבון את המאפיינים של הילד המחונן.

Dr. Edward R. Amend פסיכולוג קליני התייחס בריאיון שנערך עימו, למאפיינים של ילדים מחוננים ומבוגרים. לדבריו רשימת המאפיינים שניתן ליצור כוללת: זיכרון חזק, אוצר מילים רחב, תחומי עניין נרחבים, התמדה-התעקשות, עוצמתיות, אינטנסיביות (intensity) הבאים לידי ביטוי בכל התחומים והפעילויות. יכולות אינטלקטואליות גבוהות שמאפשרות להם לראות את העולם מנקודות ראות רבות יותר ושונות. כתוצאה מכך ההתנהגויות שלהם שונות באופן איכותי וכמותי. לא משנה מהי סוג המחוננות, אצל כולם בלטו התפתחות א-סינכרונית, יכולות אינטלקטואליות גבוהות מהמוצא ועוצמתיות בתחומים רבים.

הסביבה החינוכית צריכה בראש וראשונה להתאים עצמה למאפיינים של הילד המחונן הן מההיבט הרגשי והן מההיבט הקוגניטיבי.

על העוצמות הרגשיות למדתי יותר מתוך המאמר:

[*Emotional intensity in gifted children \(2003\)](#) Lasley Kay Sword

המחבר מדגיש שלמחוננות יש מרכיב רגשי כמו גם מרכיב אינטלקטואלי. לדבריו המורכבות

האינטלקטואלית הולכת יד ביד עם עומק רגשי. כשם שהחשיבה של ילדים מחוננים מורכבת ועמוקה יותר מחשיבה של ילדים לא מחוננים, כך גם רגשותיהם מורכבים יותר ונחווים בעוצמות גדולות יותר.

בעוצמות רגשיות אין הכוונה להרגיש יותר מאחרים, אלא הכוונה היא לחוות באופן שונה את העולם: נמרץ ושופע, מרתק ומעניין, שנון ומורכב ובדרכים שונות: הרגשות השליליים והחיוביים נחווים בעוצמות גדולות, יש שינויים מהירים ממצב רגשי אחד לאחר, יש הזדהות עם רגשות של אנשים אחרים: בכי וצחוק ביחד.

אנשים רבים אינם מודעים לכך שעוצמות רגשיות הם חלק מהמחוננות.

מבחינה היסטורית ביטוי רגשי בעוצמות גדולות סימן חוסר יציבות רגשית יותר מאשר חיים פנימיים עשירים. בראייה המערבית המסורתית רגש ושכל הן ישויות נפרדות וסותרות. בכל מקרה יש קשר בלתי ניתן להתרה בין הרגש לשכל ויחד יש להם השפעה עזה על אנשים מחוננים. אלה הם העוצמות הרגשיות שמתדלקות את שמחת החיים, את התשוקה ללמידה, את הדחף לביטוי היכולת ואת המוטיבציה להישגים.

לחווה רגשות בעוצמות גדולות ובעומק רב יותר יכול להיות גם מכאיב ומפחיד. המחוננים מרגישים לעיתים שמהו מאוד לא בסדר איתם: הם חווים קונפליקטים פנימיים, ביקורת עצמית, חרדה ורגשי נחיתות. הקהילה הרפואית רואה בכל אלה סימפטומים ומתייגת מחוננים כניאורוטים, אולם הם בעצם חלק אינהרנטי בלהיות מחונן והם מספקים את הכוח המניע לצמיחה אישית ולהישגים.

חינוכי ביותר שילדים מחוננים ילמדו לראות ברגישות הגבוהה שלהם לדברים שקורים בעולם תגובות נורמאליות.

הרחבה בנושא העוצמתיות והאינטנסיביות הרגשית אפשר למצוא גם במאמר

[* Overexcitability and the gifted \(2001\) Sharon Lind](#)

* כל המאמרים המוזכרים מופיעים באתר ארגון SENG - [Supporting the Emotional Needs of the Gifted](#)

ארגון זה הוקם מתוך הצורך לתת מענה לצרכים הרגשיים של המחוננים.

כתובת דף הבית: www.sengifted.org

כתובת למאמרים המופיעים בסיכום ולמאמרים נוספים: www.sengifted.org/articles_social/index.shtm

סדנת גשטאלט ליועצות

אלין קשטור, יועצת חינוכית, מדריכה באגף למחוננים ולמצטיינים

בתחילת חודש נובמבר 2008 התקיימה סדנת גשטאלט בת שלושה ימים בבית יציב.

בסדנה נפגשו 16 אנשי מקצוע מתחום המערך המסייע בתכניות המחוננים והמצטיינים מכל רחבי הארץ. מעניין היה לפגוש אנשי מקצוע העובדים בבתי ספר שבהם כיתות מחוננים או כיתות "אמירים" וכן אנשי מקצוע העובדים במרכזי מחוננים.

זו הייתה הזדמנות מצוינת לפתח את הכלי החשוב ביותר בעבודתנו - אנחנו. עשינו זאת תוך למידה של גישה תרפייסטית הוליסטית, גישת הגשטאלט. חוויות שהתרחשו בקבוצה וחוויות שהעסיקו את

המשתתפים היו כר נרחב ללמידה, להתנסות וליישום.

העלאת הקשיים של העבודה עם התלמידים המחוננים תוך קיום דיאלוג עם החוויה של הילד המחונן, מאפייניו הרגשיים והחברתיים אפשרה לנו לבחון את היישום של גישת הגשטאלט בעבודה קבוצתית עם תלמידים מחוננים. התברר לנו שהרעיון ישים גם בעבודה עם הורים ועם צוותי חינוך.

כמי שארגנה את הסמינר, חוויתי חוויה אמיתית של תמיכה הן מצד המנחות והן מצד המשתתפים. זו הייתה חוויה של מקום בטוח ללמידה ולשיתוף. זו ההזדמנות להודות לכל המשתתפים על כך.

הסמינר עורר בי את הרצון ליצור קבוצת עבודה במרכז המחוננים ברחובות בו אני עובדת.

בעידודה של אורית פדר, מנהלת המרכז, ובשיתוף עם המטפלת באמנות במרכז פתחנו קבוצה של 16 תלמידי כיתות ה'. אני רואה בהנחיה המשותפת מודל חשוב לילדים: לא רק מדברים על דיאלוג או מערכת יחסים, אלא יש להם הזדמנות לחוות זאת במפגש.

גישת הגשטאלט מהווה בסיס לעבודתנו להמשגות ולרציונל וזאת תוך כדי שימוש באירועים ובחוויות שקורים בקבוצה או שהתלמידים מביאים עימם. מספר קווים מרכזיים מנחים אותנו:

1. לתת מקום גדול יותר לפעולה (השלב המוכר ממעגל החוויה על פי הגישה),

למצוא פעולות שקשורות לעולם הקוגניטיבי והמדעי הקרוב יותר לתלמידים המחוננים.

2. לתת מקום לדיאלוג, למערכות היחסים של הילד המחונן עם הסביבה, כמו: חברים

בכיתה הרגילה, אחים, הורים, מורים וחברים בכיתת המחוננים.

3. ההיכרות של הילד המחונן את עצמו.

עבורי זו התנסות מעניינת מכמה בחינות: האחת, ההנחיה המשותפת דורשת הרבה עיבוד רפלקטיבי עם עצמי ועם השותפה להנחיה, ולמדתי שיש בעיבוד כזה תרומה רבה. השנייה, אני נלהבת מההזדמנות שניתנה לי ולתלמידים לחוות משהו אחר במערכת החינוך: שיעור שהוא מפגש אנושי.

קבוצת גשטאלט במרכז מחוננים "מעו"ף" בבאר שבע טלי מירקין, פסיכולוגית המרכז

מזה שבע שנים משתתפים תלמידי כיתות ד' בבי"ס "מעו"ף" בבאר שבע בסדנת גשטאלט המתקיימת לאורך סמסטר אחד (כחמישה עשר מפגשים).

הסדנה מתקיימת זמן קצר אחרי איתורם כמחוננים, ומטרתה לעזור לילדים להתמודד עם האתגרים הרגשיים והחברתיים המיוחדים הנלווים למחוננות.

הלחצים על הילד המחונן הינם רבים: יחס אמביוולנטי מהסביבה, התעניינות שונות משל חבריהם, ציפיות גבוהות מסביבתם ומעצמם ועוד.

אחד האתגרים הבולטים הניצבים בפניהם הוא הצורך לאזן בין רצונם הטבעי לבלוט ולהראות לעולם את יכולתם הגבוהה וידיעותיהם הרבות, לבין רצונם להישאר חלק מקבוצת-ההשתייכות ולהיות מקובלים על ידי חבריהם לכיתה.

חלק לא מבוטל מהילדים נוקטים, באופן בלתי מודע, באחת משתי אסטרטגיות קיצוניות. חלקם בוחרים "להסתיר" את היותם מחוננים: מצניעים את ידיעותיהם ושומרים את מחשבותיהם לעצמם, בעוד שחלקם נוטים להבליט את מחוננותם בצורה מוגזמת ומשקיעים אנרגיה רבה להבלטת

עליונותם הקוגניטיבית.

שתי האסטרטגיות הקוטביות האלו גובות מחיר גבוה מהילדים:

ה"מסתירים" מוותרים על ביטוי חלק מהותי מעצמם ומרוויחים את חברת הילדים, ואילו ה"מחצינים" מרוויחים את הכרת הסביבה בעליונותם, אך לא פעם נדחים על ידי חבריהם. כאמור, רבים מתקשים לאזן בין שני קטבים אלה, ובסדנה אנו מנסים להתמודד עם קושי זה.

בסדנה אנו מעלים את המודעות לרגשות הקשורים באיתור הילדים כמחוננים, רגשות הכוללים: גאווה, שמחה, חשש, מבוכה ועוד, ומתמקדים בתגובתם ובתגובת סביבתם למכתב הקבלה לתכנית (תגובות הנעות בין "קפצתי משמחה וטלפנתי לבשר לכולם" לבין "לא סיפרתי לאף אחד, ואני מקווה שאף אחד לא יידע אף פעם").

אנו מעלים בדרכים יצירתיות מודעות לנושאים כמו: דימוי עצמי, הגנה על גבולות העצמי, קוטביות, היותי שונה ודומה, קשר גוף נפש, הגשמת חלומות, ביטוי רגשות ועוד. בנוסף אנו מתייחסים לנושאים אותם מביאים הילדים מחייהם וכן ליחסים הבין אישיים הנרקמים בינם לבין עצמם בקבוצה.

הסדנה נערכת על פי עקרונות וטכניקות של תרפיית הגשטלט שהינה שיטה הוליסטית הרואה את הצד המחשבתי, הרגשי והגופני של האדם כבלתי נפרדים והמהווה חלק מהזרם ההומניסטי בפסיכותרפיה. גישה זו מדגישה את חשיבות ה"כאן ועכשיו", האחריות האישית, היחסים הבין אישיים והמגע של האדם עם סביבתו. חלק מהטכניקות בהן אנו משתמשים בקבוצה כולל דמיון מודרך, משחקי תפקידים, "הכיסא הריק", עבודה עם חומרי יצירה ועוד. בעזרת תרגילים מובנים חלקית אנו מאפשרים לילדים לחוות מחדש "אירועים-לא גמורים" מהעבר, לחזק שליטה של גבולות אישיים, לראות את הפרספקטיבה של האחר ולשפר את היכולת של דיאלוג בין אישי.

הצגתי את הסדנה הזו בקיץ האחרון בכנס בינלאומי בנושא ילדים מחוננים שהתקיים באנגליה וכן בכנס האירופאי לתרפיית הגשטלט שהתקיים השנה ביוון.

הסביבה שבשאיפה - חינוך לטיפוח מצוינות והצטיינות

"האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים שואף להנחיל ולהוביל תרבות שבה המצוינות היא ערך מרכזי"

בדרך לצמרת

מבט על תכנית "אמירים" בשנתה השנייה

שרה דוידזון, פנינה זלצר ומאירה אבידור

מה אומרים לכם השמות הבאים?

"חשמל - סוגרים מעגל", "מיקרוביולוגיה בהיבט מדעי ויהודי", "עניינים שבאוויר", "אתה התוצר והיוצר שבמשחק", "החתיכה המשלימה - תיאטרון בתנועה", "מגלים עולם", "התעשיין הצעיר", "לאוכל שפה משלו", "מה יוצא מצורה ומקו? נגלה יחדיו!" כל אלה ואחרים מהווים שמות של קורסים הניתנים במסגרת תכנית "אמירים".

תכנית "אמירים", תכנית לטיפוח תלמידים מצטיינים, ממשיכה לפעול בשנתה השלישית בשיתוף פעולה של האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים ואגפי הגיל והמחוזות. התכנית מיועדת לתלמידים מצטיינים בבתי הספר היסודיים (כיתות ג'-ו') ובחטיבות הביניים. בתס"ט אף החלה לפעול כתכנית חלוץ באחת עשרה החטיבות הצעירות בבאר שבע. הנחת היסוד של התכנית היא שיש לזמן לתלמידים למידה משמעותית במגוון תחומי דעת שאינם נכללים בהכרח בתכנית הלימודים הרגילה. תכנים אלו, המהווים אתגר אינטלקטואלי, הזדמנות ליצירתיות, להעלאת שאלות אותנטיות ולהתמודדות עם פתרון, בשילוב הפדגוגיות הייחודיות, יגבירו את המוטיבציה ללמידה ויאפשרו לתלמידים להצטיין. תכנית "אמירים" היא חלק מהתפיסה החינוכית של בתי הספר תוך שאיפה מתמדת לטפח מצוינות בית ספרית.

העשייה הברוכה מאתגרת את עבודתם של המורים המשתתפים ומעשירה את עולמם של כל העוסקים במעשה החינוכי - תלמידים, מורים והורים. המורים משתתפים בהשתלמות המאירה את עבודתם עם התלמידים המצטיינים. ההשתלמות עוסקת בחידוד המושגים מצוינות והצטיינות, טיפוח היצירתיות, מיומנויות חשיבה בתחומי הדעת, מאפייני התלמיד המצטיין ועוד. תכנית "אמירים", הפועלת על פי מודל **רנזולי**, מורכבת משלושה שלבים:

- חשיפה
- העמקה
- תוצר

בשלב הראשון נחשפים התלמידים לבסיסי הידע בתחום הנלמד. בשלב השני לומדים את מיומנויות החקר ואת דרכי החקר הנדרשות כדי לחקור בתחום הדעת אותו הם בחרו. המיומנויות כוללות

מזיז

מזיז רב תרבותי מתקשב ב"אמירים" - המרכז לטכנולוגיה ורב תרבותיות בסמינר הקיבוצים בשיתוף האגף למחוננים ולמצטיינים מפעילים מזיז רב תרבותי מתקשב בחמישה בתי ספר בהם מופעלת תכנית "אמירים": "חסן ערפה" בת"א-יפו, "צפרירים" באשדוד, "ממ"ד יבנה" ביבנה, "השלום" במבשרת ציון, ו"ביר אל אמיר" בנצרת. את התכנית מנחים מרצים מסמינר הקיבוצים ומכללות שונות בארץ.

במסגרת המזיז התלמידים נפגשים ברשת האינטרנט עם ילדים מתרבויות מגזרים שונים - ממלכת, ממ"ד וערבי. התלמידים נחשפים לתוכנות חדשות כגון: Highlearn, Interwise, Audacity ועוד. התלמידים מקבלים משימות ב-Highlearn - מרכז התקשורת המשותף, מבצעים אותן ואחר כך שולחים אותן, וכך מתבצע החיבור עם בתי הספר האחרים. במשימה האחרונה נתבקשו התלמידים להכין תכנית רדיו על נושאים שניתנו להם מראש. בסוף התהליך נפגשו התלמידים ברשת עם איש התקשורת, אברי גלעד, באמצעות תוכנת Interwise על מנת שיגיב על התכניות שהם הכינו.

למפגש סיום הפרויקט שהתקיים במוזיאון הילד בחולון הגיעו כל השותפים לפרויקט: מורים מנחים, רכזי תקשוב, הציוות המלווה מסמינר הקיבוצים, נציגים מהאגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים ואחראית הפרויקט ד"ר איילין חוטר. במפגש פגשו הילדים זה את זה וביקרו ב"מוזיאון השקט" ובמוזיאון "דיאלוג בחשכה", לאחר מכן הם שיחקו במשחקים שונים, לימדו אלה את אלה משחקים חדשים וכך נוצרה חברותא של ילדים אשר גילו הרבה משותף. בחלקו האחרון של המפגש החליפו ביניהם הילדים מתנות שהוכנו על ידם מראש וההתרגשות הייתה עצומה. הילדים קיבלו תעודות השתתפות בפרויקט ובסיום הם הביעו שביעות רצון ובקשה להמשיך ולקחת בו חלק גם בשנה הבאה.

מיומנויות קוגניטיביות, כלליות ואפקטיביות. בשלב השלישי יוצרים התלמידים תוצרים רבים ומגוונים. התוצרים מוצגים בבית הספר, מועברים לתלמידי בית הספר או נלמדים בכיתות האם.

במסגרת תכנית "אמירים" התלמידים משתתפים בקורס מהתחום החברתי-ערכי שבו הם לומדים על נושאים מגוונים בנושא: הובלה ומנהיגות, תקשורת בינאישית, זכות הנתינה, כישורי חיים ועוד.

העבודה בבתי הספר מלווה בהשתלמות ובהדרכה. במשך השנה מדריכות האגף מלוות ומנחות את הצוותים בהפעלת התכנית. כל צוותי "אמירים" בבתי הספר משתתפים בהשתלמויות מחוזיות ייחודיות בנושא הובלת מצוינות. ההשתלמויות מתקיימת בפסגות השונות בהיקף של 30 שעות, בהתאם ל"אופק החדש".

תחילתה של כל השתלמות בכנס ארצי. בתשס"ט התקיים הכנס במכון "דוידסון" שבמכון ויצמן והוקדש לפדגוגיות הייחודיות להוראת המצטיינים על פי תחומי הדעת. ההרצאות היוו מבוא וחשיפה לנושאים שנלמדו בהמשך בהשתלמויות המחוזיות. הרצאת הפתיחה "מוח וראייה" ניתנה ע"י ד"ר עמוס אריאלי ממכון ויצמן. על

דמות המורה המצוין שמענו מפיה של ד"ר רמה קלויר.

בחלקו השני של הכנס התקיימו סדנאות על פי תחומי ידע: מדעים בהנחיית ד"ר חנה מרגל ומירי אורן, הומניסטיקה בהנחיית אילנה שקד, אמנות בהנחיית טלי גביש ושלומי חגי, פדגוגיה למצטיינים: למידה דיאלוגית בהנחיית איריס אזולאי ושרה דוידזון וללמד מצוינות באופן מצוין בהנחיית יפעת אושרת. בסדנאות ניתנו הדגמות של הלכה למעשה בפדגוגיה ייחודית להוראת מצטיינים, וכמו כן התקיימו דיאלוגים רפלקטיביים לגבי המאפיינים הייחודיים.

במהלך שנת הלימודים בנו המורים המשתתפים בתכנית יחידות לימוד המתבססות על עקרונות

הפדגוגיות הייחודיות בתחומי הדעת והיצירה. התכניות הוערכו על ידי המדריכות בהתאם לאינדיקטורים הקיימים (תכנים, תהליכים ותוצרים).

המדריכות מלוות ומנחות את הצוותים במפגשים פרטניים - למידה לעומק בפדגוגיות הייחודיות.

בחלק מבתי הספר מתקיימים מפגשי מליאה להצגת התכנית **וכן** ימי שיא להצגת תוצרי למידה בקהילה.

התלמידים מגלים שביעות רצון והתלהבות מהשתתפותם בתכנית. **המנהלים והמורים** מדווחים על "ברק בעיניים", על התלהבות

בהוראה ובלמידה ועל כך שהתכנית משפיעה על עבודתם הפדגוגית בכיתה ובביה"ס.

ראמ"ה, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, מקיימת בשנה"ל תשס"ט הערכה על התכנית.

*השתתפה בהכנת הכתבה אתי אמויאל מבי"ס "צפרירים" באשדוד

איתמר, נתניה
"אמירים" בבי"ס"איתמר", נתניה . מנהלת:
ד"ר **אורנה חנס**- חינוך פיננסי- צרכנות נבונה וניהול משא ומתן, ידע, מיומנויות וערכים הקשורים לניהול כלכלה אישית ומשפחתית הם בין הנושאים שנבחרו להילמד בתקופה של משבר כלכלי בבית ספר "איתמר" בנתניה במסגרת שיעורי תכנית "אמירים" בהנחיית אורנה קדוש.

מפגשים בצמרת

מיומנה של מדריכה בתכנית אמירים פנינה זלצר מחוז תל אביב

"...אמירים בבית ספרי כמו אבן שנזרקה לשלולית ומכה ויוצרת מעגלים ועוד מעגלים ועוד מעגלים"

אתי גאן אנגל מנהלת ביה"ס איילון תל אביב

"...אני נהנית מהיכולת להעזר ומהתחושה שגם כשלוך בדרך יתקבל"

שרה גולן מורה למדעים בביה"ס איילון

"...התכנית אפשרה לי להגשים חלום, איך ללמד אמנות בדרך אחרת. הרשיתי לעצמי להעזר להפעיל תכנית שמאפשרת לילד להיות אמן. מבחינתי התכנית מעולה כיון שהיא משחררת אותי מהאחריות הקוריקולרית של בית הספר היסודי."

אתי אמינוף מורה לאמנות ביה"ס איילון

"...יום שלישי יום אמירים שעתים ראשונות, אחר כך כל היום נראה אחרת. כמו הילדים אנחנו ממש מחכות לזה לא סתם נאמר על יום ג' פעמיים כי טוב."

...עם הפעלת תכנית אמירים כמנהלת הרווחתי פעמיים ניתנה לי הזדמנות לאפשר למורים התנסות בלמידה בקבוצות קטנות וכן אפשרות ללמידה אחרת. כל המאמץ וההערכות הבית ספרית היו שווים. לאמירים חלק נכבד בקליטה הטובה של כיתות ז' מאז אמירים אני ממריאה "

ברכה בראייר מנהלת חטיבת זאב הרצלייה.

"...המורים בתכנית חוזרים עם אור בעיניים וסוחפים איתם את כל הצוות"

נילי נימני מנהלת שיזף אור יהודה.

ציטוטים אלה הם מעט מהדברים הפוגשים אותי בביקורי בבית הספר, בשיחות צוותיות וגם במפגשים פרטיים. אמירים מהווה הזדמנות נהדרת לאנשי ההוראה להגשים חלום ללמד בקבוצות קטנות, לגלות את התשוקה מחדש ללכת בדרך לא תמיד נודעת אך צופנת בחובה אתגרים חדשים.

המאפיין את עבודתנו בהדרכה באגף למחוננים בכלל ובהדרכה בתכנית אמירים בפרט, הוא אותו מרחב עלום שנוצר בו ידע חדש. התחושה דומה אולי לתחושה של חסד שאתה מרגיש שברגע מסוים הדבר הנכון קורה. עלינו רק לדאוג

הגדה של מתמטיקה, בי"ס צפירים אשדוד - תכנית "אמירים", מנהלת: אושרה לר

עולם ההגדה של פסח היווה בסיס ליום שיא מתמטי לכלל ביה"ס. תלמידי תכנית "אמירים" ומוריהם הגו, תכננו ויצרו משחקי חשיבה, מרכזי למידה, דפי עבודה ופעילויות כשכולם בסימן חג הפסח.

יום זה היווה אתגר אינטלקטואלי וחברתי עבור התלמידים המפעילים והמופעלים, ומימש את האמירה אותה אימץ ביה"ס:

"מטרת החינוך צריכה להיות אנשים המצטיינים במחשבה, ברוח ובמעשה ועם זאת אנשים הרואים בשירות למען הכלל את תכלית חייהם העיקרית" אלברט איינשטיין

לקרקע נכונה, פדגוגיות ייחודיות למצטיינים, קבוצות קטנות, מורים ותלמידים עם תשוקה ללמוד, תכן חדש שנוצק לתוך מסגרות קיימות ואז חוויה של "אאוריקה" במדעים, או אותו שגב עילאי שמדברים עליהם המשוררים והיוצרים קורה. יש כאן מסע אחר, שחוברים אליו אהבה ללמידה, יצירתיות, העזה, תלמידים ומורים אל אותו מרחב חדש ולא מוכר שרנזולי מבקש במודל שלו שיציף בעקבותיו את כל בית הספר. הרעיון היה לתת לכל בית ספר לנבט בתוכו, לפרוח וללבלב בהתאם לתנאיו וללוות אותו, תוך כדי שיח ודיאלוג ומחשבה משותפת על האפשרויות האחרות.

את תכנית ההשתלמות השנתית אני רואה כהזדמנות נהדרת ליצירת טריטוריה שלישית של ידע ואת בניית ההשתלמות כקשר מטה שדה. השנים שביליתי בסין לימדו אותי שהשפה הסינית היא מראה

סימנית הקיסר

של כיצד הסיני רואה את העולם. הן בניית ההשתלמות והן דרך העבודה הזכירו לי את הסימנית הסינית של דמות הקיסר שתפקידו לקשר בין קו השמיים לקו האדמה. הקו העליון- השמיים- מדיניות המטה, הקו התחתון- אדמה- קול השדה, בתי הספר. הקו המקשר- קו השליט- הוא מקום החיבור בין העקרונות המנחים של המטה לבקשות בתי הספר.

יום "אמירים" - הוראת עמיתים בבי"ס ממלכתי א' ג'לג'וליה מנהל: עבוד חג'לה

צדק, קידמה וטיפוח מנהיגות הם הערכים העומדים לנגד מנהל ביה"ס וצוות המורים בטיפוח תלמידים בכלל והמצטיינים בפרט. זו השנה השנייה לקיומה של תכנית "אמירים" בבית הספר. בשנה הראשונה חוללה ההשתלמות בתכנית תהליכים אשר הביאו לאיתור ולמיפוי המצטיינים, לתכנון, לעשייה למשוב ולהערכה של כלל התכניות והפעילויות למצטיינים בבית הספר.

במסגרת יום שיא של הפעילות בתכנית "אמירים" בבית הספר החלטנו להעצים את התלמידים המצטיינים ולקיים יום שלם של הוראת עמיתים, כאשר 40 תלמידי "אמירים" מכיתות ג'-ו' מלמדים ומפעילים את תלמידי כל כיתות ביה"ס, כולל גני הילדים בכיתות ובמרחב בבית הספר. התכנים בהם עסקו הילדים נלקחו מהנושאים אליהם חלקם נחשפו בשנה שעברה ובהם בחרו להעמיק ולחקור השנה. בתחום המתמטיקה, נושאים כגון: חקר סוגיות מתמטיות, חידות מתמטיות, ובתחום המדעים: חקר סוגיות ותופעות שונות הקשורות לבריאות ולאייכות חיים, כגון: תופעת השימוש בבוטוקס, ההשלכות וההשפעות של התחממות כדור הארץ, חקר שעות האור ושעות החושך וכן נושא העוסק בתהליכי נפילת מטאורים.

לצד תכנים אלו השתתפו התלמידים במהלך השנה גם במפגשים אשר עסקו בפיתוח מנהיגות. תכנון הפעילויות נעשה בליווי ובהנחיה של צוות מורי "אמירים" במודל של "הוראת העמיתים". ילדי "אמירים" נקטו בדרכי הוראה מגוונות ובאמצעים שונים אשר כללו: ניסויים, מצגות, הדגמות, פעילות יצירתית. בכל הפעילויות הושם דגש על שילוב מיומנויות חשיבה מסדר גבוה. המורים צפו והשתתפו בפעילות כחלק מהלומדים כשבידיהם דף משוב שכלל נקודות המתייחסות למהלך השיעור, כגון: טיפוח חשיבה יצירתית/שימוש במרכיב של יצירתיות בשיעור, הבנת המסר של השיעור, מידת שיתוף הפעולה עם המורה, בחירת נושא לשיעור אשר הינו משמעותי ורלוונטי וכן הפצת ידע חדש/עדכני.

מתוך המשוב של מחנכת כיתה א': "הפעילויות היו מרתקות ומשכו את התלמידים. תלמידי "אמירים" היו מוכנים לשיעור, מצוידים בכל החומרים הנחוצים שהכינו בצורה יצירתית. הם התייחסו לילדים בכיתה בצורה נאותה ומכובדת, השתמשו בחיזוקים לעידודם. ילדי הכיתה שיתפו פעולה באופן אקטיבי ביותר והביעו שביעות רצון והנאה. הילדים רכשו מידע חדש ומרתק בנושא הנלמד (האשפה והשפעותיה על הסביבה)".

מתוך תצפית בכיתה ו': "שיתוף הפעולה בין התלמידים ראוי לשבח. הם עזרו אחד לשני לפתור את דף העבודה. העבודה הייתה קבוצתית. תהליך השיעור היה מצוין מבחינת הביצוע ועבודת הצוות. בנוסף, התבקשו התלמידים למלא משוב לחבריהם שלימדו, תוך התייחסות לתיאור השיעור, לידע חדש שרכשו ולתחושות בעקבות השיעור.

לדוגמה מספר משובים של לומדים: תלמיד בכיתה ו': "כולם עובדים ברצינות, בחריצות ומשתפים פעולה. כולם עובדים מתוך הלב, לא מזלזלים, יש שקט ומשמעת, הנושא מעניין...". תלמיד נוסף מכיתה ו': "השיעור היה מעניין ותרם רבות. למדנו ידע חדש... כיף להם. הילדים משתפים פעולה בצורה מצוינת ומיוחדת. השיעור היה מוצלח. כל הציוד מוכן לניסוי. הניסוי היה מרתק... גם השיעור, היה מהנה ויפה...".

תלמידה נוספת: "השיעור היה מאורגן, הקבוצה משתפת פעולה כולם פעילים ומתלהבים לפתור את החידה במשולש פסקל... הפעילות הייתה מרתקת...".

שיאו של היום היה במסגרת ההשתלמות לצוות אשר עסקה בתכנית "אמירים", כאשר הדגש היה על תלמידי "אמירים" שלימדו את המורים. הילדים הציגו תהליכי חקר שונים והדגימו פתרון סיטואציות וחידות במתמטיקה תוך הפעלת המורים בפעילויות מאתגרות ומסקרנות. המורים נהנו ושיתפו פעולה, והילדים היו מאושרים.

יום זה היווה הזדמנות נפלאה לתלמידי "אמירים" להפיץ את הידע שרכשו ולהציג את העשייה שלהם בפני כלל באי בית הספר. לסיכום ניתן לומר שהן הילדים והן המורים יצאו בתחושה של

סיפוק, הנאה ושביעות רצון כדברי המורים:

"היה באמת יום עשיר ביצירתיות ובפיתוח חשיבה. היום הראה על תכנון טוב וברור מצד צוות "אמירים" - מורים ובמידות תלמידים... כל הכבוד!"
"הייתה נוכחות ראויה לציון, מיוחדת במינה, הכנה מרתקת ומשאירה חוויה של כבוד לעשייה שהתבצעה בביה"ס...".
"תכנית "אמירים" חשובה מאוד ודומיננטית ביותר, מרתקת. מבחינת התלמידים זה נחשב לחידוש שבילים וגם בשבילנו אנחנו המורים.. יום מוצלח מאוד.. הלוואי והיו עוד ימים מוצלחים כזה שחוונו היום..".

השותפים להצלחת היום: המנהל, עבוד חג'לה, רכזת תכנית "אמירים" חוולה ריאן, והצוות: שואהנה סנא, סוהיר סמארה, האני עאסי, סמארה עאזם ודוניא אבו זאיד.

הקמת מרכזי מצוינות יישוביים טלי גביש

מהי מצוינות יישובית? איך ניגשים להטמעת תכנית בעיר שלמה? מהו אורח חיים של מצוינות? כיצד מפתחים מרחב מצוינות? כיצד מאתרים ומטפחים את המצטיינים בתוך מרחבי המצוינות? על שאלות אלו אנסה לענות בעזרת שתי דוגמאות מתכניות פיילוט שאני מובילה מטעם האגף למחוננים ולמצטיינים.

שתי תכניות הפיילוט בערים נס-ציונה ואור-יהודה שונות זו מזו באופני ההטמעה ובקהלי היעד שלהן. התכנית בנס ציונה שמה דגש על פיתוח מצוינות בקרב כלל תלמידי העיר, בעוד בעיר אור-יהודה מתמקדת התכנית אך ורק בתלמידים אשר אותרו כמצטיינים ומטפחת את כישוריהם. השונות בין שתי התכניות מחדדת את ההבדל שאותו הגדיר האגף למחוננים ולמצטיינים בין המושג "מצוינות" לבין המושג "הצטיינות" והטיפול בהם, אך המטרה היא אחת: פיתוח והטמעה של מרחב עירוני המעודד אורח חיים של מצוינות בדגש על הרחבת אוכלוסיית המצטיינים וטיפוחה.

אופני הטמעת חזון או שינוי בעיר שלמה הם רבים ומגוונים. ההטמעה יכולה להיעשות בדרך של "מלמעלה למטה" (Top down), דהיינו: קביעת מדיניות והנחיות ליישומה. שיטת הטמעה אחרת היא "מלמעלה למעלה": הפצת יוזמות מקומיות מוצלחות. מודל נוסף הוא "מודל המניפה": קבוצה מובילה ההולכת ומתרחבת, ומודל נפוץ אחר הינו "מודל מערכת משולב": קביעת מדיניות תוך יישום בשטח ולמידה מהפרקטיקה ("תיאוריות הפעולה" - "Theories of action").

תחילת הדרך בכל המודלים הנ"ל הינה כמובן יצירת צוות עירוני מוביל בהנחיית הממונה מטעם האגף למחוננים ולמצטיינים. הצוות יוצר חזון משותף של מובילי המצוינות היישובית ומתרגמו למטרת-על וליעדים אופרטיביים. חזון המצוינות מושגת על השפה המושגית אשר פותחה באגף למחוננים ולמצטיינים וכולל ערכים פדגוגיים וחברתיים החותרים לפיתוח המצטיינים ולטיפוח המצוינות. רצוי שנציגים של מפקחי משרד החינוך, ראשי הרשות המקומית, מנהלים, מורים ואף תלמידים והורים יחברו לשלבי ניסוח החזון והיעדים. בתכניות עירוניות רבות מצטרפים גם מנהלי

תכניות של ארגוני מגזר שלישי, והם מהווים נדבך חשוב ומשמעותי בקבוצת מובילי תכנית השינוי. בסיום התהליך של יצירת חזון משותף, מטרות ויעדים אופרטיביים, נערך מיפוי מפורט של מוקדי המצוינות המופעלים ביישוב תוך למידת עומק של סוגי ההתמחות שלהם ואיכותם. לאחר הבנת "מפת המצוינות הקיימת" יוצרים "מפת עתיד" המורכבת ממנגנונים ארגוניים ופדגוגיים, כגון: מוקדי הוראה למידה קיימים וחדשים, הכשרה ופיתוח של סגלי הוראה למצטיינים, אירועי מצוינות קהילתיים, פורטל אינטרנטי משותף בנושא מצוינות, תכניות העשרה והעמקה חדשות, על פי היעדים שנקבעו. את מפת העתיד הזו אנו מכנים "מרחב מצוינות יישובי".

חשוב לציין שהמהלך כולו של יצירת מרחב מצוינות יישובי צריך להיות מגובה במעריך בקרה שוטף על פי מדדי הצלחה שנקבעו מראש ואשר נתחמו במועדי ביצוע לאורך השנה.

מה נעשה עד כה? זוהי השנה הראשונה להפעלת שתי תכניות הפיילוט, וה"למידה תוך כדי פעולה" מתרחשת בימים אלו. בשתי הערים נוצר קשר הדוק עם אגף החינוך המקומי ועם הפיקוח מטעם משרד החינוך. יישום התכנית מתקיים בשתי רמות: רמת התכנון והבקרה עם השותפים להובלה, ורמת ההדרכה והביצוע עם המורים והמנהלים בשטח. ראוי לציין שהמורים והמנהלים הם שותפים מלאים לתכנון ולחשיבה תוך כדי עבודתם.

בעיר נס-ציונה נבחרה שיטת ההטמעה של המודל המערכתי המשולב. בתכנית משתתפים כל בתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים של העיר. בבתי הספר הוקמו קבוצות מצטיינים אשר עוסקות בתחומי לימוד שונים ופועלות על פי העקרונות לפיתוח מצטיינים אשר פותחו באגף. לצד פיתוח תכניות הלימוד והפעלתן מתקיימת השתלמות עירונית לכל המנהלים ורכזי המצוינות הבית-ספריים. קבוצת המנהלים והרכזים לומדת הן על ידי הדרכה והן תוך שיח עמיתים כיצד לבנות תכנית לימודים לקורס מצטיינים וכיצד לפתח תרבות בית ספרית השואפת למצוינות.

בד בבד פועלת בבתי הספר תכנית "חינוך אישי" מטעם המכון הדמוקרטי. תכנית זו עובדת בהלימה לפיתוח המצוינות ומחזקת את הפן האישי-רפלקטיבי של המנהלים, המורים והתלמידים. השותפות בין האגף למחוננים ולמצטיינים לבין המכון הדמוקרטי יוצרת, כך אנו מקווים, סינרגיה אשר תורמת הן לפיתוח הפדגוגי-ארגוני והן לפיתוח הפרט ויעדיו האישיים, וזאת למען הטמעת ערכים של מצוינות ושל מחויבות אישית וקהילתית.

במקביל לעבודה עם בתי הספר אנו מתחילים לפתח מוקדי מצוינות עירוניים אשר יהוו רשת עירונית המאגדת ומאגמת את כל המשאבים של ידע ושל ניסיון בתחומי המצוינות וההצטיינות. רשת זו תופעל הן על ידי פורטל אינטרנטי עירוני המאפשר גישה למוקדי המצוינות והמממש יכולת למידה וירטואלית לקבוצות וליחידים, והן על ידי אירועי למידה עירוניים המשותפים לכל תלמידי בתי הספר והוריהם. פעילויות אלה הן עדיין בגדר תכנון ופיתוח והן עתידות להתרחש לקראת אביב 2009.

בעיר אור-יהודה הוקם בשנה זו מרכז מצוינות באמנות. אופן ההטמעה בעיר זו הוא על פי מודל "מניפה". רעיון הקמת המרכז נולד מתוך שיתוף פעולה עם ארגון הג'וינט אשר מבקש לעודד נוער מצטיין בפריפריה הגיאוגרפית או החברתית של מדינת ישראל. תחום האמנות נבחר כתחום שאיתו יתחיל המרכז לפעול ואשר יתרחב בעתיד גם לתחום המדעים ולתחומים נוספים.

קורסים וסדנאות למצטיינים באמנויות מהווים כרטיס כניסה לתלמידים אשר לעיתים אינם נחשבים למצטיינים בקנה מידה ארצי או עירוני. זוהי הזדמנות מצוינת לאתר ולקדם תלמידים מוכשרים מהפריפריה אשר לא בלטו עד כה או שהיו בעלי קשיים והתנהגות שאינה נורמטיבית. תלמידים כאלה אשר כישוריהם היצירתיים בולטים והם בעלי יכולת לביטוי אמנותי בצד סקרנות והנעה פנימית מגיעים להיבחן. מתוכם אנו ממיינים את המתאימים להשתתפות בקורס המצטיינים באמנויות. תפקיד המורים יהיה לפתח את הכישורים האחרים על פי העקרונות שפותחו באגף למחוננים ולמצטיינים.

ואכן הקורסים אשר פועלים במרכז מְמַמְשִׁים עקרונות פדגוגיים למצטייני אמנויות כגון: העמקה באמצעות סדנאות אמן וסיוורים; שילוב בין תחומי האמנות השונים; שילוב התכנים האמנותיים הנלמדים בפרספקטיבה היסטורית רחבה הכוללת: פילוסופיה, תרבות, פוליטיקה וספרות של התקופה המדוברת; חיבור בין העיסוק באמנויות לבין התרבות המקומית הישראלית; גיוס האמנות לפעילות קהילתית ולטיפוח ערכים של אחריות, שייכות, מנהיגות, ועוד.

שתי תכניות הפיילוט נמצאות כאמור בראשית דרכן. על סמך התובנות שנצבור במהלך ההפעלה, נוכל לגזור בעתיד מודלים מומלצים להקמת מרכזי מצוינות עירוניים ולהטמעת אורח חיים של מצוינות בערים ובמועצות מקומיות.

הכנס השנתי "החינוך למצוינות בישראל" בתשס"ח נילי אייזן, מרכזת הכנס

במעמד שרת החינוך דאז פרופ' יולי תמיר ערך האגף למחוננים ולמצטיינים בשיתוף עם המינהל למדע וטכנולוגיה את הכנס השנתי "החינוך למצוינות בישראל". פרופ' יולי תמיר העניקה בכנס זה תעודות הוקרה לתלמידים שזכו בתחרויות בינלאומיות.

קיום הכנס הוא חלק מהפעילות של האגף לעידוד החינוך למצוינות במערכת החינוך. זהו הכנס השני במסורת שתחילתה בשנה"ל תשס"ז ובעתיד מתוכננים כנסים נוספים ארציים ובינלאומיים.

בכנס השתתפו מנהלים ומורים בבתי הספר הרגילים ובתכניות למחוננים, צוות האגף, תלמידים מצטיינים והוריהם ואנשים שהחינוך למצוינות קרוב לליבם.

הדובר המרכזי בכנס היה פרופ' דניאל זייפמן, נשיא מכון ויצמן. בהרצאתו "מהסקרנות למצוינות" הדגיש כמה נקודות:

מצוינות איננה מטרה בפני עצמה, אלא היא מסע. לעולם אין משיגים מצוינות כי ברגע שמוגעים אליה היא חדלה להיות מצוינות. כל הישג שמושג קובע רף מסוים שכבר שואפים להעלותו. מצוינות היא "פנומן דינאמי" ולא יעד אליו שואפים להגיע.

אנשים מצוינים עשויים לספק תשובות לשאלות שלא נשאלו.

אנשים מצוינים מונעים על ידי סקרנות.

מצוינות מובילה לפעמים לתסכול.

אנשים מצוינים דורשים סביבת עבודה מצוינת שהיא לפחות טובה כמותם.

המצוינות מונעת על ידי אנשים ולא על ידי הדיסציפלינה, ולכן יש להתמקד באנשים.

הנשים הוא המאגר האנושי למצוינות שטרם נוצל בישראל, ויש לפעול לשילובן ולטיפוחן.

איך לחנך למצוינות? מה צריך לעשות כדי לא להרוס את סקרנות ילדינו?

- המשקל המכריע תלוי בדרך הלמידה ובמורה ולא בתחום הדעת.
- תכניות הלימודים צריכות להתמקד ביצירת "תשוקה לדעת" לפני שמאביסים בעובדות ומידע.
- מאחר ומצוינות איננה מטרה אלא אורח חיים, יש להקנותה באמצעות מודל.

בפאנל המסכם השתתפו צעירים מצטיינים מבטיחים, חלקם בוגרי מסגרות למחוננים שהדגישו את חשיבות החשיפה לנושאים מגוונים בתכניות הייחודיות. הם גם ציינו את השפעת המורים על הבחירות שעשו בחיים.

הבאים לכנס קיבלו חוברת אשר מהווה סיכום של הכנס הקודם ומבט לעתיד.

סרט הכנס והחוברת נמצאים באתר האגף: <http://www.education.gov.il/gifted>

בשנת הלימודים תש"ע נמשיך במסורת ונקיים את הכנס הארצי השלישי לקידום החינוך למצוינות.

כנס מנהלים מחוז ירושלים בנושא טיפוח מצוינות בבית הספר ענת גרשון ומאירה אבידר

טיפוח המצוינות זכה לבמה חשובה במחוז ירושלים בכנס מנהל המחוז.

הכנס עסק בנושא טיפוח המצוינות במוסדות החינוך של מחוז ירושלים. מחוז זה חרט על דגלו את טיפוח המצטיינים והמצוינות לשנים הקרובות.

את הכנס ארגנה גב' טלי קורן, רפרנטית למחוננים ולמצטיינים במחוז, והשתתפו בו כל צוותי החינוך במחוז, מפקחים, מנהלים, מורים ויועצים.

גב' שלומית רחמל, מנהלת האגף, הוזמנה לפתוח את הכנס בהרצאה שהדגש שלה היה הצטיינות, מצוינות ודרכי טיפוחן. בהמשך הציגה גב' ענת גרשון לפני באי הכנס את תכנית ההכשרה למורים ולמנהלים העוסקים בטיפוח תלמידים מחוננים ומצטיינים, תכנית זו שנתית המתקיימת באוניברסיטה העברית בירושלים. גב' מאירה אבידר הציגה לפני באי הכנס את תכנית "אמירים" ואת אופן הפעלתה במחוז כולל התפיסה, העקרונות, המדיניות ובתי ספר המשתתפים.

לקראת סיום הכנס סיפרה מנהלת בית ספר "הדרור" שבמבשרת ציון, הגב' אורית בורלא, על תכנית "אמירים" המופעלת בבית ספרה זו השנה השנייה. המנהלת תיארה את תרומת התכנית לתלמידים ולמורים כאחד, וסיפרה על הרחבת התכנית לשכבות נוספות כתפיסה חינוכית בבית הספר. מורה מבית הספר, המלמדת בתכנית, אילה דרוי-ליבנה, סיפרה על עבודתה, על התנסותה ועל הסיפוק העצום שהיא מקבלת מהתכנית ומעבודתה בה. את הכנס חתם פאנל שבו סיפרו שלושה תלמידים מכיתה ד' על חוויתם הייחודית בתכנית.

בעקבות הכנס מנהלים רבים פונים לאגף בבקשה להפעיל את תכנית "אמירים" בבית ספרם.

כיתות מחוננים - העצמת המכלול

”הסביבה שבשאיפה תפתח למורים ולתלמידים אפשרויות חדשות להעצמת מכלול היבטי התודעה, למתן ביטוי לכישוריהם הייחודיים וליצירת דפוסי לימוד וחינוך הולמים, תוך התחדשות מתמדת”

מתוך חזון האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים

חילופי משלחות ישראל-תאילנד מרכז חינוך ליאו באק, חיפה

מנכ”ל: דני פסלר, כתבה: דפנה הרן, ראש תחום פדגוגיה

בספטמבר השנה ביקרה בארץ משלחת מבית הספר התיכון המדעי הלאומי למחוננים מתאילנד. במסגרת סיוריה הגיעה המשלחת ליום לימוד במרכז חינוך ”ליאו באק”, במהלכו הוצגו בפניה הפרויקטים השונים בנושא חינוך תלמידים מחוננים בליאו באק וכן נערכה פגישה עם תלמידים, מורים והורים.

עם חזרתה של המשלחת לתאילנד הוזמנה משלחת ליאו באק לביקור בבית הספר בתאילנד. משלחת ובה 12 תלמידי ליאו באק בליווי מנכ”ל מרכז חינוך ”ליאו באק”, דני פסלר, וראש תחום פדגוגיה, דפנה הרן, שהתה בתאילנד 12 יום כאורחת של בית הספר המדעי הלאומי למחוננים ליד אוניברסיטת ”מהידול” שבעיר סלייה ליד בנגקוק. בית הספר הינו בית ספר מדעים ברמה לאומית ומשמש מרכז לפיתוח תכניות לימודים והכשרת מורים. הוא פועל כפנימייה יוקרתית אליה מתקבלים מדי שנה 240 תלמידים מתוך 20,000 מועמדים. הדגשים הלימודיים של בית הספר הם: לימודי המתמטיקה, הפיזיקה והכימיה תוך התייחסות גם לנושאי העשרה שונים, למשל: בתחום מדעי החברה, המוזיקה וכלי הנגינה המסורתיים, התרבות, השפות הזרות וההיסטוריה. בבית הספר יש תכנית מעקב ייחודית אחר פעילות התלמידים במישורים השונים: כל תלמיד מחויב בפעילות למען הקהילה, בפעילות גופנית על בסיס קבוע, בקריאת 50 ספרי קריאה במשך שלוש השנים, לצד עמידה בדרישות האקדמיות הגבוהות.

במהלך הביקור נחתם הסכם לשיתוף פעולה בין המוסדות, הכולל: חילופי נוער, חילופי מורים, חילופי ידע ושיתוף פעולה לאורך זמן בתחומי חינוך והשכלה לתלמידים מחוננים.

הביקור כלל התנסות משותפת בלימודי מדעים, ביקור בפרויקטים לאומיים של ממשלת תאילנד בתחום פיתוח מדעי ותכניות מחקר מתקדמות, וכן סיורים להכרת המורשת והתרבות התאילנדית, ביניהם סיור בארמון המלך, במקדשים החשובים של בנגקוק, במוזיאון תולדות ממלכת סיאם, בעיר הבירה העתיקה של תאילנד- איטייה וכן סוף שבוע משותף של התלמידים בבתי מארחיהם בכל רחבי הממלכה.

הקשרים החברתיים בין תלמידי ”ליאו באק” למארחיהם התאילנדים נוצרו לפני הגעתנו באמצעות המייל. הקשרים הועמקו במהלך שהותנו, והתלמידים נחשפו למפגש בין תרבותי שכלל ריקודים תאילנדים וישראלים, טעימות הדדיות של השפה והמאכלים וקבלת שבת וחגיגות חנוכה. המארחים יגיעו לביקור גומלין במרכז חינוך ”ליאו באק” בתקופה שבין יום השואה ליום העצמאות, עם סיום

שנת הלימודים בתאילנד.

במסגרת הביקור הוזמנו דני פסלר ודפנה הרן לפגישה עם סגן שר המדע והטכנולוגיה של תאילנד ועם חברי ועדת ההיגוי הלאומית לקידום חינוך מדעי בבתי ספר מדגימים ברחבי הממלכה. בפגישה זו סוכם כי משלחת של נציגים בכירים ממועד המדע והטכנולוגיה, ראשי ארבע האוניברסיטאות המעורבות בתכנית ומנהלי בתי ספר, יגיעו לביקור של שבוע ימים מיד לאחר חופשת הפסח. הסיור יתוכנן וינהל עבורם על ידי מרכז חינוך ”ליאו באק” ובמהלכו ייחתם מסמך שיתוף פעולה בין ”ליאו באק” למשרד המדע והטכנולוגיה התאילנדי.

תלמידי מגמת המוסיקה בפסטיבל הבינלאומי ה-11 למוסיקה קאמרית בירושלים - התיכון הישראלי למדעים ולאמנויות, ירושלים מנהלת: אילנה נולמן

עבודות של התלמידים והבוגרים של מגמת המוסיקה של התיכון הישראלי למדעים ואמנויות מושמעות זו השנה השנייה בפסטיבל היוקרתי הבינלאומי למוסיקה קאמרית המתקיים בירושלים, בהנהלתה המוסיקלית של אלנה בשקירובה. העבודות שהושמעו הן חלק מפרויקט ”תזמור” בו עוסקים תלמידי המגמה במהלך השנה בהנחייתו של ישראל שרון, מורה לקומפוזיציה במגמה. במהלך שנת תשס”ח עבדו התלמידים על תזמור שירים ומחולות נורבגיים של המלחין הנורבגי אדוארד גריג, מפסנתר לתזמורת קטנה.

עבודות התלמידים נוגנו בידי הנגנים החשובים והטובים בתחום המוסיקה הקלאסית מהארץ ומחו”ל בניצוחו של מאסטרו אשר פיש, עד לא מזמן המנצח של האופרה הישראלית ואחד ממנצחי האופרה המבוקשים בעולם.

בחלק שסיים את הקונצרט באולם ימק”א עלה לבמה המורה, המנחה והמלחין ישראל שרון בלוויית תלמידים ובוגרים מהמגמה למוסיקה: רוני אפשטיין, אביתר דורי, מיכל לופז, מתן גובר, מיכה פינקלשטיין, רפי לנדזבאום וענבל דג’משיד.

הקהל הריע להם שעה ארוכה.

אירוע חשוב זה מעניק כמה בינלאומית מכובדת ויוקרתית לתוצריהם של התלמידים והבוגרים של מגמת המוסיקה שלנו. האירוע משרה תחושת גאווה וסיפוק רב הן מרמת המוסיקלית המצוינת של התלמידים והן מצוות המורים הנפלאה השוקד, מלווה ומנחה אותם במגמה.

כיתת המחוננים ברעננה מארחת את לאה גולדברג ונתן אלתרמן תיכון אוסטרובסקי, רעננה מנהלת: יפה להבי

תלמידי כיתת המחוננים בשכבת י’ יזמו מיזם שעוסק בשיריהם של לאה גולדברג ונתן אלתרמן כדמויות מפתח בזירה הספרותית העברית. הפרויקט, על מכלול שלביו, מבטא את מעורבותם של התלמידים בקהילה.

הפרויקט שכלל מופע מוסיקלי בשם "ערב עירוני" תיאר את ייחודם של גולדברג ואלתרמן בתרבות העברית באמצעות שירה, נגינה, הקראה, קטעי קישור מקוריים וכן קטעי וידאו - פרי עמלם של התלמידים. כל ההכנסות מהמופע הוקדשו לעמותת "משולחן לשולחן", עמותה שפעילותה מספקת מזון לאלפי נזקקים בבתי תמחוי, מקלטים למחוסרי דיור, מעונות יום לקשישים, תלמידים נזקקים בביה"ס ועוד.

תכנית החממה - תכנית העשרה לטיפוח מנהיגות, העצמה ויזמות חברתית - תיכון "הראשונים", הרצליה רחל חסון-לין, מנהלת ביה"ס

תיכון "הראשונים" החל בתשס"ט בתכנית העשרה השואפת להפוך את המצוינות לאורח חיים: לא רק מצוינות אישית, אלא גם מצוינות אנושית דרך טיפוח מנהיגות, העצמה ויזמות חברתית. החזון והתכנית הם תוצר של שיתוף פעולה בין ביה"ס, ועד ההורים והמכון לחינוך דמוקרטי. במסגרת התכנית מקבלות כיתות המצטיינים והמחוננים העשרה תהליכית חווייתית, מעמיקה וביקורתית המשלבת פיתוח מיומנויות חברתיות וטיפוח מנהיגות בנושאים הבאים: חינוך, רצון חופשי, קיימות, גלובליזציה, קולנוע אקטיביסטי, דימוי גוף ועוד. בשלב הראשון הקבוצה מעמיקה בנושא ומתנסה בשאלות ביקורתיות ומערערות כשהלימוד בקבוצה נעשה באופנים רבים: לימוד דרך התנסות, סיורים בשטח, מפגשים עם מומחים, דיונים קבוצתיים והוראת עמיתים. בהמשך הקבוצה יוזמת, מתכננת ומפעילה פרויקט בית ספרי או קהילתי בתחומה. לדוגמה: הקבוצה אשר עסקה בפערים חברתיים, חשפה את ציבור התלמידים לבעייתיות הקשורה בעובדי הקבלן המועסקים בבית הספר ויזמה פעולות לסיוע. אנו מאמינים כי המעורבות והיזמה שיתפתחו במסגרת התכנית, יקרינו וישפיעו על כלל תלמידי בית הספר. כבר בתשס"ט יזמה מועצת תלמידי י"ב, בעקבות הפעילות בשנה שעברה, קניית מתנות לחג לעובדי הקבלן בבית הספר (מנקים, מאבטחים, אחות בית הספר ואנשי האחזקה) ועובדת על מסע הסברה העוסק במשמעות המונח "עובדי קבלן" והאופן בו תלמידי בית הספר יכולים להירתם למענם.

סמינר בנושא "זיכרון" לכיתה י' מחוננים הגימנסיה הריאלית בראשל"צ מנהלת: ד"ר שוש וינטר, כתבה: אלה לשם

היכן נמצא הזיכרון וכיצד הוא פועל?
לאן "הולכים" הזיכרונות כשאנחנו ישנים?
כיצד משפיע הזיכרון על האופן שבו אנו מבינים את עצמנו ועל האופן שבו אנו מבינים אנשים אחרים?
כיצד מראיינים אנשים בנוגע לזיכרונותיהם?

האם ניתן להבחין בין אמת לבדיה בסיפור?

כיצד מנסחים שאלה אקדמית ובונים את הדרכים לבחון אותה?!

מטרת הסמינר הייתה לחשוף את התלמידים לחשיבה אקדמית רב תחומית וביקורתית ולתיאוריות עדכניות בתחום מדעי הרוח, מדעי החברה ומדעים מדויקים. במהלך השנה בחנו התלמידים נושא אחד בכמה פרספקטיבות אקדמיות ומחקריות וקיבלו כלים אקדמיים בסיסיים לניתוח טקסטים, לפיתוח רעיונות ולמחקר.

"זיכרון" הוא הנושא השנתי בו עסק הסמינר והוא נבחן בכמה תחומים: פסיכולוגיה- פיזיולוגיה, היסטוריה, מדעים מדויקים, משפטים, ספרות ופילוסופיה. בכל תחום הושם דגש על הפרספקטיבה הייחודית של הדיסציפלינה לנושא והתיאוריות העכשוויות הנוגעות אליו.

בנוסף לשיעורים התקיימו סדנאות בנושא "ההוכחה המדעית" וה"מחקר המדעי", עימות בין הגישה הפרשנית לבין הגישה האקספרימנטלית לשאלות אקדמיות והתקיים סיור במעבדת שינה בחוג לפסיכו-ביולגיה.

בסיום התהליך התקיים ערב משותף בבית הספר לתלמידים ולהורים.

בערב המרגש השתתפו ובירכו: נציגת האגף למחוננים, נציגי היחידה לנוער שוחר מדע, התלמידים ורכזת הסמינר הגב' נעמה גרשי.

התלמידים קיבלו תעודות סיום, ושלושה תלמידים מצטיינים הציגו את הצעות המחקר המקוריות שלהם וזכו באפשרות להשתלב בלימודי המשך באוניברסיטת ת"א, במסלול למצוינות אקדמית בין תחומית.

ד"ר לביא ארסבן ריתק בהרצאתו "זיכרונות מאפריקה" ותלמידינו הנעימו את הערב בקטעים מוזיקליים.

”שדות חדשים” במרכזי המחוונים

”תלמידים ומורים שווים בסקרנותם ובמחויבותם לקחת זה את זה שוב ושוב לשדות חדשים בלתי ידועים”

מתוך חזון האגף לתלמידים מחוננים ומצטיינים

התמזגות אילת-פריז מרכז למחוננים ולמצטיינים אילות- אילת מנהלת: רונית סאר היימס

”התמזגות” הוא שמו של פרויקט ייחודי העוסק באמנות, חברה וסביבה. הפרויקט הינו יוזמה של עמותת ”זיכרון העתיד” - עמותה צרפתית המנוהלת ע”י שתי אמניות יהודיות. מטרת העמותה היא לקדם עיסוק באמצעות האמנות בסוגיות חברתיות הנוגעות לקבוצות אתניות שונות ברחבי העולם.

הרעיון המרכזי העומד מאחורי הפרויקט הוא חשיפת הזהות האישית והקולקטיבית של בני הנוער באמצעות סמלים תרבותיים של קבוצות אתניות וחיבורם לסמלים בעלי משמעות אוניברסאלית. חברי העמותה מאמינים כי דרך האמנות והסמלים ניתן לייצר שפה עולמית, אשר תעלה למודעות את הקשיים של תרבויות שונות. לטובת מאבקם לחיים ראויים. עיקר הקבוצות האתניות המשתתפות בתערוכה הן מוסלמים ויהודים.

קבוצת תלמידי כיתות ח’-ט’ בתכנית המחוונים באילת נבחרה להשתתף בפרויקט על ידי אוצר התערוכות הידוע דורון פולק ורכזת החינוך ביחידה לאיכות הסביבה בעירייה - רונה שפירא. בתחילה תוכננה עבודה משותפת של בני נוער מאילת ומעקבה, אבל בשל מבצע ”עופרת יצוקה” נשארו רק תלמידי המרכז כנציגי הים האדום. בסה”כ מישראל משתתפים כ- 8 קבוצות מעורבות המכילות ערבים ויהודים בכל סגנונות האמנות.

התהליך החל בדיון על ערכם של הסמלים בתרבותנו ונמשך בתהליך יצירה דרך האמנות. התלמידים המחוונים באילת בחרו לחבר את הפרויקט לנושאים סביבתיים ולהעלות את המודעות למשבר המים בארץ ולמיחזור פסולת. בני הנוער פיסלו את יצירותיהם בעיסת נייר שנתרמה על ידי בסיסי צה”ל, והצבעים, חול צבעוני כתוש, נבחרו בשל ידיותם לסביבה. היצירות האישיות יוצרות יחדיו את הטיפה כסמל למקורות המים אשר הולכים ונעלמים מעולמנו וכבסיס לחיים האנושיים, אשר אינם מבדילים בין גזע, דת, מין או מיקום גיאוגרפי.

יצירות התלמידים מאילת מוצגות בחמישה מוזיאונים ידועים ברחבי פאריז, בתערוכה שנפתחה ב-17.6.09, לצד מיצגים של בני נוער מטורקיה, מגרמניה, מהרשות הפלסטינית, מרובעי מהגרים בפאריז ועוד.

את הפעילות הדריכו **אורנית גולדשטיין**, מדריכה עירונית לאמנות וסביבה ומרצה בתכנית למחוננים אילת **וזאביק פרוץ**, אמן עיסת הנייר מקיבוץ ”אליפז”.

ירוק מסביב - מאדישות לאחריות פרויקט בתקשורת חזותית במרכז למחוננים ”מעלות” שבמודיעין מנהלת: דפנה שריג

האנושות כולה נמצאת כיום במצב של משיכת יתר מהטבע. מה שצורכים בני האדם במשך שנה, מיצר הטבע במשך שנה וחודשיים לפחות. כך נהרסת סביבת החיים שלנו לאט לאט, כשאנו מכלים ומזהמים בעצמנו ואת משאבי העולם שעומדים לרשותנו. נזקים ואסונות טבע מתרחשים ברחבי כדור הארץ חדשות לבקרים בעקבות שינויי האקלים, ואנו שואלים: אז מה עושים? ועכשיו!!!

מרכז ”מעלות” שבמודיעין בחר להירתם השנה להגברת המודעות למשבר האקולוגי העולמי באמצעות פרויקט בתקשורת חזותית. תלמידי כיתות ד’ וכיתות ה’ של המרכז עיצבו סטיקרים וגלויות שמטרתן להדגיש את הצורך הדחוף להתגייס למען השמירה על הסביבה שלנו.

במהלך הפרויקט שנערך במשך כל הסמסטר הראשון, נחשפו התלמידים למצגות שונות בנושא איכות הסביבה ולהרצאה של מעצבת גראפית. כשהם מצוידים בתכנים עיוניים ובכלים גראפיים, ניגשו התלמידים למלאכת עיצוב הגלויות וסטיקרים. בתחילה, עיצבו סקיצה אשר שילבה סלוגן, היינו, מסר שנתמך על ידי איור או תמונה. לאחר אישורה, עיצבו גלויות וסטיקרים באמצעות המחשב.

חשוב לציין, שהגלויות עוצבו בהתאם לתקן של רשות הדואר. כמו כן, לכל תלמיד ותלמידה שעיצבו סטיקר או גלויה ניתנה זכות יוצרים. הגלויות והסטיקרים שעיצבו היוצרים הצעירים ב”מעלות”, הועברו באופן מרוכז להדפסה בבית דפוס ירושלמי וכל עבודה הודפסה ב-70 עותקים.

ביום הפתוח של מרכז ”מעלות” הוצגו התוצרים בפני ההורים והחברים. ההתרגשות הייתה רבה. העיצובים והמסרים היו שונים ומפתיעים, והתלמידים החליפו גלויות וסטיקרים ביניהם. בט”ו בשבט קיבלו תלמידי בית הספר הזדמנות פז למכור את המוצר שתכננו, עיצבו והפיקו, בעצמם. עיריית מודיעין העמידה לרשותם ביתן לממכר גלויות וסטיקרים במסגרת פסטיבל ”אקו בשבט” שנערך בקניון עזריאלי, שבעיר.

ההצלחה הייתה גדולה. תלמידי מרכז ”מעלות” למחוננים זכו לשבחים ולהכנסה מכובדת בגין המכירה. פניות מצד מנהלים ומורים בעיר מודיעין לשימוש בעבודות נבחרות הועברו לאישור היוצרים הצעירים שנכחו במכירה.

בסיום הפסטיבל החליטו פה אחד כל התלמידים להירתם למאבק של הילדים עמית קדוש ודן דן על חייהם ולתרום את ההכנסות לעמותת ”עזר מציון” אשר תומכת במאגר הלאומי לתורמי מח עצם.

מטרת הפרויקט הייתה להקנות לתלמידי מרכז מעלות אמצעי שונה וייחודי להביע רגשות ומחשבות. כמו כן לפתח בקרבם את האחריות ואת הרצון להשפיע על הסובבים אותם כל זאת מתוך הנחה שכל שנרגיש משפיעים יותר, כך ניטה פחות להתנער מאחריות. אולם בסופו של תהליך נוצרה תחושה אמיתית, שבמרכז ”מעלות” יש עשייה מיוחדת ומעשירה המשלבת ערכים ושותפות כנה עם הקהילה.

מתמטיקה היא לא רק מספרים במרכז איעבלין מנהלת: ענאיה עואדיה

מרכז המחוננים באיעבלין רואה חשיבות עליונה בלימודי המתמטיקה ומאפשר בדרכים רבות לתלמידים להעמיק את ידיעותיהם בתחום ולהתנסות בדרכי חשיבה מאתגרות, ביניהן: יום מתמטיקה, השתתפות בתחרויות ארציות, חוג מתמטיקה בהתכתבות, פרסום עלון מתמטי של העמותה לפעילויות מתמטיקה, פעולות משותפות של הורים וילדים ועוד כפי שיסופר להלן.

"חתך הזהב"

ביום המתמטיקה שהתקיים במרכז באביב תשס"ט נבחר המושג "חתך הזהב" כציר מרכזי שעליו נסב היום.

שלב ההכנה נמשך כחודש וחצי, והוא כלל התלבטויות של צוות המורים בנוגע ל: מבנה היום, בחירת הפעילויות ודרכי ההגשה. ההתלבטויות האלה רבו ככל שחקרו וחיפשו את "חתך הזהב" במקורות השונים. המורים השתמשו במאגרי מידע שונים בחיפוש אחר חומרים בנושא זה. בסוף שלב איסוף החומרים, ההתלבטות הייתה קשה עוד יותר: הרבה מידע ונתונים, פעילויות, סרטים, מאמרים... איך לברור מתוך המידע את הדברים החשובים?
לבסוף תוכנן היום לשני שלבים:

בשלב הראשון: סדנאות משותפות להורים ולילדים העוסקות במטלות סביב המושגים הבאים: הכרת יחס הזהב ומספרי פיבונאצי מלבן יחס הזהב יישום יחס הזהב משולש יחס הזהב יחס הזהב בגוף האדם יחס הזהב בחיי יום יום.

בשלב השני: הרצאה מסכמת בשילוב מצגת המדגימה את "חתך הזהב" בתחומים הבאים:
בטבע: בעלי חיים (גוף האדם) צמחים.

בארכיטקטורה: מבנים מיוחדים ומפורסמים בעולם כמו הפיראמידות במצרים והפראתנון באתונה.

במוסיקה: במבנה הפסנתר

באומנות: תמונות של אמנים מפורסמים כמו ליאנרדו דה וינצ'י וסלבדור דאלי.

בסיום חשו כולם שעל אף ששלב ההכנה היה ארוך ומעיף, הוא היה מהנה מאוד: כולם עבדו והכינו את היום מתוך כיף והנאה, והתוצאה הייתה יום יפה, פורה ומעניין. ההרגשה הזו אושרה על ידי כל הנוכחים: תלמידים, הורים ומורים.

השתתפות תלמידי ביה"ס למחוננים - אעבלין, בתחרות הארצית למתמטיקה במגזר הערבי

העמותה לפעילויות מתמטיקה פועלת עם התלמידים במגזר הערבי מאז 1986 ועד היום. המטרה העיקרית של העמותה היא: פיתוח החשיבה המתמטית והעלאת היכולת של התלמידים האוהבים מתמטיקה לפתור בעיות מתמטיות.

בין פעילויות העמותה:

חוג מתמטיקה בהתכתבות לתלמידים בכיתות ג' ועד ט'.

תחרות ארצית למתמטיקה לתלמידים שהשתתפו בחוג מתמטיקה בהתכתבות. התלמידים מגיעים לשלושה מרכזים בארץ ונבחנים בכתב. את ההישגים מחלקים לשלוש קטגוריות: מצטיינים (בעלי

ההישגים הגבוהים ביותר), עוברים ומשתתפים.

עלון מתמטי: העמותה מוציאה לאור עלון מתמטי לתלמידים בשפה הערבית "המתמטיקה והחשיבה" במטרה לעודד את הקריאה המתמטית. העלון מכיל בדרך כלל מאמר מתמטי, שאלות חשיבה, פעילויות ורעיונות.

יותר מ-30 תלמידי ביה"ס למחוננים - אעבלין השתתפו בכל הפעילויות של העמותה.

ההישגים של התלמידים בתחרות שיקפו את הרצינות והיכולת שלהם: הצטיינו 11 תלמידים ועברו 12 תלמידים.

בי"ס "אופק" מסכם יוזמה חינוכית "תיעוד השואה" מנהלת: עדי גלבוש

בשנה"ל תשס"ו, עם גיבוש החזון הפדגוגי של האגף, החל תהליך של הפעלת יוזמות חינוכיות שנועד לסייע למנהלי המרכזים ובתי הספר בהם משולבות כיתות מחוננים, להטמיע את החזון. במהלך שלוש שנות עבודה הצליחו הצוותים בבתי הספר ובמרכזי המחוננים לגבש ולהפעיל יוזמות מקוריות ויצירתיות.

בי"ס "אופק" בירושלים נבחר להיות אחד מבתי הספר והיוזמה החינוכית של "תיעוד השואה" הינה היוזמה השנייה שלו.

במסגרת היוזמה תיעדו תלמידי ביה"ס סיפורי חיים של ניצולי שואה והציגו אותם בפני תלמידים, מורים והורים.

במהלך שנת הלימודים קיבלו התלמידים רקע היסטורי על התקופה, למדו כלי תיעוד שונים, נפגשו עם עדים שסיפור חייהם קשור בתקופת השואה ותיעדו אותו בדרכם. כל קבוצת תלמידים עבדה עם שני מנחים אשר הקפידו להקדיש זמן גם לביטוי הרגשי של התלמידים. יועצת בית הספר הייתה מעורבת בתכנון התהליך, בהנחיית המורים ובמהלך הביצוע.

בסיום השנה התקיים ערב מיוחד בהשתתפות העדים ובני משפחותיהם ובו הוצגו על ידי התלמידים המתעדים חלקים מהסיפורים האישיים..

עבור הילדים זו הזדמנות לקיים קשר בינאישי ובלתי אמצעי עם ניצולי שואה מבוגרים. קשר כזה יכול לעודד דיאלוג בין-דורי ולחזק את הסובלנות של הילדים אל האחר.

העיסוק בנושא השואה גלש מעבר למשתתפים בתכנית, ובעצם הקיף מעגלים רחבים יותר בבית הספר. בהשתלמות המורים בתחילת השנה שהתקיימה ב"ד ושם" השתתפו כשליש מהמורים, גם כאלה שלא השתתפו באופן ישיר בתכנית. שיחות רבות בחדר המורים נסבו סביב התכנית והעדים שהגיעו לבית הספר להיפגש עם התלמידים. התכנית עוררה עניין גם בקרב ילדים שבחרו לא להשתתף בה, והם שאלו עליה והתעניינו בנעשה בה.

התכנית מעצם קיומה מהווה לעיתים, גורם מניע לתהליכים שמתרחשים בקרב משפחות התלמידים. פתאום הילד חוזר מהמפגש ושואל שאלות. הדבר מביא לשינויים באופי התקשורת בתוך המשפחה ופוחת ערוצי שיח חדשים בין הדורות השונים.

כחלק מה"אני מאמין" של היוזמה מעוניין בית ספר "אופק" לסייע בהטמעת התכנית גם במקומות נוספים.

כך החל מתשס"ט מהווה היוזמה של בית ספר "אופק" מודל למרכז המחווננים "שחקים" במעלה אדומים אשר החל להפעיל את התכנית בהדרכתה של ד"ר אורנה דובדבני. מודל זה מעורר עניין במרכזי מחווננים נוספים.

טבעת מביאה חיים

שילה בלומנטל

מביתן של צבאים,
בערב קודר.
אמא יצאה עם טבעת,
להחליף עם אחר.

היא יצאה לדרך,
ירדה מוהר
חצי שעה בערך
לא ראינו אותה.
ולפתע! מתוך ההרים,
דמות אישה נוסבירת פנים.
זו אמא! קראנו בסערה.
ואמא עם פת לחם,
שבה וחזרה.

השיר נכתב על ידי שילה בלומנטל, תלמיד כיתה ה', בעקבות עדות שהובאה בפני התלמידים. שילה התמקד בקטע קצר מתוך העדות, שסיפר על אירוע שבו האם הלכה למכור טבעת כדי לקנות אוכל לילדים, וכתב אותו בצורת שיר.

מורים בהפסקה

"הסביבה שבשאיפה שלנו ייחודה בעצם היותה קהילה לומדת שבה תלמידים ומורים שווים בסקרנותם ובמחויבותם לקחת זה את זה לשדות חדשים בלתי ידועים"

מתוך חזון האגף לתלמידים מחווננים ומצטיינים

פעם תלמידה והיום מורה במרכז מחווננים - מרכז יש"י נעה גור-אריה

שנת תשס"ח הייתה שנתי הראשונה כמורה במרכז יש"י לילדים מחווננים בכפר סבא. לפני עשר שנים אני בעצמי הייתי תלמידה במרכז. תהיתי איך ארגיש לחזור ליש"י בתור מורה. שמחתי לגלות שהמעבר היה די קל, מכיוון שיש"י אינו המקום הראשון בו אני מלמדת. מצד אחד, זה היה כמו לעבור ללמד בעוד מקום נוסף, לא שונה מעוד מספר מסגרות בהן לימדתי. מצד שני, פתאום מצאתי את עצמי מסתכלת יותר על התלמידים ושואלת את עצמי, "זו אני? ככה הייתי?" שאלתי את עצמי הרבה יותר אם הדברים שאני מלמדת היו מעניינים אותי אז, כשאני הייתי תלמידה. גם קודם היה לי חשוב ללמד שיעורים מעניינים, אבל פתאום הכול נהיה יותר אישי. הפרספקטיבה השתנתה. בהתחלה היה לי מאוד מוזר, אבל עברתי סוג של תהליך סוציאליזציה עד שהתרגלתי להיות "מהצד השני". כשפגשתי חברה שלמדה איתי ביש"י, היא צחקה ואמרה לי, "זה לא מוזר לך לשבת איתם בחדר מורים, עם אותם מורים שהיו אומרים לנו לצאת החוצה כל הזמן?" באמת היה מוזר בהתחלה. חלק מהמורים שלימדו אותי אני ממש הערצתי בתור תלמידה, ופתאום הם עמיתים שלי לעבודה, יושבים איתי בהפסקה ובישיבות מורים. אפשר להגיד שעיקר ה"קושי" והתאקלמות שלי הייתה מול שאר המורים, ולא מול התלמידים.

אחד הדברים שחשובים לי הוא לשמור על מעמדי כמורה בלי לאבד את מעמדי כחברה. בתור תלמידה מאוד הערכתי מורים אשר נתנו לי תחושה של שוות ערך. אותם מורים אפשרו לי להרגיש בוגרת וחיובית. על אף שהעצימו אותי, לא איבדו את הכבוד והערכה שהיו לי כלפיהם בתור דמויות חינוכיות. מובן שקיים פער ביני לבין הילדים, אבל אני חושבת שמכיוון שאני רואה את עצמי במקומם מאוד בקלות, קל לי מאוד להתנהג אליהם כשווים ולפנות אליהם בגובה העיניים. אני מרגישה שהפנייה הזו ממקום של אדם שווה מאפשרת להם להיות יותר פתוחים וטבעיים איתי, דבר שמאוד משפר את הדינאמיקה בשיעורים. הדבר יוצר לפעמים קושי ומחייב אותי להתאמץ יותר במצבים קיצוניים של הפרות משמעת.

נשאלת השאלה: האם חשוב שתלמיד יהיה מורה מחונן? אני באמת לא חושבת שיש לזה שום ערך מוסף בפועל - בהעברת החומר, בקשר בין המורה לתלמיד וכו'. מה שחשוב זה שהמורה יידע לזהות את הצרכים של תלמידיו ולהתייחס אליהם. המורה צריך לדעת לאתגר את התלמיד, לא לאבד את תשומת לבו, להשאיר אותו עם טעם של עוד ועם שאלות לא פתורות. המורה צריך להיות אינטליגנטי כדי לנהל שיח ברמה גבוהה עם הכיתה שלו, אבל אין באמת חשיבות לכותרת "מחונן". למרות כל זה, אני שמה לב שהתלמידים מגיבים בצורה יוצאת דופן כשהם מגלים שגם אני הייתי תלמידה ביש"י.

אני משערת שרוב התלמידים, כמוני, מעריכים מאוד את המורים שלהם (גם אם לא תמיד אוהבים אותם) ולפעמים אפילו מעריצים אותם. גם אם אין לו רגשות מיוחדים למורה ספציפי, ילד שמגלה שהמורה שלו למד באותו מרכז כמוהו, קושר קשר נוסף בינו לבין דמות המורה הכללית. הדבר יכול, לדעתי, לתת לתלמיד הרבה מוטיבציה והבנה שגם הוא יכול להיות כמו המורים שהוא כל כך מעריך. כשילד רואה חלק מעצמו בדמות המורה הכללית, זה מחזק אותו ודוחף אותו קדימה. שנת הלימודים הייתה מאוד מאתגרת ומעשירה בשבילי, והאתגר אינו רק בהעברת שיעורים כמה שיותר מעניינים לתלמידים. האתגר היה גם במציאת המקום שלי במרכז, בתהליך המעבר שלי מתלמידה או בוגרת למורה, לראות את עצמי כשווה לשאר המורים, כדמות סמכותית מול תלמידים שאני רואה בהם את עצמי. התהליך היה מורגש לי מאוד וגם מוזר. אחרי שנת לימודים מאוד מהנה אני מרגישה שהתהליך פחות או יותר הושלם, ואני מחכה כבר לשנה הבאה בציפייה וסקרנות.

הצמח המחונן

נאום סיום שנכתב על ידי תמי גבעון, בוגרת קורס ההסמכה באוניברסיטת באר שבע, בשם הבוגרים. הוקרא בטקס הסיום 2008.

אספר לכם סיפור. סיפור אמיתי. לפני כשלוש שנים עזבתי את ביתי במיתר. בית גדול עם חצר גדולה. עברתי להתגורר בבאר-שבע בבית קטן בלי חצר אך עם פטיו קטן במרכז הבית. התלבטתי אילו עציצים אקח איתי. הפטיו קטן ואין בו מספיק מקום לכל העציצים שהיו לי. בסופו של דבר בחרתי בצמחים עם הפרחים היפים והצבעוניים. משום מה צירפתי להם עציץ קטן עשוי אבן בזלת שענפיו יצאו מתוך האבן. שנים היה העציץ הזה בגינה וכמעט ולא זכה לתשומת לבי. את רוב מימיו זכה לקבל ממי הגשמים, ובקיץ - מממטרת הדשא. איכשהו שרד הצמח הזה את להט הקיץ ואפילו פעמיים את שלג החורף. עליו הקטנים והדהויים התאמצו לכסות את ענפיו. "ירוק חאקי" כיניתי אותו. החלטתי לקחת גם אותו. הרי הוא תמיד יסתדר ויצליח לשרוד. שיוסיף קצת ירוק לפטיו הקטן שלי.

הפטיו הפך להיות פינת החמד של הבית והעציצים הוסיפו לו יופי וכן. התחלתי להשקיע בהם יותר. ארגנתי השקיה כפי שצריך, הקפדתי לדשן את האדמה והשמש שלחה את קרניה בחום ובאהבה. בוקר אחד התרווחתי בכיסא הנוח שבפטיו, כוס הקפה בידי, ובהיתי אפריחה סביבי. משהו שונה היה שם. אותו צמח "ירוק חאקי" נראה שונה. עליו הירוקים-אפורים קיבלו גוון ירוק עז ונעשו בשרניים. תפרחת סגלגלה יפהפייה כיסתה את ענפיו. לא האמנתי למראה עיניי. כל כך הרבה שנים יש לי אותו ומעולם לא ראיתי אותו פורח. מייד בדקתי באינטרנט האם בכלל יש צמח כזה, ואיך זה יכול להיות, ובכלל מה שמו. היום אני יודעת שקוראים לצמח "ז'ורטול'רה", ובעברית - "רגלנית אפריקאית". אני גם יודעת שדשן 20-20-20 עושה לו טוב.

היום אני יודעת שהצמח הזה הוא "צמח מחונן". ממש כמו הילד המחונן. איכשהו, תמיד הוא יסתדר. גם אם לא נשקה, גם אם לא נדשן, גם אם לא נאפשר לו מספיק אור. הוא כבר יצליח לשרוד.

התכנית להוראת מחוננים פתחה עבורי צוהר לעולם הילד המחונן. ההבנה שהילד המחונן ישרוד אך לא יפרח אם לא נשקיע בו ונטפח אותו, מטילה עלינו, אנשי החינוך, אחריות רבה. ילד מחונן מחכה

לפריחה שלו לפעמים יותר מדי זמן. תודה לכל מי שפעל כדי להעלות למודעות, להביא את התכנית לידי מימושה וללמד אותנו, המורים, שבכל בית ספר מחכה ילד מחונן ששמו עוד ילך לפניו אם רק נאפשר לו לפרוח. זכרו - "רגלנית אפריקאית".

לחפש את מיסטר X

ד"ר אלון כהנא - מנחה הקורס "לחפש את מיסטר X" מרכז מדע ודעת למחוננים ולמצטיינים בכרמיאל

הקורס "לחפש את מיסטר X" מועבר במרכז מדע ודעת למחוננים ולמצטיינים בכרמיאל ומוצע כקורס בחירה לתלמידים מחוננים מכיתות ז' - ט'. הקורס עוסק בהמצאות ובחידושים, ובעיקר מתמקד באדם העומד מאחורי החידוש או ההמצאה. מצאתי שמאחורי הרבה מאוד מההמצאות או מהתיאוריות שמקיפות אותנו, מסתתרים סיפורים מרתקים על אנשים ועל תהליכים. בהרבה מקרים מסתתר מאחורי המצאות רבות ומוכרות אותו **מיסטר X** - הממציא האמיתי, זה שהביא את הרעיון או הגיע לתגלית/להמצאה, אבל לא תמיד קיבל את הקרדיט המתאים לכך. לפעמים מתגלה כי מאחורי המצאות שונות מסתתר צוות של מפתחים, ולעיתים מספר ממציאים שהמציאו את ההמצאה באותה תקופה במקומות שונים בעולם. בשיעורים אנחנו מתמקדים כל פעם (שיעור - שניים) בהמצאה אחת וחוקרים אותה ממספר היבטים: מה היה המצב בעולם לפני ההמצאה, על איזה צורך ענתה ההמצאה, מה היה המצב אחרי המצאת ההמצאה, מי המציא אותה, מה היה תהליך ההמצאה וכמובן... האם קיים ומיהו אותו מיסטר X שללא עזרתו, מחקרו, רעיונותיו, ספק אם דפי ההיסטוריה היו נכתבים כפי שהם.

בחלק מהשיעורים אנחנו מתמקדים בהמצאות טכנולוגיות, כמו: המצאת הנורה החשמלית או המצאת המצלמה. בחלק אחר אנחנו מדברים על המצאות של רעיונות או תיאוריות ובחלק אחר בחידושים מהאמנות. כך לדוגמה, אחרי השיעור על המצאת המצלמה, הקדשנו שני שיעורים לחידושים בתחום האמנות שבאו אחרי המצאת המצלמה וכתוצאה ממנה.

חלק מרכזי בשיעור הוא מתן ביטוי לסקרנות, וחיפוש מידע הגולש לעיתים למישור הבלשי, הדורש מהתלמידים חיטוט באינטרנט, בפורומים ובספרות כתובה: הם מקבלים משימה לחקור המצאה כלשהי על פי בחירתם. הם מציגים את הממצאים לפני הכיתה במהלך השיעורים.

עבורי באים לידי ביטוי בקורס גם העניין שלי בדרכי חשיבה, ביצירתיות ובתהליכי חידוש וגם האמונה שלי שפיתוח הסקרנות ומיומנות חיפוש המידע הם הבסיס לרכישת ידע ולהצלחה בעולם המודרני. אני רואה את בתלמידים שלי ממציאים עתידיים ושואף לחשוף אותם לתהליכים שהביאו להמצאות הגדולות ששינו את העולם. במהלך הפעילות הלימודית אני נחשף לרעיונות של התלמידים, אבל גם מחפש בעצמי עוד ועוד מקורות מידע וסיפורים כדי לאתגר ולרתק אותם. אני מוצא שלימוד הנושא שולח אותי למסע לא פחות מרתק מזה שחווים התלמידים ועיקרו - דרכי חשיבה ויצירתיות.

"לעוף רחוק יותר מן הדמיון" ד"ר (M.D) אחמד ח'טיב, ביה"ס לתלמידים מחוננים ומצטיינים - טמרה

שבע שנות הוראה פוריות ורוויות בסיפוק מלאו לעבודתי כמורה, מלמד ולומד בביה"ס לתלמידים מחוננים בטמרה שהתקיימו במקביל לשבע שנים של התפתחות אישית בלימודי לתואר דוקטור לרפואה, במהלך שלב ההתמחות. כעת הנני עוצר לרגע קלות, להרהר בעשייה שלי עד כה בפרויקט "ניצני רפואה" ולוקח שהות למחשבה על פילוסופיית ההוראה שלי שהנחתה אותי שנים כה רבות בהוראת קבוצת תלמידים מיוחדת שכזו.

שמחתי לגלות שדרכי בהוראה אינה מסובכת ואינה מורכבת מאידיאלים שאינם ניתנים ליישום, כמשתמע מהמילה "פילוסופיה" לפעמים. הפילוסופיה שלי בהוראה פשוטה אך תובענית ודורשת השקעה הן מצד המלמד והן מצד הלומד. אנו חיים בחברה פלורליסטית, הישגית ולצערי הרב חומרנית. אני מבסס את ההוראה שלי על הצורך החינוכי להבין את נפשו, נטיותיו, יכולותיו ומוגבלויותיו של הלומד המחונן.

תמצית הפילוסופיה שלי בהוראת המחוננים מתקיימת במרכיבים הבאים:

הערכה בלתי מותנית - קבלת התלמיד כפי שהוא ללא שיפוט וביקורת. עלינו לכבד את התלמיד ולקבלו מעצם היותו אדם. נוכל לעשות זאת אם נראה את הטוב בכל תלמיד ונלמד להקשיב ולהגיב ברצינות וללא התנשאות ובכך נשמר את האיזון העדין הקיים בין המלמד לבין הלומד. עלינו להבליט ולהעצים את הצדדים החיוביים הטמונים בנו ובלומדים, להדגיש שבחיים מותר לנסות: העולם מלא אור ופרחים אך יש כמה קוצים שוטים שיש לסלק מהשדה.

אמפטיה - יכולתנו לשים את עצמנו במקומו של האחר ולהבין אותו, גם אם אין אנו מרגישים כמוהו. כך המחונן ירגיש מקובל על ידנו ויגדיל גם את הבנתו את עצמו. המחונן הלומד, כמו המלמד, חי מאהבה מתשומת לב, מהערכה ומקבלה...

כנות - על המלמד להיות כן ואמיתי עם תלמידיו: לשתפם ברגשותיו, במחשבותיו ובהתלבטויותיו. מורה המפגין צדדים אנושיים: טועה ומודה, מעורר יחס של כבוד. הוא למעשה מפתח ומחזק בקרב תלמידיו תהליך של ההתבוננות והערכה לא רק למורה, אלא גם לתחום הדעת הנלמד.

אני מאמין בגישה אקלקטית: שילוב של **הרצאות ופעילות מעשית, הוראת עמיתים, משוב ופיתוח רעיונות.**

חשוב לתת דגש חווייתי אקספרימנטאלי בהוראה: לערוך ניסויים מדעיים וליישם שיטות או רעיונות חדשים, להעזי ולנסות דרכי גילוי חדשות, לאפשר לתלמיד לחקור ולהעלות לבטים שיעזרו לו לנסח שאלות עקרוניות, לפתח עמדה אישית והשקפת עולם ובכך להיות אדם פעיל בחברה. אני מאמין בהעברה דו-כיוונית ממדיום למדיום, מתאוריה לפרקטיקה - התנסות, התבוננות והבעה המבוססת על:

- בניית מערך נושאים המתאים להוראה עיונית וליצירה מעשית.
- תרגום הידע הנרכש לעבודה מעשית.
- מתן כלים לרכישת הבנה של מושגי יסוד מילוליים תוך יישומם בצורות חזותיות.
- איתור הדרכים לפתח במקביל מיומנויות של טיפול בסוגיות שונות.
- במחשבה נוספת הפשוטות היא תובענית, מורכבת ולא נגמרת...

בוקר 13:36:10 2008/11/18

ליאור גרנות מורה לכתבה יוצרת במרכז מחוננים "תה"ל" הוד השרון מתוך הבלוג "מטפחת כחולה הופכת לעומק" באתר "בנות"

"אם בלילה עולים הדברים אפלים/ בבוקר יהיו השמיים כחולים", כך פותחת המשוררת עמירה הגני את שירה 'אם בלילה'. שורות הפתיחה הללו משדרות תמימות, שלא לומר בנאליות, ואינן חובות בתוכן הפתעה, שהרי כך הורגלנו לראות את הבוקר: כמאיר את הדברים, הופך אותם לבהירים יותר, ולכן גם כאפשריים יותר לחיות אותם ולחוות אותם. אלא שהשורות הבאות הופכות את התמונה על פיה: "והעשב יהיה ריחני וירוק/ כמו הושקה בכאב החותר העמוק// ומסמן את פני בין פנים אחרות/ הקמות אל יומן נחרצות וברורות// והיום לקראתן מצלצל וזוהר/ ואולי רק אותי הבהיר מסנוור" - אולי הבהיר הזה, שאנחנו אוהבים כל כך לאהוב אותו, הוא זה שדווקא מאיר את הדברים בעירומם, חושף אותם מדי, עד כדי סנוור, ומאלץ אותנו למצמץ בעינינו ובכך לשוב ולעצום אותן לסירוגין ולא לראות, מפאת הסנוור, מפאת האור. והיא ממשיכה: "ואופף עד אובדן נשימה, כי בהיר/ משקר כמו ראי, ושקוף כמו אוויר// ומוחה סימנים ופורע כיוון/ ושוי המשקל ומידת האיזון// של בוקר נבלע במראות וקולות/ ואני לדרכי ברגליים כושלות" - הנשימה אובדת דווקא במפגש עם מה שמדומה לאוויר, בגלל שקיפותו שלא מותירה שום מקום לאשליה או נחמה; בגלל האמת היתרה שבו, המתבטאת כל כך יפה בצירוף החכם "משקר כמו ראי"; בגלל דחיסותו שלא מותירה שום מרווח נשימה.

המפגש הראשון שלי עם השיר הזה התרחש לפני שתיים-עשרה שנים, כאשר שמעתי אותו בביצועה המדויק והנהדר של חוה אלברשטיין ללחן הנפלא שכתבה למילות השיר בדיסק שלה 'ונת האהבה' (אלברשטיין, אגב, שרה: "כמו הושקה בכאב החודר העמוק", ולא: "החותר"). מאז השיר הזה מלווה אותי, ובמשך זמן רב אף אימצתי לי אותו כתפישה שלי את הבוקר - חסר רחמים, מפגיש עם המציאות בבת אחת וללא הכנה, כזה שיש לו דרישות.

היום כשאני חושבת על בוקר, אני נזכרת דווקא ב'שיר בבוקר בבוקר' של אמיר גלבע. שם הבוקר טומן בחובו את כל האפשרויות כולן: "פתאום קם אדם בבוקר" ו"אלף שנים צעירות לפניו/ כפגל צונן, כשיר רועים, כענף". איזו איטיות ואיזה רוגע יש בשורות האלו וכמה מרווח נשימה, בניגוד לאובדן הנשימה בשירה של הגני. איזו תחושה של כוח ואופטימיות יש באדם ש"פתאום קם בבוקר ומרגיש כי הוא עם ומתחיל ללכת". כמה תקווה ומרץ יש בהליכה הזאת, האפופה בניחוחות עצי האזדרכת ("וניחוחות לראשו מדיפים עצי אזדרכת"), ברסס הטל ובשובו של האביב ("ורואה כי חזר האביב/ והוריק שוב אילן מן השלכת"). גם המפגש עם הזולת בשיר נחוה כנעים: "לכל הנפגש בדרכו קורא הוא שלום", בניגוד לשיר של הגני, שם ה"פנים האחרות הקמות אל יומן נחרצות וברורות" רק מדגישות ומעצימות עוד יותר את תחושת האבדון של הדובר/ת האבוד/ה ממילא.

המראות והקולות הבולעים את הבוקר בשיר של הגני (ובה בעת גם נבלעים על ידו, משום שהבוקר מסנוור ולכן מעורר מלראות) ולעומתם המראות, קולות הצחוק וריחות האביב המקבלים חיות מלאה כל כך בשירו של גלבע - נוכחים הן בהיבלעותם והן בקיומם בשירו של נתן זך 'בשעה שאחרי הלילה': "בשעה שאחרי הלילה/ עוד לא הקיץ האור/ מטוס טס בשמיים/ בחלון עפה ציפור/ והכול שומם, שומם, שותק לו/ והכול שומם, שומם ודומם// בשעה שאחרי הלילה/ את קמה ועוד לא ערה/ לא זוכרת בדיוק מה אמרת לו/ לא זוכרת בדיוק מה קרה/ והכול שומם, שומם, שותק לו/ והכול שומם, שומם ודומם/ במקום שהריק ריק, ריק לו/ האהבה אין לה כתובת ושם/ האהבה אין לה כתובת ושם//

ואין לזה חשיבות עוד/ שמצאת בשתיקה מענה/ בשעה שאחרי הלילה/ את מכינה לעצמך ספל קפה// האהבה אין לה כתובת ושם/ האהבה אין לה כתובת ושם". על פניו נראה כי יותר מקיומם של המראות, הקולות והחיים מודגשת בשיר דווקא "אינותם". היעדר זה בולט גם בביצוע ובלחן של יהודית רביץ לשיר (מתוך הדיסק שלה 'עיר קטנה') ובמיוחד בחזרה על השורה "האהבה אין לה כתובת ושם", שרביץ כמעט וזועקת אותה.

אלא שקיומם ונוכחותם האפשריים של הדברים עולים דווקא מתוך היעדרם. זך לא מדבר ממש על הבוקר, אלא על ה"שעה שלפני הלילה" - אותו רגע חמקמק שכבר לא שייך ללילה ועדיין לא שייך ליום. אותו רגע דק בו כבר קמים אך עדיין לא ממש ערים, שרויים במצב ריחופי בין חלימה לערות, המיטשטשים ביניהם: מה בדיוק קרה? מה שייך לחלום? מה שייך למציאות? מה קרה בליל אמש? דווקא מתוך חוסר המוגדרות של הרגע הזה שאחרי הלילה, מתוך הלימינליות וחוסר השייכות שבו-נולדת אפשרות נוכחותם של המראות והקולות במלוא חיותם. דווקא מתוך השממה, מתוך הריק המוחלט, ישנה אפשרות ללידה. כשם שדווקא השתיקה היא המענה, כך האהבה שאין לה כתובת ושם - חובה בתוכה את אפשרות קיומן של הכתובות כולן, של האהבות כולן. אולי הידיעה כי עדיין לא נבחרה כתובת, כי עדיין לא סומן שם - היא המאפשרת להאמין כי כל הכתובות והשמות הם בגדר אפשרות. ואולי האמונה הזאת היא העשויה לגרום לאדם לקום בבוקר, להרגיש כי הוא עם ולהתחיל ללכת.

אולם בכדי שהאפשרויות אכן יזכו לקיום, לממשות ולחיות, בכדי שלפחות אחת מהן תתממש - הן זקוקות למפגש עם המציאות, עם אור היום, אותו אור חזק, מסנוור לעתים, ה"מאלץ תמיד לקרוא/ לדברים בשם" - כפי שכתבתי בשירי "בוקר".
אביא אותו כאן במלואו:

בוקר בַּחוּץ יֵשׁ זְמַן שֵׁשֶׁת לְאַחֵרִים: לְנֶהְגִי מִשְׁאִית, לְשִׁמֵשׁ, לְפֹעֲלֵי הַבְּנִין. מִפְּלִיא לְפִתְחֵי חֲלוֹן יוֹם אֶחָד וְלִרְאוֹת: הַפְּגוּמִים שֶׁמְנוּחַל הִפְּכוּ לְבֵית.	אֶסֶף מִקְרֵי שֵׁל קִירוֹת וְשִׁטְיָחִים וְדִמְיוֹת. אֵין סֵבֶה לְהִשְׁפִּים: אֵינֶנִּי צְרִיכָה לְהַעֲבִיר סְחֻנָּה מוֹפֵה לְשֵׁם, לֹא לְבִגְנוֹת שׁוֹם דָּבָר וּבְטַח שֶׁלֹא לְקוֹם לְהֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם. אֵין יֵשׁ מִחֲשָׁבוֹת הַמִּזְדַּבְּרוֹת בְּקוֹל רֵם וְלֹא מִתְחַשֵּׁב. אֵנִי מִתְהַפְּכֶת לְצַד הַשָּׁנִי, וְהֵן יוֹצְאוֹת בְּרִגְלֵים קְלוֹת אֶל הָאוֹר הַחֲזֵק, מִסְּנֹר, הַמְּאַלֵץ תְּמִיד לְקִרְא לְדַבְּרִים בְּשֵׁם.
---	---

הסיבה המאלצת להשכים היא הצורך או ההכרח לקרוא בשם למחשבות המדברות בקול רם ולא מתחשב. לקרוא להן בשם - לכתוב אותן, לשיר אותן. ואחר כך למצוא להן כתובת, נמען אשר הן יהדהדו בתוכו.

לפחותו של הבלוג שלי, לבוקרו, הנחתי בפניכם את מחשבותיי על בוקר. בתקווה שגם לאחר עלות היום אמצא שם לקרא בו למחשבותיי, ואמצא אצלכם את הכתובת.

רובוטיקה כמקצוע רב-תחומי למחוננים רמי חדאד, מורה לרובוטיקה במרכז למחוננים באשדוד

כמורה לתחום הרובוטיקה אני גאה לראות את ההתפתחות שחלה במערכת החינוך שלנו בחצי העשור האחרון ואת השלכותיה על תחום הרובוטיקה בישראל.

המילה רובוטיקה מקורה במילה "רבוטה" (ROBOTA) שפירושה ברוסית עבודה. המחזאי הצ'כי קארל צ'אפק במחזהו "ראר" (הרובוט האוניברסלי של רוסום) קרא לדמויות הפועלות כמכונה רובוטים, ומכאן הושאל השם למכשיר הטכנולוגי שאנו מכירים היום.

עולם הרובוטיקה משלב את תחומי האלקטרוניקה, האמנות והמחשבים. יפה היה התהליך שהתרחש בפרקטיקה ולאחר מכן גם באקדמיה, בשעה שחוקרים מתחומי המדע כולו הצליחו למצוא את מקומם בתחום. על מנת לבנות רובוט יציב שיבצע משימות ויהיה בעל יכולת תנועה, יכולת לחשב את נקודות האיזון ברובוט, את הכוחות הדרושים על מנת להניע אותו, וכמובן את הכוחות שמופעלים על הרובוט בעת עבודתו דרוש לנו פיזיקאי.

כל מדען חוקר שמכבד את עצמו יכול להיזכר באותו רגע שבו למד משהו מהטבע הסובב אותנו, מהרגע שהתפעל מיופיו ומהתחכום שבו. כך גם הרוצה לבנות רובוט חכם בעל יכולות גבוהות, רובוט שישתמש בצורה מקסימאלית בכוחות המוגבלים שיש לנו, ייקח דוגמה מהמודלים שקיימים בטבע. כיום מוכרת היטב נוסחתו של פ'בונצ'י, המחלקת את הגופים בטבע בנוסחה מתמטית ומראה לנו כיצד הטבע מצליח למקסם את עצמו באמצעות הכלל "החזק שורד", ועל כן בהסתכלנו סביב בעיניים של זואולוגים ובוטנאים אנו יכולים ללמוד הרבה מהטבע. המודלים החכמים ביותר נמצאים ממש מסביב לנו.

תחום נוסף שתורם לעולם הרובוטיקה וממחיש היטב את הרבדים הרבים הקיימים בעולם זה הינו הפילוסופיה של הרובוטיקה. בתחום זה עלינו לציין את תרומתו האדירה של הסופר בעל החזון אייזק אסימוב שכתב ספרים רבים הקשורים לעולם הרובוטיקה, שהמפורסם בהם הוא "אני רובוט". אסימוב מצית בכתביו את דמיונם של מיליוני קוראיו ברחבי העולם בסיפורים על רובוטים ועל מאבקם עם בני האדם. סופר זה אף ניסח בספרו "אני רובוט" את שלושת חוקי היסוד המוטלים על הרובוטים כדי שלא יסכנו את בני האדם שעל כל תלמיד מתחיל בעולם הרובוטיקה לדעת:

לא יפגע רובוט לרעה בבן אדם, ולא יניח, במחדל, שאדם ייפגע.

רובוט חייב לציית לפקודותיו של אדם, כל עוד אינן סותרות את החוק הראשון.

רובוט ידאג לשמור על קיומו ושלמותו, כל עוד הגנה זו אינה עומדת בסתירה לחוק הראשון אולחוק

השני.

תחום זה מתפשט מעבר לדילמות המוסריות ושייך לתחום חדש המכונה: פסיכורובוטיקה, תחום העוסק בהתנגשות בין החוקים במוחותיהם של הרובוטים ובהתמודדות איתם.

על-כן ראוי להתחיל את לימוד הרובוטיקה בצורה שמשלבת תחומי ידע שונים. טוב יעשה מורה או הורה שמעוניין לחשוף את ילדיו לתחום הרובוטיקה אם יתחיל בהסברת 3 חוקי התנועה של ניוטון. בנוסף, ניתן להמשיך בהסבר על ההבדלים בין מוח האדם לבין מוחו של הרובוט, בהסבר של מושג "בינארי", ולעסוק בשאלה מדוע נחשבים מחשבים, רובוטים ומוצרים חשמליים מתוחכמים.

לעיתים נדמה שאנו דור שידוע המון, אבל בצורה שטחית; דור שטועם מהכול, אך מייד משליך הצידה בתחושת שובע וממשיך בחיפוש אחד הסיפוק הבא. ייתכן שהרובוטיקה הוא תחום הידע שיכול לתת מענה אמיתי לצורך שלנו: תחום שלא כבול בדיסציפלינה כזו או אחרת, תחום שמפתח את היכולות הקוגניטיביות והבין תחומית, תחום שיש בו עבודת צוות וכמובן תחום שקל להתחבר אליו הן בלמידה היישומית שלו והן בפילוסופיה שעומדת מאחוריו.

לראות את הבלתי נראה-

פיתוח חשיבה יצירתית באומנות פלסטית גלינה אודנופוזוב ז"ל, מרכז מדע ודעת למחוננים תל-חי

"לראות את הבלתי נראה" הוא השם שבחרה גלינה לתת לתכנית לפיתוח חשיבה יצירתית באומנות פלסטית. באביב תשס"ח הציגה גלינה את התכנית במליאת מנהלים כחלק מלמידת עמיתים שאנו מקיימים במפגשים שלנו.

בפברואר 2009 נקטפה גלינה בתאונת דרכים אכזרית. זכרה ומורשתה החינוכית והאמנותית לא ימושו מליבנו.

"...בחרתי להציג לפניכם את עבודתה של אלה גיל, תלמידת כיתה ז', שנעשתה במסגרת הקורס "ציטטה". מידי שנה מתרכזים לימודי האומנות סביב נושא-כותרת מופשטים דיים כדי לאפשר לתלמידים לבדוק היבטים שונים, לחקור וליצור בחתכים שונים, פילוסופיים, תרבותיים חברתיים ואחרים.

ההתניה הזאת חשובה בתהליך פיתוח חשיבה יצירתית בקרב תלמידים מחוננים.

המודל שאני עומדת להציג כאן יכול, לפי דעתי, לשמש גם בתחומים אחרים.

באותה שנה הנושא שנבחר כנושא-כותרת היה: "ציטטה". המשימה שהוצבה לפני התלמידים הייתה: לבחור ביצירה מהיצירות של גדולי האמנות, לחקור אותה ולפתח קונספט חדש המבוסס על ציטוט מהיצירה הנבחרת.

בנוסף לכך התבקשו התלמידים לשלב ב"טרנספורמציה" שלהם מנגנון מכני כלשהו אשר משמש כאמצעי נוסף להמחשת מסר חדש.

בכדי לגרום למציאות קיימת להפוך למציאות חדשה (שהיא בעצם אבן פינה של כל סוג יצירה), צריך להתבונן ולראות מחדש את הקיים, למצוא בו נקודה ממנה מתחילה הטרנספורמציה ולפתח אמירה חדשה. צריך ללכת קדימה בחיפוש אחרי האמצעים לצורך "תרגום" מאבסטרקט למוחשי,

לבחור בקודים מוסכמים, באסוציאציות שיהפכו לצורה, צבע, מרחב ותנועה.

צריך שוב ושוב לבחון כל פרט שבונה את התוכן החדש ולשאל: מה תפקידו במציאות החדשה? מה הוא תורם להעצמת המסר?

אפשר לדמות את התהליך הזה לתנועה של מטוטלת אשר מציירת על שכבת המלח ציור "כאוטי": לכאורה, קווים שהולכים, נפגשים ונפרדים לפי מקריות בלבד, אבל בפועל הציור הזה נוצר בזכות חוקים פיזיקליים, הודות למשקל, אורך וצורת המטוטלת, הטקסטורה והצבע של המלח.

כאמור השלב הראשון בתהליך זה היה בחירת יצירה ספציפית כבסיס לטרנספורמציה. התלמידים נחשפו למבחר רחב של יצירות של גדולי האמנים. זו השיח סביב היצירות הללו, שנערך בכיתה, אפשר לאלה לבחור ביצירה של טולוז לטרק "הכובסת".

היא התבקשה כמו שאר התלמידים להסביר את בחירתה.

השלב הבא היה שלב המחקר. אלה חקרה את התקופה בה יצר טולוז לטרק, העמיקה בסיפור חייו, הכירה את יצירותיו וביניהן התמקדה בהיכרות עמוקה עם ה"כובסת".

בכדי להבין - צריך להכיר, ובכדי להכיר - צריך להתקרב. ההתקרבות שהתרחשה בשלב זה אפשרה לאלה לפתח יחס עמוק ואינטימי ליצירה זו. מכאן החל דו שיח בין אלה ל"כובסת". היא שאלה שאלות: מה הסיפור של הבחורה? למה היא נשענת בתנוחה זו? למה אנו רואים רק חלק של החלון? במה היא מביטה? היא יצאה מההנחה שהסיפור לא שלם. מהו הבלתי נראה בתמונה? היא המשיכה את מחשבותיה של הכובסת ופיתחה את הקונספט של הטרנספורמציה.

אלה התחילה לבנות מציאות שמעבר לחלון. היא הפכה את הבלתי נראה לנראה - המציאות החדשה הינה חיים עליזים בצד השני של החלון בניגוד לרוטינה האפורה של חייה כ"כובסת".

היא המשיכה ובחרה אמצעים לצורך יצירת תחושה של שמחה ועליזות: צבעוניות, תנועה, חגיגות מול סטטיות ואפרוריות.

איך לתרגם את המושגים האבסטרקטיים - אולם הנשפים מלא זוגות זוגות לבושים בפאר, סובבים בקלילות מסחררת, בריקוד עליז. זה מה שהכובסת רואה בחלון או בדמיונה...כעת למיצג וויזואלי?

אלה הייתה אמורה להיעזר במנגנון מכני כלשהו בכדי להמחיש את התחושה של סחרור ושמחה. היא פיתחה מערכת הכוללת במה, המסתובבת על צירה ועליה זוגות רוקדים. הדמויות הללו ייצגו את רוח התקופה, סוף המאה ה-19, פריז - כל זה התאפשר בזכות למידה על התקופה והבנת רוחה.

לכל פרט ביצירה של אלה יש משמעות. שום דבר לא מופיע סתם - מהגוונים האפורים של דמות הכובסת ועד סל כביסה שמשמש כמסגרת ליצירה.

ממצוינות אישית למצוינות אנושית

”בוגר התכניות הייחודיות צריך להיות אדם בעל מחויבות חברתית ובעל רמה גבוהה של מוסריות ואנושיות”

מתוך דמות הבוגר, דו"ח נבו 2004

סיפורי התלמידים בכיתות המחוננים על היוזמה, העשייה וההתנדבות בפרויקטים השונים מעידים על כך שהחזון ודמות הבוגר אינם מילים הנשארות במסמכים, אלא מקבלות חיים ומיושמות הלכה למעשה.

תלמידים יוזמים: תיכון "אוסטרובסקי" רעננה מנהלת: יפה להבי

סיפור פשוט

עידו דיאמנט, תלמיד כיתה י"ב, ספורטאי שרץ בהתנדבות עם רץ המרתון העיוור, בזה, התוודע דרכו לעולמם של העיוורים. התעניינותו התמקדה בקשישים שהתעוורו בשל מחלה או גיל. לדבריו, אחד הדברים המשמעותיים שהם הרגישו שאיבדו כתוצאה מהעיוורון שפקד אותם, הוא היכולת לקרוא וליהנות מספר, מסרט...

עידו בנה תכנית סיוע לאנשים כבדי ראייה. הוא עניין את תלמידי ביה"ס בתכניתו, גייס מתנדבים, ובעזרת המחלקה לשירותים חברתיים של עיריית רעננה יצר קשר בין תלמידינו לבין הזקוקים לעזרה.

המתנדבים מספרים על קשר עמוק ומיוחד שנוצר עם האנשים העיוורים, מעבר לקריאת ספרים. השעה השבועית המתוכננת גלשה לשעתיים-שלוש בשבוע כששני הצדדים נהנים. עידו מפקח על כל התהליך, נמצא בקשר מתמיד עם התלמידים המתנדבים ופועל להרחבת הפעילות ולהנחלתה לשכבת י"ב הבאה.

עזרה ברשת

רועי בג'איו, תלמיד כיתה י"א, בנה אתר אינטרנט המאפשר לתלמידים שמוכנים להעביר לחבריהם שיעורים פרטיים להירשם באתר, לציין את המקצוע אותו הם מוכנים ללמד, את ימי ההוראה, את שעות ההוראה ואת דרך ההתקשרות אליהם. תלמידים שזקוקים לסיוע לימודי פונים לילדים אלה ונעזרים בהם. תלמיד שמצליח להעלות את ציונו של הנעזר ב-10 נקודות לפחות, מקבל בונוס של 5 נקודות במקצוע זה או במקצוע אחר, לבחירתו.

מועדון מתמטי

המועדון המתמטי הוא פרי יוזמתו של ליר בהק תלמיד כיתה י"א. ליר, שהמתמטיקה קרובה לליבו, לומד מתמטיקה לתואר ראשון באוניברסיטה הפתוחה במסגרת

מתוך הדברים שאמרה סימה ריבלין, מנהלת המרכז דאז בטקס לזכרה של גלינה אודנופוזוב במרכז למחוננים בתל-חי

גלינה -מורה, עמיתה וחברה סימלה עבורי את הדמות המחוננת: אמת: הייתה לה היכולת לראות דברים בצורה אחרת, מקורית, ואמיתית - כל מי שהיה תלמיד שלה יודע, ששטחיות הוא דבר בלתי נסבל בשבילה. לגלינה היה הכישרון לקלף את כל שכבות הרדידות ולהגיע לאמת. היא הייתה נאמנה לאמת הפנימית שלה, והיא עזרה לכל אחד מתלמידיה לחשוף את האמת האישית שלו. לא תמיד היה קל למצוא את האמת הזאת, אך העיקר הייתה הדרך, העיקר

החיפוש גלינה הלכה עם האמת שלה לכל מקום - לכיתה, ליצירה, לחברה, וגם לביתה. יצירה: אישה יצירתית בצורה יוצא דופן עם יכולת מדהימה לחבר בין דברים שלכאורה אין ביניהם קשר - לבנות בית ממסקינגטייפ, כיסא מקרטון, להפוך זבל לפסל, להפוך פנים לחוץ, וחוף לפנים, לחפש את הפרדוקס ולזרום איתו, ובעזרת מנגנון פשוט להפוך את המופשט למוחשי. דבקות במטרה: גלינה לימדה אותנו שכל דבר אפשרי. היא לימדה אותנו שאפשר להתגבר על מכשולים, להתמיד ובסוף להצליח. אני רוצה לחלוק איתכם דוגמה שבעיניי מדגימה את הדבקות במטרה שמילאה אותי התפעלות - דוגמה לכוחות הפנימיים שהיו לגלינה:

בשנה שעברה פנו אליי לארגן הרצאה בנושא: "איך מפתחים חשיבה יצירתית אצל ילדים מחוננים". כאשר חשבתי על כל המורים למחוננים שאני מכירה (ואני מכירה הרבה), הכי הכי התאימה ללא כל ספק הייתה גלינה. פניתי אליה, הסברתי לה במה מדובר, וביקשתי שהיא תכין הרצאה בנושא. גלינה שלנו, שתמיד עשתה הכול בלי רעש וצלצולים, בצורה צנועה ביותר, החליטה שהיא תיענה לאתגר. עכשיו, אני לא יודעת אם אתם יודעים, אבל בכנסים בין-לאומיים, כולם מרצים באנגלית. כאשר "נפל לה האסימון" שהיא צריכה לדבר באנגלית, ראיתי את הפאניקה בעיניה - לא מספיק שהיא תצטרך להתגבר על פחד הקהל, עוד באנגלית - אז אמרתי לה שהיא יכולה לוותר הפעם, זה לא נורא... אבל היא לא ויתרה, והיא נלחמה, התמודדה עם כל המכשולים, עבדה מאוד מאוד קשה - חזרה על ההרצאה מיליון פעם - אני חושבת שאם היינו מעירים אותה באמצע הלילה היא יכלה לדקלם אותה. והיא הצליחה, והצליחה בגדול - כל כך בגדול, שמומחים בחינוך מחוננים מחו"ל שישבו בקהל, באו להגיד כמה הם נהנו מההרצאה של גלינה!

אז אולי הדבר שכדאי לנו ללמוד מגלינה, זה שכדי לממש את הפוטנציאל שטמון בנו - אנו נדרשים לקחת סיכונים אינטלקטואליים ורגשיים, לחפש אחר האמת הפנימית, להיות נחושים ולא לוותר, להפעיל את יצירתיות שבנו, לעבוד קשה, לדבוק במטרה, וכל זה מתוך צניעות. כך הייתה גלינה שלנו, שיחד עם אנושיות מדהימה ורגישות לזולת, בשילוב עשייה (ולא רק דיבורים), והרבה אהבה לסובבים אותה, היא חייה את חייה.

גלינה תרמה לכל הסובבים אותה והעשירה אותם.

היא הייתה מורה מצוינת, אמא לתפארת, אישיות בלתי רגילה, וחברה טובה.

הייתה לכולנו הזכות להינות מנוכחותה.

לו היא הייתה כאן היום, אני בטוחה שהיא הייתה מסתכלת מסביב במבט של גלינה, ואומרת: "נו, מה אתם עושים מזה עניין?!"

יהי זכרה ברוך.

התכנית למצוינות אקדמית מטעם האגף. ליר סבור שמקצוע המתמטיקה הנלמד בבתי הספר, לרבות לקראת בחינות הבגרות, שונה מהותית מתחום הדעת הנקרא מתמטיקה. לדעתו, בעוד שהלמידה לקראת בחינות הבגרות מדגישה משוואות וטכניקות קבועות לפתרון, שאלות אותן יש לשנן ולתרגל, הרי שתהליך משמעותי של לימוד המתמטיקה מדגיש היבטים של חשיבה בכלל וחשיבה מקורית בפרט. המושג העיקרי בתהליך זה הוא הטענה (ולא המשוואה), והמתמטיקאי חוקר למעשה את המבנה הלוגי שבין הטענות. ליר הגה את הקמת המועדון המתמטי על מנת לאפשר לתלמידים סקרנים המעוניינים בכך להיחשף לעולם רחב זה, ליהנות ממנו ולפתח באמצעותו את חשיבתם המתמטית. המועדון המתמטי הוא רב גילי ופועל בסביבה מאפשרת, לא ביקורתית: אין תנאי קבלה, והמשתתפים אף לא נדרשים להיבחן במהלך הלימודים. ייסוד המועדון מהווה נדבך נוסף בפעילותו של ליר לקידום לימודי המתמטיקה. בשנה שעברה, בהיותו תלמיד כיתה י', יזם ליר הקמת קבוצה של תלמידים שישתתפו בתחרות הערים הבינלאומית במתמטיקה שהתקיימה באוניברסיטת ת"א. ליר עניין את תלמידי ביה"ס מכל השכבות ברעיון, והכין אותם לקראת התחרות. קבוצת הלמידה בהנחייתו הניבה הישגים נאים. ליר עצמו זכה במקום הראשון מקרב המתחרים בכיתות ט'-י', ושני תלמידי י"ב זכו בציון לשבח. הקמת המועדון המתמטי מהווה כאמור המשך טבעי ליוזמה הקודמת, ומרחיבה אותה. המועדון מבוסס על מפגשים שבועיים שבהם עוסקים התלמידים במגוון נושאים הלקוחים מענפיה הרבים של המתמטיקה שאינם נלמדים בבתי הספר לצד השתתפות בתחרויות המתמטיות הארציות. הפעילות במועדון אף מכינה את הצוותים לטורניר שהתחרות בו הינה קבוצתית ומחייבת עבודת צוות ושיתוף פעולה בין חברי הקבוצה. בין הנושאים הנלמדים כעת במועדון: תורת המספרים השלמים ואריתמטיקה מודולארית. את התכנית יפתחו התלמידים בעצמם תוך מתן ביטוי לתחומי התעניינותם של כל המשתתפים. כמו היוזמה הקודמת של ליר, אף המועדון המתמטי פועל בתמיכת בית הספר ובעידוד ההנהלה, ומנוהל בידי התלמידים בראשותו של ליר.

חלון הזדמנויות

גלי בר און

השנה הקמתי את פרויקט "חלון" בתיכון "אוסטרובסקי" בו אני לומדת. פרויקט "חלון" הינו פרויקט לנערים ולנערות הלומדים בכיתת "אתגר" בשכבת י'. מאז ומתמיד ייסדתי חשיבות רבה לתרומה לזולת, והחל מכיתה ח' אני מתנדבת במסגרות שונות. לפני כשנתיים החל לחלחל בי הצורך ליצור יש מאין מסגרת חדשה שבה אוכל לסייע ולתרום. כך החל המסע בדרך אל פרויקט "חלון". נפגשתי עם אנשי מקצוע שונים כדי לברר הן על פרויקטים קיימים והן על צרכים נדרשים. מפגשים

אלו סייעו לי להבין שהאוכלוסייה בה ארצה להתמקד היא תלמידי תיכון, אוכלוסייה שלא פעלתי עדיין בקירבה וראיתי בכך אתגר. שלב איתור הצרכים סייע לי לגבש את ההחלטה להתמקד בהעצמת הנערים והנערות ולהתרכז בפן החברתי-רגשי. מחשבה רבה הוקדשה לבניית התכנית כדי שזו תעשיר ותעצים אותם בצורה הטובה ביותר, תוך זימון חוויות חיוביות.

מטרת המיזם הייתה לסייע לבני נוער בסיכון בכיתת "אתגר" להשתלב בכיתה, בתיכון ובחברה. התכנית מציעה עיבוד רגשי של תהליכים אותם הם חווים במעבר לתיכון, במטרה להשיב להם את תחושת המסוגלות והאמון שלהם בעצמם ובמערכת.

עשרים ושלושה נערים ונערות בסיכון הלומדים בכיתת "אתגר" בתיכון "אוסטרובסקי" רעננה נבחרו כאוכלוסיית היעד. רובם חוו כישלון מתמשך מבחינה לימודית ואישית. כתוצאה מכך, איבדו את האמון במערכת החינוך ובמיוחד את האמון בעצמם.

הכיתה חולקה לשתי קבוצות. לכל קבוצה נקבעו 10 מפגשים ששובצו בתוך מערכת השעות. העבודה בקבוצות קטנות אפשרה התמקדות הן על ההיבט הקבוצתי והן על הפרטים שבקבוצה. במפגשים עובדו נושאים הנוגעים לעולמם של בני הנוער בעזרת **בעלי חיים**. כמו כן, התבצע עיבוד רגשי של התכנים שעלו באמצעות **אמנות**. דוגמאות:

"השריון, המלחמות והקוצים שלי" בהגיעי לכיתה - הומחשו בעזרת קיפוד וצב ועבודה עם חימר. החוזקות והחולשות שלי - עובדו באמצעות עבודת אמנות על החיה שחוויתי את עצמי בפנים והחיה שאני מציג בחוץ. חוקי הקבוצה עובדו בעזרת התבוננות בסרטי טבע על קבוצות בעולם החי.

עיבוד התכנים שהעלו המשתתפים נעשה באמצעות סוגים שונים של ציורים משותפים להבנת הגבולות האישיים של יחידים בתוך קבוצה, ולהבנת נושא המנהיגות בקבוצה וגבולות בקבוצה.

את המפגשים מנחה איתי **צופית אלעזרי**, תרפיסטית בעזרת בעלי חיים, מסטרנטית לתרפיה באמנות, המתמחה בעבודה עם נוער בסיכון. לכל המפגשים קדמו מפגשי הכנה ביני לבין צופית לתכנון ולהתארגנות. לאחר המפגשים קיימנו מפגש ללמידה ולעיבוד התכנים שעלו. שיתוף הפעולה ההדוק בינינו הוא אחד מהיסודות עליהם נשענת הצלחת הפעילות בקבוצה.

במבט אישי:

פעמים מתעוררים קשיים. לעיתים המשתתפים מגיעים לסדנאות אחרי יום מתיש המקשה עליהם להתרכז. פעמים העומק הרגשי הקיים בפעילויות מקשה עליהם להתמודד עם התכנים ויוצר התנגדויות.

אך לצד כל הקשיים, יש המון התפתחות, אור ושמחה. ככל שהזמן עובר, הנערים והנערות

נפתחים ומתקדמים. הם מגיעים בזמן, בנוכחות מלאה ותמיד עם חיוך. במפגשים הם משתתפים ומשתפים.

אני מאמינה שנערה/ה שמקבלים אהבה, תשומת לב ואכפתיות יצליחו להתפתח ולהגיע להישגים מרשימים.

הנערים והנערות מדהימים. כל אחד מהם הוא עולם ומלואו. ככל שהזמן מתקדם ניתן לראות את התפתחותם במישור האישי ובמישור הקבוצתי.

לפעמים יש לי קשיים נוכח העובדה שכיתה י"ב, הכיתה בה אני לומדת, היא כיתה תובענית. בנוסף יש לי עיסוקים נוספים מחוץ לביה"ס. עובדה זו כיוונה אותי להיות יעילה יותר, לנהל את זמני בחוכמה וליצור סדר עדיפויות.

כיום, בעצירה ובהתבוננות על הנעשה, אני חשה שהפרויקט עולה על כל הציפיות שלי. אני לומדת ונתרמת ממנו רבות. למדתי כיצד לעבוד בשיתוף פעולה עם צופית, מנחת הקבוצה, שהעשירה אותי בידע רב.

הרחבתי אופקים בתחום של הנחיית קבוצות.

אני מאושרת שניתנה לי הזדמנות פז להכיר נערים ונערות מקסימים, לזכות בשיתוף פעולה מדהים של בית-ספרי, ולהתנסות בהקמת מיזם יש מאין, שלא רבים זוכים לכך.

אני מאמינה שלכל אחד מאיתנו מגיעה האפשרות להתפתח ולהתקדם. כולי תקווה שהפרויקט יקדם, ולו במעט, את סיכויי הנערים והנערות להתקדם ויסייע להם בהשתלבות בביה"ס ובהמשך בצבא ובחיים בכלל.

תלמידים יוזמים: תיכון "אחד העם", פתח תקווה מנהל: אילון נווה

תכנית אח"י - אחדות חברתית יהודית התנדבות ומנהיגות בחברה איתי נוף

תכנית אח"י היא תכנית שמטרתה ליצור מקומות מפגש איכותיים לבני נוער חילונים ודתיים מתוך אמונתנו בחשיבותו של הנושא.

יחד עם חברי אסף קפלן פעלתי להקמת תכנית אח"י במסגרת **ארגון "ליד"**, לטיפוח מנהיגות אחראית וחינוך לתרומה לקהילה.

בתכנית פועלים כ-30 בני נוער חילוניים ודתיים אשר עוברים בימים אלו תהליך משותף הכולל דיונים והרצאות בנושאים: סטיגמות, מנהיגות בחברה ויחס כלפי האחר. בנוסף לכך הקבוצה מתנדבת יחד במספר מקומות.

את התכנית הקמנו בשיתוף עיריית פתח תקווה אשר מספקת לנו מקום מפגש, תקציב וייעוץ.

במהלך הקמת התכנית רכשנו מיומנויות של משא ומתן, יזמות, יצירתיות ותכנון ארוך טווח והתנסו בהן.

בעיניי, תלמידים בכיתות מחוננים נבדלים מאחרים לא בציוניהם, אלא ביכולתם לחשוב בצורה שונה

ויצירתית, ויותר מכל ביכולתם לשלב בין תחומים ועיסוקים תוך הצטיינות ברבים מהם. מכיתות המחוננים הבוגרות ממני, הצעירות ממני וזו שלי אני למד שבכיתות המחוננים טמון פוטנציאל רב של מנהיגות, יכולת השפעה ועשייה יוצאת דופן. **שאיפתנו היא לשים את התרומה לחברה ולקהילה**

במקום המרכזי בתכנית המחוננים.

לדעתי, על מנת לנצל את הפוטנציאל הטמון בכיתות המחוננים, ועל מנת להעניק למחוננים תחושת סיפוק מיכולותיהם ואת התחושה של נתינה בלתי אמצעית, יש להפוך את ערך ההתנדבות והתרומה לאחד מעמודי התווך של תכנית המחוננים באמצעות דיון בלתי פוסק מכיתה ד' ועד י"ב תוך עידוד התלמידים לצאת להתנדב ולקחת אחריות בכל גיל, בהתאם ליכולותיהם - שהן עולות בהרבה על המשוער.

בנוסף, מתן כלים של איתור צרכים, ניתוח סיטואציות וחלוקת משימות, אפילו במסגרת שיעורי החברה, יהפכו את פעולות ההתנדבות האלו לחברה לזרם בלתי ניתן להתעלמות.

ולכן אנחנו רוצים לרתום אותם לעשייה למען הקהילה.

עשייה חברתית ומשימה משותפת יכולים ליצור קשרים והיכרות מסוג חדש מחוץ לכיתה ובתוכה. ביכולתם להעניק לתלמידים ניסיון בניהול פרויקטים, ביזמות ויצירתיות ולהעניק כלים למתן ולקבלת ביקורת על הסובב אותם. ביכולתם להעניק הבנה בנוגע ליכולתם האמיתית של המחוננים ולעודד אותם לשאוף ליותר בכל התחומים.

תכנית מיכ"ל - מתמטיקאים יכולים כולם להיות

כפיר משעל

מטרת העל של התכנית היא לפתח את תחושת המסוגלות אצל בני נוער ולהעצימם אישית וחברתית. הדרך להשגתה היא קידום במקצוע המתמטיקה. כתוצאה ממערך מפותח של חונכים ומשובים התלמידים מתקדמים, משפרים את ציוניהם ובמקביל מתפתחים בפן האישי-חברתי.

בתחילת התהליך איתרתי צרכים בקהילה הקרובה אליי, ואז הגעתי למסקנה שאי הצלחה במקצוע המתמטיקה היא גורם המשפיע על דימוי עצמי נמוך בקרב בני נוער. תכנית מיכ"ל מתבססת על הטענה הזו. דרך הקניית המתמטיקה ומתן כלים לימודיים וכלים לחיים, אני שואף להעניק לחניכים העצמה אישית וחברתית. התכנית מעניקה פיתרון ל"נופלים בין הכיסאות" שהיכולות שלהם מוחמצות!

הפעילות מתקיימת אחת לשבוע בשלושה מוסדות לימוד בפתח תקווה: חטיבת הביניים "רשיש", חטיבת הביניים "אחד העם" ותיכון "אחד העם". במיכ"ל נוטלים חלק כ-100 בני נוער! החונכים יושבים במשך שעה וחצי כל פעם אחד-על-אחד עם החניכים שלהם. הפעילות נעשית תוך הקשבה ומתן מענה אישי לצרכים של כל חניך וחניך.

הצלחתי השנה, בעזרתן האדיבה של יועצות בתי הספר והרכזות השונות, לאסוף ארסנל של סיפורים אישיים: אחת החניכות הינה תלמידה מרקע סוציאקונומי נמוך כל כך עד שחסר במשפחתה אוכל ליומיום, חניכה נוספת היא חולת סרטן לשעבר שהחמיצה חומר רב בשנה שעברה, אחרת היא עולה חדשה שנמצאת בארץ רק כארבעה חודשים ועוד... החניכים השונים זוכים לשעה וחצי אחת לשבוע, חנים אין כסף, עם חונך אישי. הם זוכים למענה אינדיווידואלי לצורכיהם ולקשייהם הספציפיים, לאוזן קשבת ולתמיכה.

החונכים אשר מעל 90% מהם לומדים בכיתות המחוננים בתיכון, מועצמים אף הם. תחושות

הסיפוק האדירות המלוות את תהליך החונכות, ההרגשה שהם חלק ממהו גדול מהם, ההרגשה שהם חשובים ותורמים - אלו הן תחושות נדירות בעולמנו! החונכים תומכים בחניכים ושותפים מעשיים להתבגרותם, ובלי לשים לב עוברים תהליך התבגרות בעצמם.

תחושת הסיפוק העילאי שאני חש בכל יום שני כאשר אני מגיע לראות את התכנית פועלת בשידור חי היא בלתי ניתנת להמללה. גם אני, כמו כולם, זוכה להעצמה. מי ייתן וירבו הזדמנויותינו לתת מעצמנו.

תלמידים יוזמים: מרכז רון ורדי לטיפוח ילדים מחוננים, ראש"צ מנהל: איתי ורמן

פרויקט "מחשברון" אופיר גרי

אחרי עוד יום פעילות מאלף במרכז רון ורדי לטיפוח ילדים מחוננים, שמעתי מחבר על פרויקט "מחשברון" - יוזמה של קבוצת תלמידים שהחלה כשנה קודם לכן, במסגרתה מתקנים מחשבים ותורמים אותם לקהילה. תיקון מחשבים? מהמעט שהזדמן לי עד אותה עת לתקן מחשבים, תמיד נהנית, ומיד נדלקתי על הרעיון.

כל זה אירע לפני כשבע שנים.

כיום, פרויקט "מחשברון" נראה לגמרי אחרת. מקבוצה קטנה של משוגעים-לדבר הפכנו לפרויקט שכל שנה מונה כ-15 תלמידים, רובם תלמידי המרכז בכיתות ז'-ט', והשאר בוגרי המרכז שמשתתפים בו במסגרת מחויבות אישית וכן תלמידים נוספים מרחבי העיר שגם הם נרתמו לנושא במסגרת המחויבות האישית שלהם. הקבוצה נפגשת כל שבוע, לאחר סיום יום הלימודים במרכז. כל מפגש מתחיל בישיבה בה מועברות הודעות, לדוגמה: על תרומות קרובות, וכל אחד מהמשתתפים יכול להעלות בעיות שהוא נתקל בהן, ולדון בדרכי פתרון.

כפי שכבר ציינתי, במסגרת הפרויקט אנו מקבלים מחשבים ישנים או מקולקלים אשר מגיעים מאנשים פרטיים וגם מחברות, מתקנים אותם, משפצים ומשדרגים את המחשבים במעבדות הפרויקט, ולאחר-מכן תורמים את המחשבים לנזקקים בקהילה. לפרויקט מגיעים מתנדבים שחלקם מתחילים וחלקם מנוסים בתיקון מחשבים, וכך מצטבר במהלך השנים הידע. העבודה על המחשבים מתבצעת בדרך-כלל בצוותים, וכך בתהליך של למידה הדדית גם מתנדבים מתחילים צוברים ידע.

מאפיין ייחודי לפרויקט "מחשברון" הוא שהפרויקט מנוהל על-ידי תלמידים. ג'ודי מרילוס, מדריכה במרכז רון, מלווה את הפרויקט מתחילת דרכו ועוזרת בכל דרך שיש, אך בסופו של דבר, ההחלטות נעשות על-ידי התלמידים המתנדבים. כך ניתנת לנו האפשרות לדון בכל סוגייה, לשקול אותה, להחליט החלטות ולפעמים גם לטעות ולהפיק לקחים. עם השנים, ככל שהפרויקט גדל, נוספו עוד ועוד דילמות והתלבטויות לגבי אופן העבודה: האם העבודה צריכה להתבצע בצוותים קבועים או משתנים? האם עדיף שכל מתנדב יתמקד בתחום מסוים של העבודה או לא? ועוד כהנה וכהנה.

דוגמה לבעיה נוספת שניצבה בפני הפרויקט במשך שנים היא בעיית רישיונות התוכנה. כדי להשתמש במחשב מעבר לחומרה הפיזית עצמה, יש צורך גם בתוכנות בהן מערכת הפעלה. אולם, בניגוד לחומרה שאנו מקבלים בתרומות, בשביל להשתמש בתוכנה היינו צריכים רישיונות. רישיונות תוכנה הם דבר יקר, ועל אף שבשלב מסוים שקלנו שימוש בתוכנות חופשיות, עמד בפנינו

מכשול חוקי בדרך לתרומת המחשבים. הבעיה נפתרה, לבסוף, כאשר אחד מהתלמידים המתנדבים הצליח ליצור קשר עם עמותת "מחשב מכל הלב", שקיבלה אישור לתרום מחשבים עם תוכנות, ואפשרה לנו לתרום תוכנות תחת חסותה.

לפרויקט "מחשברון" ישנו גם פן נוסף - הפן הארגוני. כמו בכל פרויקט גדול, יש צורך לעשות סדר בכל המחשבים והתרומות, וכן לעבוד על יחסי ציבור ועל השגת תרומות. קבוצה מתוך המתנדבים אחראית על הכנה וארגון מסמכי הפרויקט, ובנוסף היא עובדת על בניית אתר אינטרנט שייצג את הפרויקט.

כל העבודה הקשה הזו מניבה פירות. במרוצת השנים, תרם פרויקט "מחשברון" עשרה מחשבים, ביניהם חמישה למרכז קש"ת בחולון (מרכז הכשרה ושיקום לבני 21 ומעלה הלוקים בפיגור שכלי). השנה נתרמו כבר ארבעה מחשבים, חלקם למקלט לנשים מוכות, והיד עוד נטויה. חלק מהתרומות מבוצעות ממש "עד הבית", כאשר קבוצה מבין המתנדבים, בדרך-כלל זוג, מביאה את המחשב עד לבית הנתרם ומסייעת לו בהתקנת המחשב. המתנדבים נחשפים לעולם אשר סביר שלא היו נחשפים אליו אחרת, חשיפה שלדעתי חשובה מאוד. הפרויקט שומר על קשר עם מקבלי התרומות, מסייע להם בפתרון תקלות ותיקונים, וכאשר יש צורך אף מחליף את המחשב.

בנימה אישית, כמי שבא להתנדב ב"מחשברון", אני רואה לנגד עיניי פרויקט שתורם תרומה חשובה לקהילה, תוך כדי כך שאני עצמי מפיק המון ניסיון וידע מהעבודה בפרויקט. הפרויקט מאפשר לי גם לשמור על קשר עם המרכז (שסיימתי את לימודיי בו לפני כשנה וחצי), קשר שמאוד חשוב לי. אחת מהעובדות הסוציאליות שהפרויקט עובד איתה, אשר עושה את עבודתה זו בהתנדבות, אמרה כשנפגשה איתנו, שלפעמים לא יודעים מי נהנה ומפיק יותר מההתנדבות - המתנדב או האדם שהוא עוזר לו. ואכן, אני מאוד נהנה מההתנדבות ומהעבודה במסגרת פרויקט "מחשברון", ושמח מאוד שניתנה לי הזכות להיות חלק ממנו.

לסיום, ברצוני להודות לג'ודי מרילוס שמלווה אותנו בהתנדבות מתחילת הפרויקט ושמסקיעה ועוזרת ככל שרק אפשר, ולנעמה בני, מנהלת המרכז לשעבר, שתמיד תמכה בנו, ושבילעדיהן כל זה לא היה מתאפשר.

פרסים ותעודות הצטיינות לתלמידים מחוננים

זוכי התחרויות במרכזים לתלמידים מחוננים לשנת הלימודים תשס"ט

מרכז מחוננים "ידי"ד", מכללת תלפיות, חולון, בהנהלת יהודית גדנקן

איתמר חסון, תלמיד המרכז לשעבר זכה במדליית זהב באולימפיאדת פיסיקה בינלאומית שנערכה במקסיקו. קודם לכן זכה במדליית הכסף באולימפיאדת אסיה לפיסיקה שהתקיימה בבנגקוק, תאילנד.

מרכז מחוננים "אורנים" קריית טבעון בהנהלת מיכל קרופניק

התלמידה ימית גלנטה בוגרת הקורס לרטוריקה במרכז זכתה במקום שלישי בתחרות רטוריקה ארצית שהתקיימה בטבעון.

מרכז מחוננים "בת ים" בהנהלת אשר אזולאי

מיקי גרשנזון וגיא דרורי תלמידי כיתה י"ב זכו בתואר "מצטיין נשיא" בתכנית "מצוינות אקדמית" במסלול מדעי המחשב.

מרכז "חופי"ם" עמק חפר בהנהלת אהונה פאר

נבחרת הרובוטיקה של המרכז זכתה בתחרות FRC - (First Robotics Competition) בפרס הראשון בתחום העיצוב.

מרכז מחוננים "יבנה" בהנהלת תמי בן שבת

תלמידי כיתה ז' מחוננים זכו בתחרות רובוטיקה FLL - (First Lego League) במקום ראשון בקטגוריית עבודת צוות, בבניית רובוטים היכולים להתמודד עם בעיות של אסונות טבע קשים.

מרכז "יהל"ם" קריית אונו בהנהלת שוש אמיר

תלמידים ותלמידות מכיתה ח' מחוננים ומצטיינים בהנחיית המורה רמי חדאד זכו בתחרות FLL - (First Lego League) במקום שני בעבודת צוות.

תמיר מאיר בוגר יהל"ם מאור יהודה זכה עם קבוצתו באליפות לגו-ליד. הקבוצה נשלחה לחו"ל לתחרות העולמית.

מרכז מעלות מודיעין - מכבים - רעות בהנהלת דפנה שריג

תלמידי כיתה ז' מחוננים במרכז בהנחיית המורה אושרת אדר זכו בתחרות הרובוטיקה

FLL - (First Lego League) במקום שני על עיצוב רובוט.

מרכז "מרחבים" הרי יהודה בהנהלת רוני ברות

בתחרות הבריידג' הארצית לילדים זכו במקום הראשון אוהד אלברטון ועמוס עצמון (כיתה ו') ואביעד פיליפ ועומר איינהורן (כיתה ז'). את הנבחרת מובילות המורות ג'ודי נחמיאס ויעל ברונשטיין.

בתחרות השחמט שנערכה במינהל הקהילתי "גילה" בירושלים זכה במקום השני התלמיד שלמה זלצר, ובמקום השלישי התלמיד עמוס דורון בהנחיית המורה אלון כהן רביבו.

מרכז "רון ורדי" ראשון לציון בהנהלת איתי ורמן

תלמידי כיתה ז' מחוננים בהנחיית המורה מיטל מנשה מחברת "רובוטק" זכו בתחרות רובוטיקה FLL - (First Lego League) בקטגוריית הרעיון לשיפור איכות הסביבה.

מרכז "תה"ל" הוד השרון בהנהלת פנינה זלצר

המורה לצילום אביב נווה, מנחה היוזמה במרכז, זכה בפרס "בחירת הפטיש" של בית המכירות סותבי"ס.

הצילום "סיני" נבחר מתוך 700 עבודות לייצג את ישראל במכירה פומבית של אמנות ישראלית בניו יורק.

מרכז מחוננים תמרה בהנהלת עבד אלרחמן זידאני

תלמידי המרכז זכו בתחרות רובוטיקה FLL - (First Lego League) בפרס המצוינות בתחרות קשרי אקלים.

תחרות הרובוטיקה - מרכז חופי"ם עמק חפר

מנהלת: אהובה פאר

שיתוף פעולה בין מרכז המחוננים חופים, אגף החינוך בעמק חפר, בתי ספר תיכון במועצה הביא להקמת נבחרת רובוטיקה שזכתה בתחרות הרובוטיקה הארצית של ארגון FIRST לשנת 2008. במקום הראשון ב-Rookie Allstar (קבוצה שמשותפת פעם ראשונה בתחרות והראתה את הביצועים הטובים ביותר) וכן ייצגה את ישראל בתחרות העולמית שנערכה באטלנטה בארצות הברית באפריל 2008.

תחילתו של המסע הוא ביוזמה של גל תלמיד כיתה י"ב בוגר המרכז למחוננים חופי"ם, שזכה בתחרות הרובוטיקה בישראל בשנת תשס"ז והשתתף בתחרות שהתקיימה באטלנטה בארה"ב. התחרות הותירה בו רשמים עזים ורצון גדול לשוב ולהתחרות שנית. בית ספרו לא יכול היה לעמוד בעלויות הגבוהות ובכל הכרוך בהכנת התלמידים לתחרות.

אהובה פאר מנהלת מרכז חופים נענתה לאתגר והציעה למנהלת אגף החינוך במועצה ליצור שיתוף פעולה בין כל הגורמים ולהקים נבחרת של עמק חפר שתכלול תלמידים מצטיינים משלושת בתי הספר העל יסודיים, ביניהם תלמידים מחוננים בוגרי המרכז. הצוות שיתגבש יעבוד ביחד במטרה לנצח בתחרות הארצית ולהגיע שנית לארה"ב.

למשימה התגייסו שני המורים לרובוטיקה של המרכז, ד"ר מצי אליהו כמנחה-על ורוני שומל מדריך בפועל.

את הפרויקט ליוו בהתנדבות ליאב עוז-ארי סטודנט בטכניון ואיתן יופה מהנדס מחשבים במרכז.

את ברכת ראש המועצה, קיבלה הנבחרת בדמות של תרומה בסך 50,000 ₪ וכן תרומה של מנהלת תפוח הפיס: כיתת לימוד. כל הקהילה נענתה להתגייסות לפרויקט. ערב השקה שנערך הניב תרומות ומתנדבים נוספים מהקהילה. שני מפעלים סיפקו חומרים, ציוד ומקום לעבוד, מנהלי המפעלים השתתפו עם התלמידים כצוות חשיבה ולימדו אותם מניסיונם הרב.

זהו ניסיון ראשון לשלב תלמידים מבתי ספר שונים מכיתות י', יא', יב' לפרויקט חינוכי משותף. ולמרות התיאום המורכב בין כל הגורמים האמונה והלהט סייעו להתגבר על כל הקשיים להצליח ובגדול.

תלמידים ממרכז המחוננים יבנה השתתפו בתחרות ה-FLL וזכו במקום הראשון בקטגוריית עבודת צוות

מנהלת: תמר בן שבת

כיתה ז' מחוננים השתתפה השנה בתחרות ה-FLL והתמודדה על בניית רובוטים המסוגלים להתמודד עם בעיות של אסונות טבע קשים.

תחרות ה-FLL הינה תחרות בינלאומית המתקיימת בארה"ב, קנדה, ברזיל, בריטניה וישראל ועוסקת בהקניית מוטיבציה ללמוד מדע וטכנולוגיה, באמצעות רובוטיקה. התלמידים מתנסים בייצור, בפיתוח ובתכנות רובוטים המיועדים להתגבר על נושא בעל חשיבות ערכית. הנושא הערכי השנתי הבינלאומי שנבחר השנה הוא "התחממות גלובלית".

התלמידים עסקו בחקר הנושא, בבניית הרובוט, וכן חקרו את השפעת הקרחונים על האלבדו של כדור הארץ.

עבודת החקר כללה בניית ניסויים מדעיים מעבדתיים אשר בעזרתם הוכיחו התלמידים לשופטים את הקושי במיזוג כדור הארץ ללא קרחונים. המסלול והמשימות שאותם עברו הרובוטים היו אחידים לכל הקבוצות המתמודדות.

התלמידים: דניאל מעוז, עדי בדני, ממון סתיו, תומר סגל, עומר ראובן, רימון ירדן, שוהם נדב, גלעד סינטוב, אור אלמליח, נמרוד ראובן ותומר נוביק,

עבדו על המשימה מתחילת השנה בהדרכתו של המורה לרובוטיקה - רמי חדאד. ראש העיר מר צבי גוב-ארי היה מעורה ומעורב בכל שלב משלבי התחרות, ובכל שלב בירך אותם וחיזק את ידם. במוקדמות זכו תלמידי כיתת המחוננים בתחרות המחוזית במקום הראשון בקטגוריית "עבודת צוות".

בתחרות הארצית אשר התקיימה באולם נוקיה בתל אביב במעמד נשיא המדינה מר שמעון פרס - "קטפו" התלמידים מקום ראשון באותה קטגוריה.

זוכי התחרויות בכיתות מחוננים לשנת הלימודים תשס"ט

תיכון אחד העם, פתח-תקווה, בהנהלת אילון נווה

התלמיד מיכאל פוזובסקי (כיתה י"ב) זכה במדליית ארד באולימפיאדה בינלאומית בפיסיקה שנערכה במקסיקו. קודם לכן הוא זכה במדליית ארד באולימפיאדת אסיה לפיסיקה שהתקיימה בבנגקוק, תאילנד.

התלמיד עמית וויזל (כיתה י"ב) זכה במקום השלישי בתחרות ארצית לחיבורים, Name Your Hero, במסגרת פרס "דן דוד", על חיבור שכתב בנושא שימוש בתאי הגזע לשיקום והצלת חיי אדם.

התלמידים דוד קיסר ורפי נודלמן (כיתה י"ב), זכו בציון לשבח בטורניר הפיסיקה על-שם שלהבת פריאר (פרויקט הכספות) וקיבלו ציון 100 במעבדה בפיסיקה.

התלמידים שי עזר, מיכאל מאור, אור דוד, יהונתן שקולניק, אלון אלטשול, וגיל פלד (כיתה י"א) כתבו עבודות חקר במסגרת התוכנית "מדעי המחשב אקדמיה ותעשייה" המתקיימת במכון דוידסון שבמכון וייצמן וקיבלו 10 יחידות מחשבים בציון 100.

רואי מאירמן (כיתה י') זכה במקום השני באולימפיאדה ארצית בצילום אמנותי בביולוגיה, שהתקיימה באונ' בר-אילן. התמונה הזוכה: "מדוזה מוסוות בים המלח".

התלמיד ליאור כהן זכה בפרס איש השנה של ארגון הליונס בפתח תקווה וקיבל אות הוקרה בטקס הארצי של ליונס ישראל, ארגון לפעולות חברתיות התנדבותיות הפועל לטובת הקהילה.

מרכז חינוך ליאו באק, חיפה, בהנהלת דני פסלר

התלמיד אביב ברנבלום (כיתה ט') זכה במקום השלישי בחידון התנ"ך העולמי לנוער והוכתר כסגן שני של חתן התנ"ך העולמי. התלמידים זיו רונן, סתו פרלה ונעם קידר זכו בציון לשבח בטורניר הפיסיקה על-שם שלהבת פריאר (פרויקט הכספות).

התלמידה לינור ורטניק עלתה לשלב הגמר בחידון המחוזי בציונות.

התלמיד מתן גץ (כיתה י"ב) עוטר בתואר "עמית השנה" לשנת 2009 מטעם ארגון שולחן עגול 3, גוף בינלאומי, התנדבותי, של אנשים צעירים (גילאי 18-45), הפועל למען הקהילה, קידום השלום, האחווה והידידות.

התלמיד יונתן חלטניק (כיתה ח') זכה במקום השלישי בתחרות ארצית לחיבורים על חיבור שכתב על ליאו באק, Name Your Hero.

ביה"ס הישראלי למדעים ואמנויות, ירושלים, בהנהלת אילנה נולמן

בתחרות "מדענים ומפתחים צעירים בישראל" אשר התקיימה במוזיאון המדע בירושלים עלו 5 מתלמידי ביה"ס לגמר (מתוך 39 מחקרים). עמרי לשר זכה במקום השלישי על מחקר במתמטיקה. מאוחר יותר הוא השתתף בתחרות "מדענים צעירים" של האיחוד האירופי וזכה במקום השלישי. נעם מזור ואביב דותן זכו בציון לשבח על עבודותיהם בתחום מדעי-המוח.

בתחרות 'צעירים במדע' במכון וייצמן, הגיעו לגמר שלושה תלמידים: מיכאל סימון - מחקר בביולוגיה; עמרי לשר - מחקר במתמטיקה; גל רעיוני - מחקר במתמטיקה.

משלחת קטנה של שתי תלמידות ביה"ס והמורה לביולוגיה יצאו לסינגפור לאולימפיאדה בינלאומית למדעים.

חט"ב שז"ר, קרית אונו, בהנהלת גיא ישראלי

התלמידים סהר חבני, יפתח קריא ודן אמסלם זכו במקום ראשון קבוצתי באליפות המחוזית, בליגת בתיה"ס האזוריים - לטניס שולחן.

תיכון איילון, חולון, בהנהלת רונית חיימוב

התלמיד דניאל הודס (כיתה ט) זכה במקום הראשון באולימפידת המתמטיקה הארצית של אורנג' וזכה בנסיעה לפראג.

ארבעה תלמידים מכיתה י' זכו לעלות לשלב ב' בכימיאדה הארצית בטכניון חיפה.

התלמיד אור יששכר (כיתה י"ב) קיבל את פרס ראש העיר חולון לתלמיד מצטיין ופעיל מבחינה חברתית. אור פעיל בתנועת "צמרת" וארגן קונגרס עירוני לנוער בעיר.

תיכון אוסטרובסקי, רעננה, בהנהלת יפה להבי

בתחרות בינלאומית לרובוטיקה שנערכה בהרטפורד, קונטיקט בארה"ב זכו תלמידי ביה"ס במקום השני בתחרות לבתי הספר התיכוניים. (כתבה מורחבת בעמוד 64) הכספת שתכננו חמישה תלמידי י"ב: גלי בראון, עופר פריבמן, ניצן וייצמן, נתנאל יענקלביץ ורביב ישראלי, זכתה בתואר הכספת חביבת הקהל בטורניר הפיסיקה על-שם שלהבת פריאר (פרויקט הכספות). התלמידים קיבלו ציון 100 במעבדה בפיסיקה.

התיכון שליד האוניברסיטה, ירושלים, בהנהלת ד"ר גלעד אמיר

בטורניר הפיסיקה על-שם שלהבת פריאר (פרויקט הכספות) זכו התלמידים יונתן איתי, מיטל טל, יפית מנסדורף, שמוליק קושניר מכיתה י"א וירדן פינטו מכיתה י"ב בתואר הפורצים המצטיינים וכן בציון 100 במעבדה בפיסיקה. (כתבה מורחבת בעמוד 65)

טורניר הפיסיקה ע"ש שלהבת פריאר

מאת ירדן פינטו, ראש הקבוצה, תלמידת כיתה י"ב בתיכון שליד האוניברסיטה, ירושלים

מן הראוי להקדיש את תחילת הכתבה לפועלו של פרופ' שלהבת פריאר שהיה איש מדע ישראלי ודמות מפתח בתחום הגרעין בישראל. בין השאר הוא תרם בארץ גם בהתגייסותו לצבא הבריטי, העלאת עולים חדשים לארץ והעפלתם, ממקימי יחידת המודיעין "ירוחם" וכתב בעיתון ג'רוסלם פוסט. בשנת 1970 הוא מונה למנהל המרכז למחקר גרעיני בנחל שורק, ושנה לאחר מכן למנכ"ל הוועדה לאנרגיה אטומית. הוא נפטר בשנת 1995, ולזכרו מתקיימת מדי שנה תחרות בפיסיקה הנקראת "טורניר כספות".

במסגרת התחרות משתתפים צוותים של תלמידי תיכון הבונים "כספת" המבוססת על עקרונות פיסיקליים ומנסים לפרוץ לכספות הצוותים המתחרים. המשתתפים בתחרות עוברים מספר שלבים לפני התחרות עצמה, ובאלה מגישים רעיון לרכזי הטורניר בנובמבר, מציגים בפני הרכזים את העקרונות בדצמבר, בפברואר מציגים את הכספת בפעם הראשונה בפני הרכזים ובמרץ מעבירים אותה למכון ויצמן, שם היא נשארת במשך שבועיים עד התחרות. השנה נרשמו לתחרות 101 קבוצות, מתוכם השתתפו בשלב הסופי רק כ-48, ובינן 8 קבוצות מחו"ל.

***

יום שלישי, ה-17/03/09, השעה 08:00, ומכון צמ"ד במכון ויצמן כבר מלא בתלמידי תיכון שונים שמתחילים להרכיב מחדש את הכספות שהעבירו למכון שבועיים לפני. לאחר שעה של מספר בדיקות שהכספת עובדת, ותיקונה, נערך כנס פתיחה במכון ובו הסבירו על התחרות עצמה וכיצד היא תתנהל. לאחריו, המתחרים השונים המתינו בחדר עד להגעת השופטים. בפני השופטים המתחרים היו צריכים להציג את הכספת ועקרונותיה ולהראות הבנה עמוקה ביחס לחומר הפיסיקלי עליו היא מתבססת.

לאחר מכן, מחצית מהצוותים נשארו בחדרים ובמשך שעתיים ניסו לפרוץ את הכספות השונות. כל צוות ניסה לפתור כשמונה כספות, וקיבל ניקוד בהתאם לכל כספת שפתר. לאחר פיצוח/ אי פיצוח הכספת, בעלי הכספת שנותרו להשגיח עליהן הראו כיצד יש לפתור אותן נכון, ואילו עקרונות פיסיקליים עומדים בבסיס הכספת. המחצית השנייה של הצוותים הקשיבה באותו הזמן להרצאה על השימושים השונים בזכוכית, מה מיוחד בה וכיצד עובדים איתה נפחי זכוכית. לאחר מכן הצוותים התחלפו ביניהם. אלו ששמעו את ההרצאות יצאו ל"מרתון פריצת הכספות", ואלו שפרצו ראשונים יצאו לשמוע את ההרצאה.

בערב התקיימה פעילות חגיגית שכללה זמן איכות עם חפצי ג'אגלינג, ניפוח בלונים ופיסול צורות מהם ומופע מרהיב של ג'אגלינג-אש. את דברי המנחה של הערב לא מעט קטעו צלילי הקסטנייטות אותן חילקו הקבוצה מניו יורק בין המשתתפים השונים בטורניר.

למחרת, משתתפי הטורניר הכינו את הכספות השונות לתערוכת מבקרים במכון. המשתתפים הציגו את הכספת מול מבקרים שונים ובינם בני משפחותיהם, הסבירו את עקרונותיה והדגימו כיצד היא נפתחת. לאחר התערוכה התקיים טקס הסיום ובו קבעו מי יהיו הישראלים שיקבלו ציון 100 במעבדה בפיסיקה עקב השתתפותם בטורניר, מי הגיעו לעשרת המקומות הראשונים, מי היו חביבי הקהל, מי היו הכספות החסינות ביותר ומי היו הפורצים הטובים ביותר. במקום הראשון בתחרות הגיעה קבוצה מסלובקיה, למקום השני קבוצה מניו יורק ולמקום השלישי קבוצה מתיכון חמד"ע בתל אביב.

תלמידי התיכון שלנו, התיכון שליד האוניברסיטה בירושלים, שהשתתפו בתחרות (יונתן איתי, מיטל טל, יפית מנסדורף, שמוליק קושניר מכיתה י"א וירדן פינטו מכיתה י"ב) זכו בתואר הפורצים המצטיינים. תואר זה זיכה אותם במנוי חצי שנתי לירחון "אמריקאן סיניטיפיק" בעברית, וכן בציון 100 במעבדה בפיסיקה. הכספת שלהם התבססה על עקרונות מתחום המגנטיות- השראות מגנטית וחוק לנץ, ונפרצה רק פעם אחת במהלך התחרות בעקבות פיצוח לא חוקי של הכספת. הכספת עוצבה בצורה מרשימה ביותר ועל קירותיה היו ציורים של דמויות שונות מסדרת הילדים "המומינים".

הגימנסיה הריאלית, ראשון לציון, בהנהלת ד"ר שוש וינטר

השגרירות האמריקאית בישראל ערכה לפני הבחירות בארה"ב תחרות חיבורים בנושא:

"What democracy means?"

בין 15 החיבורים שעלו לשלב הסופי נבחרו חיבוריהם של שני התלמידים, **ערד ירושלמי** (כיתה י"א)

שקיבל תעודת הערכה **ואופיר גרי** (כיתה י"ב) שקיבל תעודת הערכה והצטיינות.

חט"ב הנגיד, הרצליה, בהנהלת עדי רוסנסקי

התלמיד אמיר שריד (כיתה ח') זכה במקום הראשון הכללי בתחרות לתלמידי חט"ב באולימפיאדת

המתמטיקה הישראלית.

רובונר 2009

תחרות הרובוטיקה הארצית "רובונר 2009" התקיימה השנה לראשונה ברעננה. בתחרות

השתתפו 40 רובוטים מ-20 בתי ספר בארץ.

תיכון אוסטורובסקי ועיריית רעננה אירחו את התחרות בהיכל הספורט העירוני.

אוסטורובסקי לקח על עצמו חלק ניכר מההכנות לקראת התחרות: את טקס הפתיחה

ואת טקס הסיום.

לקראת תחרות זו התלמידים בונים רובוטים ומתכנתים אותם. הרובוט צריך לחפש נר

דולק בתוך זירה הבנויה כדירת מגורים ולכבותו בזמן קצר. מיקומו של הנר בזירה איננו

ידוע והוא נקבע באופן אקראי סמוך לתחילת נסיעתו של הרובוט. לאחר כיבוי הנר על

הרובוט לחזור לנקודת ההתחלה.

הרובוט הזוכה בתחרות הוא זה שמצליח לכבות את הנר שלוש פעמים ברציפות בזמן

הקצר ביותר. בתחרות מספר דרגות קושי, כגון: נסיעה על רצפה לא ישרה, רהיטים

הממוקמים לאורך מסלול הנסיעה, מראות ועוד.

10 הרובוטים שזוכים במקומות הראשונים בתחרות "הרובונר" יוצאים לתחרות

העולמית שמתקיימת בארה"ב.

התוצאות של תלמידי אוסטורובסקי בתחרות ברעננה:

3 רובוטים של אוסטורובסקי היו בין עשרת הרובוטים הראשונים: הרובוט של תלמידי

י"א זכה במקום הראשון בקטגוריית קיטים ושני רובוטים של י"ב זכו במקומות הרביעי

והשמיני בקטגוריית סטאנדרד.

תלמידי אוסטורובסקי יצאו לתחרות הרובוטים בהרטפורד, קונטיקט בארה"ב עם 3

רובוטים וזכו במקום השני בתחרות לבתי הספר התיכוניים.

ב-2007 זכו תלמידי אוסטורובסקי במקום הראשון בתחרות זו.

נתונים מספריים תכניות ייחודיות בהפעלת האגף - תשס"ט

תלמידים מחוננים באוניברסיטה הפתוחה

האגף מעודד תלמידים מחוננים הלומדים בכיתות המחוננים ובוגרי מרכזי המחוננים בגיל חטיבת הביניים והחטיבה העליונה לשלב לימודים אקדמיים לצד לימודיהם בבית הספר ומסייע ללומדים במלגות.

צוות האגף יחד עם צוותי האוניברסיטה הפתוחה פיתחו מסלול מיוחד לתלמידים אלה הפועל בהצלחה בשלוחות האוניברסיטה הפתוחה בבאר שבע, תל-אביב וחיפה. בכל שנה לומדים במסלול זה כ-350 תלמידים מכל רחבי הארץ. בכל אחת משלוחות אלו ישנו רכז תכנית מטעם האגף למחוננים ומצטיינים המלווה את התלמידים במהלך לימודיהם.

אופי הלימודים בתכנית מאפשר פיתוח כישורי למידה עצמית והתקדמות בחומר הלימוד בקצב אישי. המפגש של תלמידים מחוננים מבתי ספר שונים תורם לפיתוח כישורים חברתיים.

התכנית מאפשרת לסיים תואר במסגרת האוניברסיטה הפתוחה או לצבור נקודות זכות לתואר ראשון באוניברסיטאות אחרות (בכפוף לדרישות של כל מוסד).

בתכנית מתמחים התלמידים בתחומים שונים: מתמטיקה, מחשבים, מדעי החיים, מדעי החברה ומדעי הרוח.

בכל שנה אנו גאים לראות את תלמידינו נכללים בקבוצת מצטייני הנשיא ומצטייני הדיקאן.

לפניכם רשימת המצטיינים לתשס"ח:

מצטייני נשיא (ממוצע משוקלל 95-100)

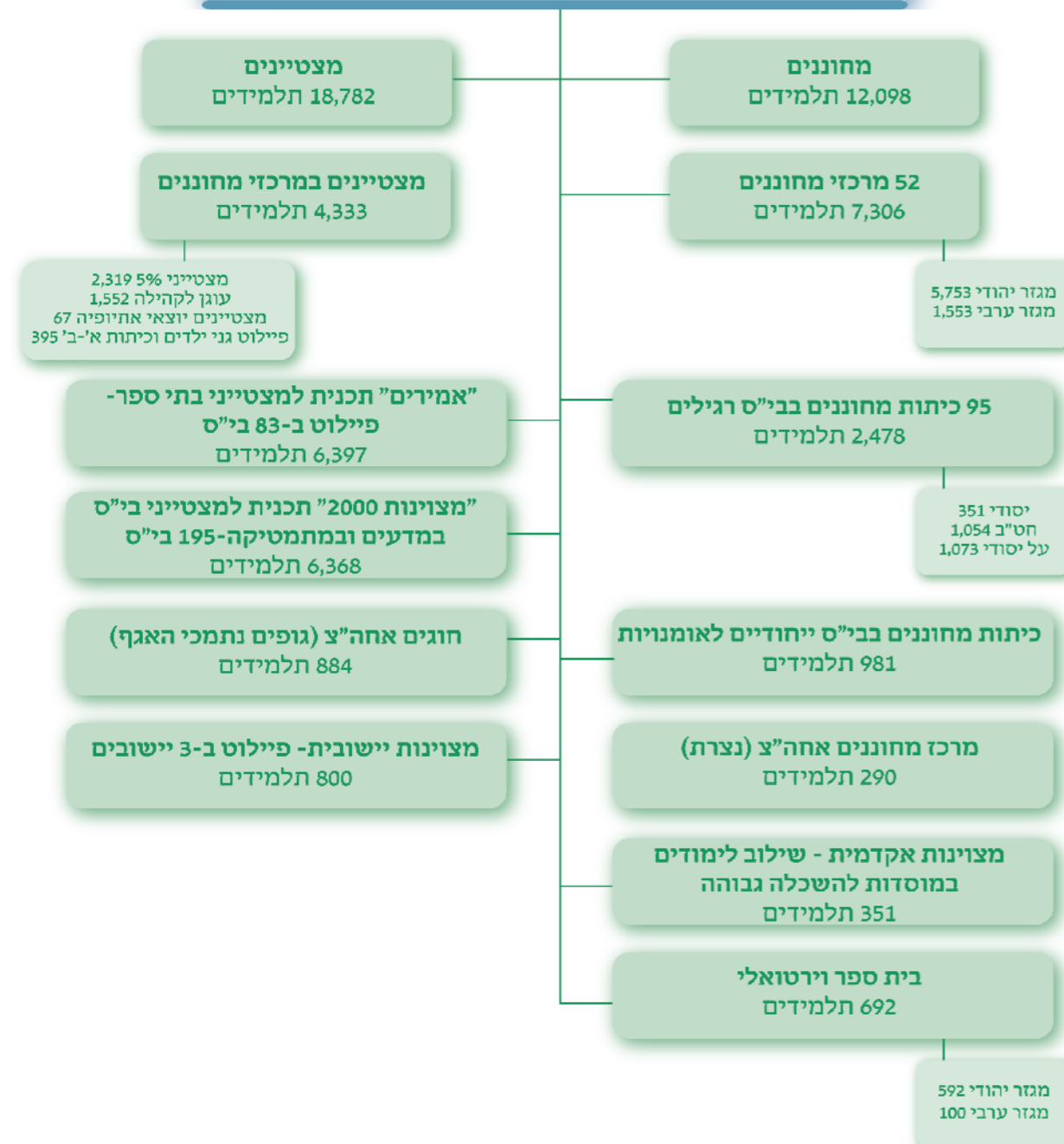
בן יעקב אילון, שמש סתיו, אברהם אורן, קומרז מיכאל, גרשנזון מיכאל, שלו גיא, ויסמן ניצן, יונה גל, קורנפלד אייל, דרורי גיא, טיטונוביץ תום, פרל קובי, חן אורי, כהן-מטלון איתמר, רז אוריין, לבנר חגי

מצטייני דיקאן (ממוצע משוקלל 90-94)

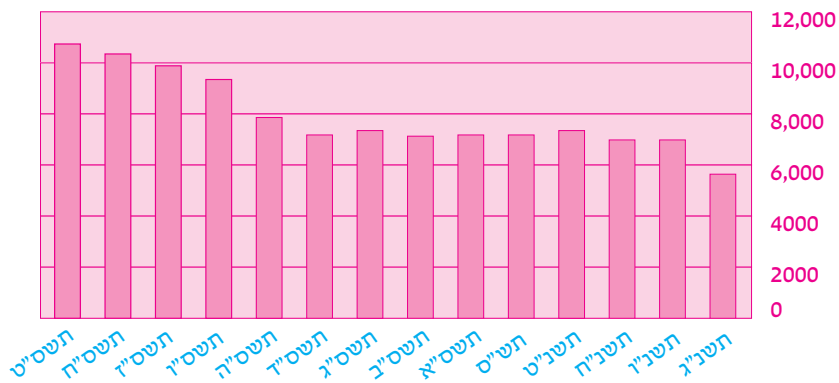
משיח רועי, כהן אהרון, פינץ איתי, שקד עמית, ויזל עמית, גוטלנסקי דניאלה, עזרא תומר, בר מור, שיינהולץ עמית, פלדהיים ירון, רוטנברג רן, בורנשטיין גדעון, רוטנברג גיא, אביגור עמית, ישראלי שירן, צ'רפאס אור, בין גל, בן מרדכי ברית

אנו מאחלים לכם המשך הצלחות, הצטיינות ומצוינות בכל אשר תפנו.

האגף למחוננים ולמצטיינים

נתוני צמיחה
מספרי תלמידים מחוננים במרכזים ובכיתות מחוננים
 (כולל בי"ס לאומנויות)

נתוני צמיחה
מספרי תלמידים מצטיינים

